

DÜNYADA

İNSAN HAKLARININ

DURUMU

NİSAN 2026

AMNESTY
INTERNATIONAL

ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ

Uluslararası Af Örgütü herkesin içindeki insanlığı harekete geçiren ve hepimizin insan haklarından yararlanabilmesi adına değişim kampanyaları yürüten 10 milyon kişilik bir harekettir. Vizyonumuz, iktidardakilerin sözlerini tuttuğu, uluslararası hukuka saygı gösterdiği ve hesap verdiği bir dünyadır. Uluslararası Af Örgütü hükümetlerden, siyasi ideolojilerden, ekonomik çıkarlardan ve dinlerden bağımsızdır ve esas olarak üyelikler ve bireysel bağışlarla finanse edilmektedir. Dünyanın her yerindeki insanlarla dayanışma ve şefkat içinde hareket etmenin toplumlarımızı daha iyiye doğru değiştirebileceğine inanıyoruz.

Uluslararası Af Örgütü tarafsızdır. Egemenlik, toprak anlaşmazlıkları veya kendi kaderini tayin hakkının uygulanması için kabul edilebilecek uluslararası siyasi veya hukuki düzenlemeler gibi konularda tavır almaz. Bu husus ve devletlerin hesap verebilirliğini vurgulama amacımız doğrultusunda, dünyada insan haklarıyla ilgili bilgilerimizi öncelikle, kendi toprakları üzerinde insan haklarının durumuna ilişkin hesap verebilir konumda olan devletler ayırımına göre düzenlemekteyiz.

İlk kez 2026 yılında Uluslararası Af Örgütü tarafından yayımlanmıştır.

Peter Benenson House

1 Easton Street

London WC1X 0DW

United Kingdom

© Amnesty International 2026

İndeks: POL10/0320/2026

Orijinal dili: İngilizce

Aksinin ifade edildiği durumlar

haricinde, bu belgenin içeriği

Creative Commons (alıntı,

gayriticari, türetilemez,

uluslararası 4.0) tarafından

lisanslıdır. [https://](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode)

creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode

Daha fazla bilgi için sitemizdeki

izinler sayfasını ziyaret

edebilirsiniz: www.amnesty.org

Bu rapor, 2025'te ulusal ve bölgesel düzeyde meydana gelen belli başlı insan hakları gelişmelerini belgelemekte ve süregelen önemli insan hakları sorunları hakkında küresel bir değerlendirme sunmaktadır. Rapor, Uluslararası Af Örgütü'nün 2025 yılı boyunca insan hakları durumunu gözlemlediği ülke veya bölge değerlendirmelerini içermektedir.

Raporda herhangi bir ülke ya da bölge hakkında bir konu başlığı bulunmaması Uluslararası Af Örgütü'nün üzerinde çalıştığı insan hakları ihlallerinin yıl içerisinde söz konusu yerde olmadığı anlamına gelmez. Bir ülke değerlendirmesinin uzunluğu, Uluslararası Af Örgütü'nün o ülkede izlediği konuların kapsamı ve derinliği açısından bir kıyaslama ölçütü değildir. Uluslararası Af Örgütü her yıl ölüm cezaları ve infazlarla ilgili ayrı bir rapor yayımladığından, bu rapor ölüm cezası kullanımını kapsamlı olarak ele almamaktadır.

DÜNYADA

İNSAN HAKLARININ

DURUMU

NİSAN 2026

İÇİNDEKİLER

DÜNYADA İNSAN HAKLARININ DURUMU

KISALTMALAR 6

Önsöz 8

Küresel değerlendirme 14

Afrika bölgesel değerlendirmesi 27

Amerika kıtası bölgesel
değerlendirmesi 35

Asya-Pasifik bölgesel değerlendirme 43

Avrupa ve Orta Asya bölgesel
değerlendirmesi 53

Orta Doğu ve Kuzey Afrika Bölgesel
Değerlendirmesi 62

Türkiye 72

KISALTMALAR

AB

Avrupa Birliği

ABD

Amerika Birleşik Devletleri

ACHPR

Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu

AİHM

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AİHS

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

AYM

Anayasa Mahkemesi

BM

Birleşmiş Milletler

BMİHK

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi

BMİHYK

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği

BMMYK

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

CAT

Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Komite

CERD

İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi

CHP

Cumhuriyet Halk Partisi

COP30

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin 30. Taraflar Konferansı

CPJ

Gazetecileri Koruma Komitesi

ECOWAS

Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu

GÖÇİZDER

Göç İzleme Derneği

HRW

İnsan Hakları İzleme Örgütü

IACHR

Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi

ICRHEE

Uluslararası Etiyopya İnsan Hakları Uzmanları Komisyonu

IMF

Uluslararası Para Fonu

İBB

İstanbul Büyükşehir Belediyesi

İHD

İnsan Hakları Derneği

İHEB

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

LGBTİ+

Lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks

OCHA

Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi

PHR

İnsan Hakları İçin Doktorlar

SLAPP

Kamusal Katılıma Karşı Stratejik Dava

TİTCK

Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu

UAD

Uluslararası Adalet Divanı

UCM

Uluslararası Ceza Mahkemesi

UNESCO

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür
Örgütü

UNICEF

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

UNRWA

Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli
Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı

ÖNSÖZ

2025 yılı boyunca, doymak bilmez yırtıcılar küresel müşterek alanlarımızda kol gezdi, devasa avcılar hak etmedikleri zenginlikleri yağmaladı. Diğerlerinin yanı sıra Trump, Putin ve Netanyahu gibi siyasi liderler ekonomik ve siyasi egemenlik kurma girişimlerini devasa boyutlarda yıkım, bastırma ve şiddet yoluyla gerçekleştirdi.

Uluslararası Af Örgütü'nün uzun yıllardır uyardığı gibi, ilkel yırtıcılığın gelişebileceği bir küresel ortam uzun bir zamandır meydana getiriliyordu. Ancak 2025 yılında, Holocaust'un ve dünya savaşlarının mutlak yıkımının ardından tahayyül edilen ve son 80 yılda yetersiz olsa da yavaş ve acı verici bir şekilde inşa edilen uluslararası düzenden keskin U dönüşlerinin yapılmasıyla, kuru odunların üzerine sorumsuzca tutuşturucu döküldü.

Buna rağmen, 2025 yılında birçok Avrupa devleti de dahil çoğu hükümet yırtıcılarla yüzleşmek yerine, taviz vermeyi seçti. Hatta bazıları yırtıcıyı taklit etmeye bile çalıştı. Diğerleri onun gölgesinde saklandı. Yalnızca bir avuç hükümet karşı durmayı seçti.

Yangın emniyet şeritleri birbiri ardına aşıldı: Soykırımın ve insanlığa karşı suçların işlenmesine suç ortaklığı ederek veya bu suçlara sessiz kalarak ve adaleti tesis etmeye çalışanlara ağır yaptırımlar uygulanarak emniyet şeritleri berhava edildi. 2025 yılı işte böyle hatırlanacak: Zorbaları ve yırtıcılarıyla, uluslararası yükümlülüklerin yüzüstü bırakıldığı bir yıkıcı ortamda izlenen taviz politikalarıyla, kendi kendini baltalama tutumuyla, devletlerin hepimizi yakıp gelecek nesillerin de geleceğini yok edebilecek ateşle oynamasıyla hatırlanacak.

YANILSAMA DEĞİL

Kimileri 2025 yılı itibarıyla artık sarsılacak pek bir şey kalmadığını, çökmekte olan küresel sistemin zaten güçlü Batı dünyasına daha da fazla güç kazandırmaktan başka bir şey getirmediğini öne sürebilir. Kimileri 2025 yılının hoş bir yanılısıma ifşa ettiğini iddia etmektedir.

Bu söylemler, İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan düzenin tarihini çarpıtıyor. Dünyanın dört bir yanında nesiller boyu, genellikle çok daha güçlü aktörlerin istediklerinin aksine, kural esaslı düzenin tasavvur edilmesine, şekillendirilmesine ve savunulmasına yardımcı olan ve bu düzenin ifade edilen amacını yerine getirmesini talep etmekten asla vazgeçmeyen diplomatların ve sivil toplum aktivistlerinin ustaca çalışmalarını tarihten siliyor.

1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Soykırım Sözleşmesi ile takip eden 80 yıl boyunca tartışılan ve kabul edilen diğer normatif belgeler yanılısıma değildir. Bunlar, çok taraflı eşit devletler sistemine dayanan, evrensel insan hakları zemininde temellenen ve katliamların tekrarlanmamasını ilke edinen savaş sonrası düzenin somut tezahürleridir.

Hepimiz, sistemin vaadinin yerine getirilmediğini biliyoruz; **ancak bu, vaadinden dönenlere, o vaadin bir hayal olduğunu ilan etme hakkı vermiyor.**

Üstelik o sistem hiçbir zaman sadece güçlülerin elinde olmadı. Henüz kuruluş aşamasında, daha küçük uluslar büyüklere karşı

manevra üstünlüğü sağladı. Evrensel Bildirge'nin "evrensel olarak", "ayrım gözetmeden" tüm insanlar için ve erkeklerle kadınlar arasında eşit insan hakları sözü vermesini sağlayan onlardı. Sonraki yıllarda, sömürgecilik karşıtı mücadeleler ve özgürlük hareketleri, genellikle Avrupa'nın isteklerine aykırı olarak bu bildirden beslendi ve ek meşruiyet elde etti. Amerika Birleşik Devletleri'nin iradesinin aksine, Ekonomik ve Sosyal Haklar Sözleşmesi'nin, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ve Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin gelişmesine öncülük edenler, dünya genelinde sivil toplumla birlikte, Afrika'da, Karayipler'de, Latin Amerika'da ve Asya'daki en yeni devletlerdi.

Uluslararası insan hakları sözleşmelerinin etkisiyle bu son 80 yılda, dünyamız iyiye doğru köklü dönüşümlerden geçti. Dönüşümün yönü daha fazla adalete, devletler arasındaki güç dengesizliklerinin ortadan kaldırılmasına, ırksal ayrımcılığa maruz bırakılan grupların ve yerli halkların, kadınların, LGBTİ+'ların haklarının tanınmasına ve korunmasına; yalnızca birkaç tanesini anmak gerekirse, somut eşitlik, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hakları ve işçi haklarına ilişkin evrensel taahhütlerin yerel yasalarla güvence altına alınmasına doğruydu.

Kuşkusuz ki uluslararası kural esaslı düzenin ölümünü haber veren söylemler fazlasıyla abartılı. Ancak ölüm ilanları sistemin etkisiz, verimsiz veya çok yavaş olmasından değil, siyasi ve ekonomik olarak güçlü olanların ve onlara taviz verenlerin çıkarlarına hizmet etmemesinden kaynaklanıyor. Gücü elinde bulunduranlar, bizim bu düzenin vehimden başka bir şey olmadığına, artık amacını yitirmiş hoş bir kurgu olduğuna inanmamızı istiyor.

Bu söylemlere normatif sınırları savunarak, 1948'de kurulan kural esaslı düzene yönelik saldırıları boşa çıkararak ve bu düzeni, vaatlerini daha iyi ve daha geniş bir kapsamda yerine getirecek şekilde dönüştürerek direnmek zorundayız.

Bu direniş, sözleşmenin uygulanmasına devamlı gölge düşüren çifte standartların örtbas edilmesi veya onun etkisizliğinin ya da acizliğinin gözardı edilmesi anlamına gelmiyor. İsrail'in soykırımı, apartheid sistemi ve işgaline maruz kalan milyonlarca Filistinli, ülkeleri bir açık hava hapishanesine dönüşen Afgan kadınlar veya 2026 yılı başında belki de İran'ın yakın tarihindeki en büyük kitlesel katliama maruz bırakılan İranlı protestocular da dahil milyonlarca kişinin sözleşmenin korumalarından yoksun bırakıldığı bir durumda bu direniş, onun evrensel vaadine yönelik çoklu ihlallerin görmezden gelinmesi anlamını da taşıyor.

Donald Trump'ın veya Vladimir Putin'in kural esaslı düzene saldırılarına direnmek, Çin'in vizyonunu kabul etmek demek de değildir. Evrensel insan haklarını ve küresel sözleşmelere uygunluğun denetlenmesini devamlı reddeden Çin, bir alternatif değildir. Çin'in hakimiyet arayışı, farklı bir şekilde ve farklı araçlarla gerçekleşse de aynı sonucu vermekte, eşitsizlik ve baskı üretmektedir.

YENİ BİR DÜZEN Mİ KURULUYOR?

1948'de başlatılan ve kusursuz olmayan küresel deneye nasıl bir alternatif sunuluyor? Uluslararası hukukun zayıflatılması, Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne (UCM) yönelik saldırılar, uluslararası

sözleşmelerden çekilme ve BM kuruluşlarının terk edilmesi... Veto yetkilerini gayri ahlaki bir şekilde kötüye kullanarak BM Güvenlik Konseyi'ni felce uğratan yarıtcılar şimdi de barış ve güvenli mekanizmalarının işlemediğini öne sürerek, bu mekanizmaları kendi çıkarlarına hizmet eden alternatiflerle ikame etmeye çalışıyor.

Saldırgan dünya düzeni ırk ve toplumsal cinsiyet adaletini rafa kaldırıyor, kadın haklarıyla alay ediyor, sivil toplumu ortak düşman ilan ediyor ve uluslararası dayanışmayı reddediyor. Askeri yatırımlarda eş benzeri görülmemiş bir artışı yönlendiriyor, hukuka aykırı silah transferlerini kolaylaştırıyor ve uluslararası yardım bütçesinde çok ciddi kesintiler uygulayarak, milyonlarca önlenebilir ölüme yol açma riski oluşturuyor ve insan hakları, cinsel sağlık ve üreme sağlığı veya basın özgürlüğü alanlarında çalışan binlerce örgütü kapanma riskiyle karşı karşıya bırakıyor.

Bu saldırgan, alternatif dünya düzeni muhalefeti susturuyor ve protestoları bastırıyor, insanlık dışına çıkaran söylemler kullanıyor, nefret suçlarını ve yasaların araçsallaştırılmasını kolaylaştırıyor. Ortak insanlığımıza saygıyı değil, ticari üstünlüğü ve teknolojik egemenliği esas alıyor.

2026 yılı başında, bu yeni düzen vizyonu, ABD Dışişleri Bakanı Marco Rubio tarafından, ABD öncülüğündeki Hristiyan halkların Batı ittifakı olarak açıklandı. Rubio pişmanlık duymadan ve gururla ortak bir mirasa dayandığı bu ittifakı romantik sözlerle tanımladı. Ancak sözler, gerçekleri gizleyemez: Bahsettiği tarih aynı zamanda tahakküm, sömürgecilik, kölecilik ve soykırım tarihidir.

Bu fazlasıyla tanıdık “yeni” sistemde, yarıtcılar ve onlara taviz verenler, devletler içinde ve arasında eşitlik talep edenleri azarlıyor, caydırıyor ve onlara zulmediyor. Geçmiş adaletsizliklerin telafisi alay konusu ediliyor. Diplomasinin yerine savaşın sözü geçiyor: İsrail'in Gazze'de Filistinlilere yönelik soykırımı ateşkesine rağmen sürüyor; Rusya'nın Ukrayna'da işlediği insanlığa karşı suçlar artıyor; ABD sınır ötesinde yargısız infazlar, Venezuela ve İran'a karşı hukuka aykırı saldırılar gerçekleştiriyor, Grönland'ı ele geçirmekle tehdit ediyor; Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Myanmar ve Sudan'daki suçlar denetimsiz bırakılıyor ve Orta Doğu'da insanlar bir kez daha gitgide daha fazla ülkeyi içine çekme tehlikesi taşıyan bir kaosa sürükleniyor.

Çıplak egemenliğe dayalı, ahlaki pusulasını kaybetmiş bir dünya vizyonu işte budur.

2026 DÖNÜM NOKTASI OLABİLİR Mİ?

Az sayıda devlet, diplomasinin karşısında gürleyen top seslerine karşı konuşma cesaretini gösterdi. Bazıları, uluslararası hukuku savunmak ve Filistin halkıyla dayanışma için “eşgüdümlü ve diplomatik tedbirler almayı” taahhüt eden bir devletler bloku olan Lahey Grubu'na katıldı. Diğerleri, Güney Afrika'nın İsrail'e karşı açtığı soykırım davasına katkıda bulundu. Kanada, Orta Güçleri bir araya gelmeye ve kolektif dirençliliğe yatırım yapmaya çağırdı. İspanya gibi az sayıda ülke, normatif sınırların ortadan kaldırılmasını tutarlı bir şekilde kınadı.

2026 yılı başında bazı Avrupa devletleri görünüşe göre risklerin boyutlarını daha iyi kavrayarak, ABD ve İsrail'in İran'a karşı saldırılarına katılmayı reddetti ve stratejik egemenliği korumayı taahhüt etti. Ancak

Avrupa Birliği ile birlikte, uluslararası hukukun ve evrensel hakların üstünlüğünü yeniden tesis etmekte başarısız oldular.

KÜRESEL NORMLARA SAHİP ÇIKMA KARARLILIğI

Güçlülere karşı durmanın misillemeye yol açabileceği korkusu tüm dünyada açıkça hissediliyor. Buna karşın, 2025 yılı boyunca devletlerin sözde bir “yanılsama” olduğu iddia edilen uluslararası kural esaslı düzenin tuğlalarını döşemeye devam ettiğini ve yaygın geniş toplumun küresel normlara sahip çıktığını ve bunları güçlendirdiğini gösteren pek çok kanıt da mevcuttu.

Avrupa Konseyi, Ukrayna'ya Yönelik Saldırı Suçuna İlişkin Özel Mahkeme kurdu. UCM, insanlığa karşı işlenen toplumsal cinsiyete dayalı zulüm suçu nedeniyle iki Taliban lideri hakkında yakalama kararı çıkardı; savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlardan sorumlu tutulan Libya vatandaşları hakkında yakalama kararı çıkarıldığını açıkladı. Orta Afrika Cumhuriyeti'nde karma bir mahkeme, silahlı bir grubun eski altı üyesini, savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlardan sorumlu buldu. BM İnsan Hakları Konseyi, Afganistan hakkında bağımsız araştırma mekanizması kurdu. Filipinler eski devlet başkanı Rodrigo Duterte, insanlığa karşı işlenen cinayet suçu nedeniyle hakkında çıkarılan yakalama kararı uyarınca UCM'ye teslim edildi. BM Genel Kurulu'nun Birinci Komitesi'nde 156 ülke, otonom silah sistemleriyle ilgili bir uluslararası sözleşmeye ilişkin müzakerelerin başlaması yönünde oy kullandı. Temmuz'da AB, öncü bir düzenleme olan İşkenceye Karşı Yönetmelikte yer alan ürünlerin kapsamını genişletti. 2025 yılında, bağlayıcı bir BM vergi anlaşmasının imzalanması için önemli ilerlemeler kaydedildi. COP30'da sivil toplum ve sendika baskısı, ülkelerin temiz enerjiye ve iklim dirençli geleceğe geçişinde işçilerin ve toplulukların korunmasını öngören Adil Geçiş Mekanizması'nın kabul edilmesine katkı sağladı. Uluslararası Adalet Divanı ve Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, devletlerin iklim değişikliğiyle mücadele etme yükümlülüklerini doğrulayan tavsiye görüşleri açıkladı. Kolombiya ve Hollanda, Nisan 2026'da Fosil Yakıtlardan Adil Geçiş Hakkında Birinci Uluslararası Konferansı ortaklaşa düzenlemeyi kabul etti. Fransa, Yunanistan, İtalya, Fas, İspanya ve İsveç'te ülke çapında düzenlenen boykotlar ve liman işçilerinin eylemleri İsrail'e silah sevkiyatı rotalarında aksama sağladı. Belçika, Bolivya, Kanada, Kolombiya, Küba, Honduras, Malezya, Namibya, Slovenya, Güney Afrika ve İspanya hükümetleri 2025 yılında İsrail'le silah ticaretini değiştirmeyi veya durdurmayı taahhüt etti. Danimarka, Faroe Adaları, Norveç, Lüksemburg ve Malavi'de kadınlar daha kapsamlı kürtaj hakları kazandı. Nepal'de gençlerin öncülüğündeki yolsuzluk karşıtı protestolar hükümeti devirdi.

DİRENDİK, DİRENMEİYİZ, DİRENECEĞİZ

İçinde bulunduğumuz dönem, basitçe bir diğer “zorlu dönem” denilerek geçiştirilemez. Son 80 yılda inşa edilmiş her şeyi yok etmekle tehdit eden **en zorlu anı** yaşıyoruz. Bizler, halk olarak bu tarihsel anda sorumluluk alacağız. Bu zamanın talep ettiği kararlılığı ve zamanla birlikte değişme cesaretini göstereceğiz. Bunu siyasetçiler ve diplomatlar olarak, aktivistler ve tüketiciler olarak, işçiler ve üreticiler

olarak, seçmenler ve yatırımcılar olarak, kararlı insanlar ve kanaatlerinin arkasında durma cesaretini gösteren insanlar olarak yapmalıyız. Birlikte, güçlü çok paydaşlı koalisyonlar kurmalı ve devletleri de aynısını yapmaya teşvik etmeliyiz.

Bugün, “yine de ayağa kalkarım” sözleri, yalnızca bizim değil, gelecek nesillerin de insan hakları için nelerin bir öncelik meselesi olarak ve her ne pahasına olursa olsun **savunulması** gerektiğine odaklanmak anlamına geliyor. Direnişimizde, yırtıcı devletler ve devlet dışı aktörler eliyle üstümüze gelen yasaların, politikaların ve uygulamaların tsunamisi içinde nelerin mutlak öncelik olarak durdurulması gerektiğini de açıkça ortaya koymalıyız. Direniş aynı zamanda nelerin dönüştürülmesi gerektiğini de netleştirmek demektir. Yaşanmakta olan değişimin benzersiz hızı ve ölçeği düşünüldüğünde, bir kez daha hayal gücümüzün kuvvetine ve yaratıcılığımızın cesaretine başvurmamız gerekecek. Yalnızca bir zamanlar yaşadığımız dünyanın bakış açısıyla insan haklarını savunmakla kalmamalı, eşliğinde olduğumuz dünya için de dönüşen ve dönüştürücü bir insan hakları vizyonu tahayyül etmeliyiz. Buradan başlayarak, birlikte tüm yaratıcılığımızla, kararlılığımızla ve direncimizle o dönüşümü gerçekleştirmeliyiz.

Tarih salt *başımıza gelen* bir şey değildir. Bizim de yazdığımız bir şeydir. İnsanlık adına, insan haklarının tarihini yazmamızın zamanı geldi.

Agnès Callamard

Uluslararası Af Örgütü Genel Sekreteri

Nisan 2026

DÜNYADA

İNSAN HAKLARININ

DURUMU

**KÜRESEL DEĞERLENDİRME VE BÖLGESEL
DEĞERLENDİRMELER**

KÜRESEL DEĞERLENDİRME

Uluslararası Af Örgütü 2025 yılında sınırlı gelişme alanlarıyla birlikte hükümetler ve diğer aktörler tarafından işlenen yaygın ihlalleri, hesap verebilirlik eksikliklerini ve sistemsel adaletsizlikleri belgeledi. Bu eğilimlerin çoğu, kural esaslı uluslararası düzenin devamlı saldırılarla karşılaşması sonucu 2026 yılında da devam etti.

Uluslararası hukuk kapsamındaki suçlar yaygın olarak işlendi. Buna, İsrail'in Gazze'de Filistinlilere yönelik soykırımı, Rusya'nın Ukrayna'da insanlığa karşı işlediği suçlar ve Myanmar'da, Sudan'da ve diğer çatışmalarda işlenen savaş suçları ve uluslararası hukuk suçları da dahildi. Aktivizm ve hukuksal baskı bazı devletlerin İsrail'e silah ihracatını kısıtlamalarını veya yasaklamalarını sağlamış olsa da sorumsuz silah transferleri katliamları körüklemeye devam etti. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Rusya 2025 yılında, başta Uluslararası Ceza Mahkemesi olmak üzere uluslararası hesap verebilirlik mekanizmalarını zayıflatırken, diğer devletler Roma Statüsü'nden çekildiklerini açıkladı. Buna karşın, UCM ve diğer mekanizmalar önemli yakalama ve mahkumiyet kararları çıkardı, Ukrayna'ya yönelik saldırı suçuna ilişkin özel mahkeme de dahil yeni soruşturma mekanizmaları kuruldu.

Otoriter uygulamalar dünya genelinde arttı. Diğer ülkelerin yanı sıra Afganistan, Çin, Mısır, Hindistan, İran, Kenya, Birleşik Krallık, ABD ve Venezuela hükümetleri 2025 yılında protestoları şiddetle bastırdı, terörle mücadele ve güvenlik yasaları üzerinden muhalefeti kriminalize etti, zorla kaybetmeler ve infazlar gerçekleştirdi, suistimal içeren kolluk taktikleri kullandı. Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde bir İşkencesiz Ticaret Anlaşması talebi ivme kazansa da elektrik şoku veren silahların kullanılması yoluyla da olmak üzere işkence ve kötü muamele yaygın olarak devam etti.

Ayrımcılık, merkezi bir sorundu. Mülteciler ve göçmenler toplu sınırdışı uygulamaları ve ırk ayrımcılığına dayalı politikalarla karşılaşırken, iklim değişikliği bağlamında uluslararası sınırlar arasında yerinden edilen insanlar büyük oranda korumasız kaldı. Sömürgecilik ve maden çıkarma endüstrileriyle bağlantılı ırksal adaletsizlik, tazminat çağrılılarıyla birlikte devam etti. 2025 yılında az sayıda ülkede kürtaj haklarının genişletilmesi ve çocuk evlendirilmenin yasaklanması yönünde yasal gelişmeler kaydedilirken, kürtaja ve kürtaj sonrası bakıma erişimin önündeki mevcut engeller kalkmadı. Ayrıca LGBTI+'ların, özellikle de transların çeşitli haklarına yönelik saldırılar dünya genelinde arttı.

Devletler fosil yakıtlardan aşamalı olarak uzaklaşmakta başarısız oldu; iklim finansmanı ve uyum desteği ise gerekli olan seviyelerin çok altında kaldı. Borç, yardım kesintileri ve adaletsiz küresel ekonomik yapılar ekonomik ve sosyal hakları zayıflatı. Çevresel zarar, işçi hakları ihlalleri ve dava açma taktikleri gibi şirket suistimalleri 2025 yılında da devam ederken, Avrupa Birliği'nde (AB) dönüm noktası niteliğindeki yeni kurumsal gerekli özen yükümlülüğü direktifi yayımlandı.

Son olarak, devletler teknolojiyi otoriter uygulamaları kolaylaştırmak ve güçlendirmek için kullandı. Şirket aktörlerinin bu konuda elini güçlendirdiği devletler, ifade özgürlüğü hakkını kısıtlamak ve protestoları baskı altına almak için hukuksuz gözetim araçları kullandı. Sosyal medya platformları ve artan sayıda üretken yapay zeka aracıyla bağlantılı insan hakları zararları 2025 yılında gitgide daha iyi anlaşılrsa da düzenlemeler geride kaldı.

ULUSLARARASI HUKUK SUÇLARI SOYKIRIM, İNSANLIĞA KARŞI İŞLENEN SUÇLAR VE SAVAŞ SUÇLARI

İsrail Gazze'de Filistinlilere karşı soykırım gerçekleştirdi, ayrıca birçok savaş suçu ve insanlığa karşı suç işledi; soykırım, Hamas ile 9 Ekim 2025 tarihinde imzalanan ateşkes anlaşmasından sonra da devam etti. İsrail'in tüm Filistinlilere yönelik apartheid sistemi de, özellikle Doğu Kudüs dahil işgal altındaki Batı Şeria'da yüksek yoğunluklu askeri operasyonlar ve ciddi şekilde

artan devlet destekli yerleşimci şiddeti yoluyla ağır sonuçlara yol açtı. İsrail'in soykırımına karşı kitlesel protestolar tüm dünyada yayıldı. Çok çeşitli örgütler, uluslararası kuruluşlar ve devletler, İsrail'in soykırım işlediğini kabul etti. Öte yandan, genel olarak dünyanın en güçlü devletleri soykırımı durdurmak veya İsrail'in hukuksuz işgaline ve apartheid sistemine son vermek için somut adımlar atmakta başarısız oldu.

Rusya, yaygın olarak uyguladığı zorla kaybetmeler, işkence ve Ukraynalı sivilleri hedef aldığı raporlanan insansız hava aracı saldırıları yoluyla da olmak üzere insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları işledi. Ukrayna'da kritik sivil altyapıyı hedef alan hava saldırılarını yoğunlaştırdı. Rusya güçlerinin Ukraynalı savaş esirlerini yargısız infaz ettiğine ilişkin bildirimler arttı. Rusya, işgal ettiği topraklarda aynı zamanda Rus olmayan kimlikleri bastırmak için çeşitli yollar denedi. Silahlı çatışma dışında, Venezuela'nın muhaliflere ve diğerlerine yönelik yaygın zorla kaybetme, keyfi gözaltı ve işkence uygulamaları da benzer şekilde insanlığa karşı işlenen suçlar kapsamındaydı.

Diğer birçok ülkede çatışmaların tarafları, savaş suçları kapsamına giren eylemlerde bulundu. Hükümet güçleri, bağlı milisler ve karşıt silahlı gruplar, toplamda binlerce sivilin öldürülmesinden sorumluydu. Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde birçok silahlı grup sivilleri hukuk dışı bir biçimde öldürdü; bunlardan biri hastanelere de saldırdı, hastaları ve refakatçileri kaçırdı. Myanmar'da ordu, köylere ve diğer yerlere havadan patlayıcı silahlar atmak için motorlu paraşütçüler kullanarak çocuklar da dahil onlarca sivil öldürdü, direnişçilerin kontrolündeki bölgelere yardım girişini engelledi. Sudan'da, Sudan Silahlı Kuvvetleri ve müttefikleri, savaş halinde oldukları Hızlı Destek Kuvvetleri ile işbirliği yaptıklarından şüphelendikleri onlarca sivil misilleme amacıyla öldürdü. Hızlı Destek Kuvvetleri de Kuzey Darfur'daki saldırılar sırasında toplu öldürmeler de dahil sivilleri hukuk dışı olarak öldürdü. Afrika'daki diğer uzun erimli çatışmalarda hükümet güçlerinin ve silahlı grupların hukuka aykırı saldırılar ve öldürmeler gerçekleştirdiğine ilişkin bildirimler Burkina Faso, Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti, Mali, Mozambik, Nijer, Nijerya, Somali ve Güney Sudan gibi ülkelerde devam etti. Suriye'de hükümete bağlı milisler, mezhep temelli öldürmeler de dahil olmak üzere yüzlerce sivilin toplu halde öldürüldüğü suçlar işledi.

BM ve diğer kuruluşlar, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Güney Sudan ve Sudan gibi ülkelerde çatışmayla bağlantılı binlerce cinsel şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakası kaydetti. Sudan'da Hızlı Destek Kuvvetleri, cinsel şiddeti kadınları aşağılamak, cezalandırmak ve yerinden etmek için yaygın ve sistematik olarak kullandı. Sudan Silahlı Kuvvetleri de kadınları ve erkekleri tecavüz de dahil cinsel şiddete maruz bıraktı.

Devletler soykırımı durdurmak için somut adımlar atmalı ve uluslararası hukuk kapsamındaki tüm suçlarla mücadele etmek ve bu suçları önlemek için BM ve diğer mekanizmalarla işbirliği yapmalıdır.

SORUMSUZ SİLAH TRANSFERLERİ VE ÜRETİMİ

Devletler, suç ortağı olma riskine rağmen uluslararası hukuk suçları işlenmesinden sorumlu tutulan aktörler de dahil çeşitli aktörlere sorumsuz silah transferleri gerçekleştirmeye ve bunları kolaylaştırmaya devam etti. ABD, İsrail'e devasa askeri destek sağlanmasında başı çaktı.

Birleşik Arap Emirlikleri, Sudan'da Hızlı Destek Kuvvetleri'ne Çin yapımı gelişmiş silahlar ve zirhli personel taşıyıcılar da dahil silah sağladı ve grup bunları Darfur'da kullandı.

Devletler ve silah şirketleri üzerindeki baskı arttı ve belli ölçüde etkili oldu. 2025 yılından önceki yıllarda, diğer devletlerin yanı sıra Belçika, Kanada, İtalya, Japonya, Hollanda, İspanya ve Birleşik Krallık, İsrail'e silah tedarikini azaltmak için bazı tedbirler almış ancak genellikle bu tedbirleri yeni silah ihracat izinleri vermeyi reddetmekle sınırlandırmış ve eski ihracat izinleri kapsamında silah tedarik etmeyi sürdürmüştü. 2025 yılında biraz daha aşama kaydedildi. Belçika'da mahkeme, Valon bölgesinden silah ihracatının yasaklanmasının ardından Flaman bölgesinin de İsrail'e tüm silah sevkiyatlarının durdurulmasına hükmetti. Almanya'da hükümet, İsrail'e Gazze'de kullanılabilecek silahlar için yeni ihracat izinlerinin çıkarılmasına izin

vermeyeceğini açıkladı ancak daha sonra İsrail'e silah ihracatının durdurulması kararını kaldırdı. Slovenya'da hükümet, uygulamada meydana gelen sorunlara rağmen İsrail ile transit ve ithalat da dahil her türlü silah ticaretini yasaklayacağını açıkladı. İspanya'da İsrail'e kapsamlı silah ambargosu yasa kapsamına alındı. Uluslararası hukuku savunmak ve Filistinlilerle dayanışmak için "eşgüdümlü yasal ve diplomatik tedbirler" almak amacıyla bir araya gelen, Boliviya, Kolombiya, Küba, Honduras, Malezya, Namibya, Senegal ve Güney Afrika'dan oluşan Lahey Grubu, İsrail'e tüm silah transferlerini durdurmayı taahhüt etti. İsrail'e silah akışına karşı küresel aktivizm güçlendi: İtalya'da ülke çapındaki boykotlar ve örneğin Fransa, Yunanistan, İtalya, Fas, İspanya ve İsveç'te liman işçilerinin eylemleri İsrail'e silah sevkiyatı rotalarını aksatmayı amaçladı.

Öte yandan, bazı devletler 2025 yılında yasaklı silahlarla ilgili taahhütlerinden geri çekildi veya geri çekilme niyetinde olduklarını gösterdi. Litvanya, 2008 yılında kabul edildiğinden bu yana bu yönde adım atan ilk devlet olarak Misket Bombaları Sözleşmesi'nden çekildi. Estonya, Finlandiya, Letonya, Litvanya ve Polonya BM'ye, Rusya'dan gelen tehditler nedeniyle Anti-Personel Mayınların Kullanımının, Depolanmasının, Üretimini ve Devredilmesinin Yasaklanması ve Bunların İmhası ile İlgili Sözleşme'den (Ottawa Sözleşmesi) çekilmeyi planladıklarını bildirdi. Finlandiya ve Polonya'da yetkililer, ülkelerinin anti-personel kara mayını yerel üretimine devam edeceğini söyledi. Ukrayna BM'ye, Ottawa Sözleşmesi'nin uygulamasını, sözleşme hükümlerine aykırı olmasına rağmen askıya alma niyetinde olduğunu ilettili. Tüm bu gerilemelere rağmen çoğu devlet, silah sistemlerindeki yapay zeka ve insansız kullanımdan kaynaklanan insani, hukuki ve etik kaygıları kabul etti. BM Genel Kurulu'nun Birinci Komitesi'nde 156 ülke, gelecekte müzakere edilmesi amacıyla, otonom silah sistemleriyle ilgili bir uluslararası sözleşme için gerekli hususların hazırlık çalışmalarının tamamlanmasını öngören bir karar çıkarılması lehinde oy kullandı.

Devletler ve şirketler, İsrail'e tüm transferler¹ de dahil tüm sorumsuz silah transferlerini durdurmalıdır. Devletler, Misket Bombaları Sözleşmesi ve Ottawa Sözleşmesi'ne tekrar taraf olmalı ve belirli otonom silah sistemlerini yasaklayan ve hukuka aykırı olarak kullanılabilen bu sistemlerin kullanımını katı bir biçimde denetleyen bir sözleşmeyi müzakere etmelidir.

CEZASIZLIK

ABD ve Rusya dahil bazı devletler 2025 yılında uluslararası hesap verebilirlik mekanizmalarına saldırdı veya bunları zayıflattı. En ciddi hasar, ABD'nin UCM'nin çalışmalarını engellemek ve ABD'yi ve İsrail'i hesap verebilirlikten korumak için UCM savcıları ve hakimleri, İşgal Altındaki Filistin Topraklarına İlişkin BM Özel Raportörü ve birçok Filistinli insan hakları örgütüne yaptırım uygulamasıyla meydana geldi. Rusya yerel mahkemeleri, UCM yetkilileri hakkında yakalama kararı çıkardı. Diğer devletler bu kişileri ve örgütleri, hatta bizzat UCM'yi korumak için neredeyse hiçbir adım atmadı. AB buna karşılık, AB kuruluşlarını etkileyen dış yasaların sınır ötesi uygulamasına karşı koymak için bir hukuk aracı olan engelleme mekanizmasını devreye sokmamayı tercih etti. UCM üye devletleri olan Burkina Faso, Mali ve Nijer Roma Statüsü'nden çıkma niyetlerini açıklarken, Macaristan bir adım daha atarak 2026 yılında antlaşmadan çekileceğini resmen bildirdi. Macaristan, İtalya ve Tacikistan gibi bazı UCM üye devletleri, UCM'nin çıkardığı yakalama kararlarını uygulamadı.

Yine uluslararası mekanizmalar hesap verebilirlik doğrultusunda önemli çalışmalar yapmaya devam etti. UCM, Taliban'ın 2021 yılında Afganistan'da tekrar iktidarı ele geçirmesinden bu yana kadınlara, kız çocuklara ve LGBTİ+lara yönelik insanlığa karşı işlenen toplumsal cinsiyete dayalı zulüm suçu nedeniyle iki Taliban lideri hakkında yakalama kararı çıkardı; ayrıca, savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlardan sorumlu tutulan Libya vatandaşları hakkında yakalama kararı çıkardığını açıkladı. "Uyuşturucuyla mücadele" operasyonları bağlamındaki öldürmeler nedeniyle insanlığa karşı işlenen cinayet suçundan hakkında yakalama kararı çıkarılan Filipinler eski devlet başkanı, kararın uygulanması sonucu UCM'ye teslim edildi. Aralık'ta, UCM Ön Yargılama Dairesi, Savcılığın Uganda'daki Tanrının

Direniş Ordusu kurucusu ve lideri Joseph Kony'ye 39 ayrı suç isnat ettiğini doğruladı. Aynı ay Almanya, Libyalı güçlü bir milis gücünün üst düzey bir üyesi olan ve Libya'nın başkenti Trablus'ta ciddi insan hakları ihlalleriyle bilinen Mitiga Cezaevi'ndeki ihlallerle bağlantılı olarak, hakkında insanlığa karşı işlenen suçlar ve savaş suçlarından yakalama kararı çıkarılmış olan Halid Muhammed Ali El Hişri'yi UCM'ye teslim etti. UCM, Cancavid milis gücü liderini, 2003-2004 yıllarında Sudan, Darfur'da gerçekleştirilen şiddetli saldırılar sırasında işlenen savaş suçları ve insanlığa karşı suçlardan mahkum etti. Orta Afrika Cumhuriyeti'nde karma bir mahkeme olan Özel Ceza Mahkemesi, silahlı bir grubun eski altı üyesini, grubun 2020 yılında gerçekleştirdiği bir saldırıda onlarca kişinin öldürülmesi ve binlerce kişinin yerinden edilmesiyle ilgili olarak savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlardan sorumlu buldu.

Ayrıca, yeni mekanizmalar kuruldu. Avrupa Konseyi, Rusya ve diğer ülkelerden, Ukrayna'daki saldırı suçundan sorumlu olan üst düzey hükümet yetkilileri ve ordu liderlerini soruşturmak ve yargılamak amacıyla Ukrayna'ya Yönelik Saldırı Suçuna İlişkin Özel Mahkeme kurdu. UCM, Vladimir Putin dahil altı Rusya yetkilisi hakkında savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlardan yakalama kararı çıkardı ancak mahkemenin Ukrayna'daki saldırı suçunu yargılama yetkisi bulunmuyor. BM İnsan Hakları Konseyi, Afganistan için bağımsız araştırma mekanizması kurdu.

Devletler UCM'yi desteklemeli ve korumalı; bu kapsamda, UCM yetkililerini ve UCM merkezli çalışmalara katılan diğer kişileri tehditlerden ve yaptırımlardan korumak için engelleme mekanizmalarını etkinleştirmeli ve yürürlüğe koymalıdır. UCM'nin devlet görevlileri hakkındaki yakalama kararlarının, bu kişilerin işledikleri suçlara karşılık yargı dokunulmazlığı iddiasında bulunmalarına izin vermeden uygulanmasını sağlamalıdır.²

CEZALANDIRICI VE OTORİTER UYGULAMALAR MUHALEFETİN BASTIRILMASI

Dünya genelinde devlet görevlileri ve diğer güçlü aktörler, sivil toplumu susturmak ve hesap verebilirlikten kaçmak için bir dizi otoriter uygulamayı hayata geçirdi. Birçok devlet 2025 yılında siyasi ve sosyo-ekonomik hoşnutsuzlukları ifade eden protestoları bastırmak için hukuka aykırı güç kullandı. Tanzanya'da seçim sonrası protestolara katılanların bastırılması, yüzlerce kişinin ölümüne yol açtı. Nepal'de yolsuzluğa ve sosyal medya yasağına karşı gençlerin liderliğindeki protestoların bastırılması sonucu protestocular ve polis memurları dahil 76 kişi hayatını kaybetti. İran'da 28 Aralık'ta başkent Tahran'da başlayan ve hızla ülke genelinde yayılan protestolar sırasında güvenlik güçleri protestoculara karşı hukuka aykırı olarak metal bilye dolu tüfekler ve av tüfekleri kullanarak ölümlere ve yaralanmalara yol açtı. Hukuka aykırı güç kullanımından kaynaklanan protestocu ölümleri Angola, Kamerun, Ekvador, Endonezya, Kenya, Madagaskar, Pakistan, Peru ve Türkiye gibi ülkelerde de belgelendi. Bazı ülkelerde polis, Sırbistan'da uzun menzilli akustik cihazlar gibi yeterince denetlenmeyen silah türleri kullanırken, birçok ülkede de sorumsuzca göz yaşartıcı gaz sıktı.

Afganistan, Belarus, Burkina Faso, Çin, Küba, Mali, Myanmar, Nikaragua, Kuzey Kore, Pakistan, Rusya, Uganda ve Venezuela gibi bazı ülkeler, korku yaymak için insan hakları savunucularını, aktivistleri, gazetecileri ve diğerlerini zorla kaybetti. İran ve Suudi Arabistan dahil diğer ülkeler hem korku yaymak hem de gerçeği yansıtmayan bir şekilde güvenlik ve güçlü devlet izlenimi vermek için ölüm cezasına başvurdu.³

Bazı devletler, 2025 yılında muhalifleri, insan hakları savunucularını ve diğer aktivistleri barışçıl sivil itaatsizlik eylemleri gibi muhalefet eylemleri nedeniyle cezalandırmak için terörle mücadele ve milli güvenlik yasalarını kötüye kullandı. Mısır'da yetkililer binlerce kişi hakkında terörle bağlantılı suçlardan dava açtı; bu kişilerin çoğu, yalnızca insan haklarının barışçıl kullanımı nedeniyle hedef alındı. Hindistan'da ve Çin'in Hong Kong ve Makau idari bölgelerinde yetkililer, milli güvenlik ve terörle mücadele yasalarını kapsamlı olarak insan hakları savunucularını ve aktivistleri gözaltına almak için kullandı. Venezuela'da en az 806 kişi keyfi

olarak cezaevinde tutulmaya devam etti; hükümet gerçek veya varsayılan her tür muhalefete yönelik baskı politikasını sürdürürken çoğu zorla kaybedildi. Tunus'ta yetkililer, siyasi muhalifleri, terörle mücadele veya siber suçlar yasaları uyarınca siyasi güdümlü toplu davalarda yargıladı ve cezalandırmak amacıyla 45 yıla kadar varan hapis cezaları verdi. Birleşik Krallık'ta yetkililer, hükümetin İsrail ordusunun operasyonlarındaki rolüne karşı çıkan bir doğrudan eylem ağı olan Palestine Action'ı muğlak terörle mücadele yasaları uyarınca yasaklı örgüt ilan etti. Birleşik Krallık genelinde 2 binden fazla kişi, yasaklama kararını barışçıl biçimde protesto ettikleri için gözaltına alındı. Birleşik Krallık yetkilileri aynı zamanda bir çevre aktivistleri koalisyonu olan Just Stop Oil'den 16 aktivist hakkında, fosil yakıt genişlemesinin durdurulması amacıyla düzenlenen çeşitli sivil itaatsizlik eylemlerine katıldıkları gerekçesiyle dava açtı, aktivistleri beş ayla beş yıl arasında değişen hapis cezalarına çarptırdı. ABD'de yetkililer, Filistinlilere desteğini ifade eden yabancı uyruklu öğrencileri gözaltı ve sınır dışı işlemlerine hedef aldı ve Göç ve Gümrük Muhafaza Kurumu'nun belgesiz göçmenlere yönelik baskılarını protesto edenleri gözaltına aldı.

Devletler, barışçıl sivil itaatsizlik eylemleri de dahil muhalefeti bastırmaya ve kriminalize etmeye son vermelidir. Protestolar bağlamında işlenen tüm ihlallerde hesap verebilirliği sağlamalı ve ihlallere maruz bırakılanların etkili çözüm yollarına erişimini güvence altına almalıdır.

SUİSTİMAL İÇEREN KOLLUK UYGULAMALARI

Birçok devlet 2025 yılında kolluk uygulamaları bağlamında uluslararası insan hakları hukukunu ihlal etti. Bazıları, devlet destekli öldürmelere başvurdu. Eylül'de ABD ordusu, Latin Amerika, Karayip Denizi ve Pasifik Okyanusu'nda, hedeflerin uyuşturucu kaçırıcı "narko-teröristler" olduğu iddialarına dayanarak gemileri bombalamaya ve açıkça yargısız infazlar gerçekleştirmeye başladı. Ekim'de Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde sivil ve askeri polis, 'favela' olarak bilinen yoksul mahallelerde uyuşturucuyla mücadele operasyonu düzenledi; operasyon sonucunda çoğu Siyah ve yoksulluk içinde yaşayan 120'den fazla kişi öldürüldü, çok sayıda yargısız infaz vakası bildirildi. Ölüm cezasının kullanımına ilişkin uluslararası güvenceler ve kısıtlamalar da uyuşturucuyla ilgili infazlar artarken güvenlik adına sıklıkla hiçe sayıldı.

Dünya genelinde, kolluk güçleri ayrıca işkence ve diğer türde kötü muamele kapsamına giren teknikler kullandı. Bazı kolluk güçleri sokaklarda, sınırlarda, göçmen ve mülteci gözaltı merkezlerinde, ruhsal sağlık kurumlarında, emniyet müdürlüklerinde, cezaevlerinde ve diğer tutukluluk merkezlerinde çok tabancaları ve elektrik şoku veren coplar gibi doğrudan temaslı elektrik şoku silahları kullandı. Bir tuşa basılmasıyla acı verici şoklar ileten bu yapısı gereği suistimal içeren cihazlar, diğerlerinin yanı sıra protestoculara, öğrencilere, siyasi muhaliflere, (gebe kadınlar dahil) kadınlara ve çocuklara ve insan hakları savunucularına karşı kullanıldı. Bu cihazlarla hedef alınan kişiler cilt yanıkları, his kaybı, düşük, idrar fonksiyon bozukluğu, halsizlik ve derin psikolojik travma gibi sağlık sorunları yaşadı. Devletler ve şirketler bu tür ekipmanların üretimine, tanıtımına ve satışına devam etti. Ayrıca, kolluk uygulamalarında meşru bir rolü olabilen ancak genellikle işkence ve diğer türde kötü muamele fiillerinde kullanılan mermili elektroşok silahları da yaygın olarak kötüye kullanıldı. Bu durum, standart kolluk ekipmanlarının, insan haklarına dayalı sıkı ticaret denetimlerine tabi olması gerekliliğinin altını çizdi.⁴

Diğer yandan, umut verici bir gelişmeyle 2025 yılında BM İşkencesiz Ticaret Anlaşması imzalanmasına yönelik baskı arttı. Haziran'da işkenceye karşı dört BM mekanizması, anlaşmanın geliştirilmesi önerilerini desteklemek için protestoların daha sorumlu ve hesap verebilir biçimde denetlenmesi yönündeki çağrıya atıfta bulundu. Benzer şekilde, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi de 46 üye devleti, işkencesiz ticarete ilişkin uluslararası ve yasal olarak bağlayıcı bir anlaşmanın geliştirilmesini desteklemeye teşvik eden bir karar çıkardı. Temmuz'da AB, öncü bir düzenleme olan İşkenceye Karşı Yönetmelikte yer alan ürünlerin

kapsamını genişleterek, kolluk ekipmanlarının dünya genelinde bunları işkence ve diğer türde kötü muamele amacıyla kullanabilecek taraflara transfer edilmesini önleyen bölgesel çaplı tedbirlerini güçlendirdi.⁵

Devletler, güvenlik adına gerçekleştirilenler de dahil devlet destekli ödürlmelere son vermelidir. BM İşkencesiz Ticaret Anlaşması müzakerelerini destekleyerek, yapısı gereği suistimale yol açan kolluk ekipmanlarını yasaklama ve standart kolluk ekipmanlarına insan haklarına dayalı ticaret denetimleri getirme çabalarını artırmalıdır.

AYRIMCILIK MÜLTECİ VE GÖÇMEN HAKLARI İHLALLERİ

Dünya genelinde devletler, sığınma ve göç bağlamında otoriter uygulamaları hayata geçirdi. Bazıları, zararlı göç politikaları uygulamak için hukuksuz tedbirlere izin verdi veya yasal süreçleri atlattı. 2025 yılında ABD ile Kıbrıs, Finlandiya, Yunanistan, Macaristan, İtalya ve Polonya gibi Avrupa devletlerinin yanı sıra diğer ülkeler insan hakları yükümlülüklerine aykırı olarak, insanları sınır dışı etmek veya başka bir şekilde geri göndermek, mültecilerin ve göçmenlerin düzensiz gelişlerini engellemek için aşırı sert tedbirler benimsedi veya uyguladı. Taliban'ın ihlallerine rağmen, İran 1,8 milyon, Pakistan ise 9900 bin Afganı zorla geri gönderdi veya sınır dışı etti. Aralık 2024 ile Şubat 2025 arasında, Etiyopya yetkilileri 600'den fazla Eritreliyi, hükümetin sığınma taleplerini vatana ihanet suçuna kanıt saydığı Eritre'ye zorla geri gönderdi.

Devletler genellikle göç politikalarını ve sığınma sistemlerini, devlet egemenliğini tesis etmek, milli güvenlik ve ekonomik çıkarları gözetmek veya kamu kaynakları üzerinde aşırı yük oluşmasını engellemek için kullanılan tarafsız araçlar olarak sunmaktadır. Ancak sömürgeciliğin ve köleliğin mirası, dünya genelinde ırksallaştırılan grupları doğrudan veya dolaylı ayrımcılığa maruz bırakan sistemleri, yasaları, politikaları ve uygulamaları şekillendirmeye devam ediyor. 2025 yılında Uluslararası Af Örgütü, Kanada, Dominik Cumhuriyeti, Fransa, Libya, Suudi Arabistan, Tunus ve ABD ile daha genel olarak Schengen bölgesindeki Avrupa ülkelerinin sığınma ve göç politikaları bağlamındaki sistematik yapısal ırkçılık uygulamalarını kınadı.⁶ Bazı durumlarda devletler, ırk, etnisite ve uyruk temelinde ayrımcılık yapan sınır rejimlerini güçlendirmek için dijital teknolojilerden yararlandı.⁷ Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık bazı durumlarda kaygıları artırdı: Dominik Cumhuriyeti'nde gebe ve emziren Haitili kadınlar doğrudan hastanelerden çıkarılarak sınır dışı edildi.

Dünyanın dört bir yanında devletler genellikle iklim değişikliği bağlamında uluslararası sınırlar ötesinde yerinden edilen insanları korumakta yetersiz kaldı. Neredeyse hiçbiri, insanların iklim değişikliğinden bilhassa etkilenen bölgelerden güvenli bir şekilde göç etmelerine olanak tanıyan özel vizeler vermedi. Onun yerine, insanları genellikle ayrımcı ve kısıtlayıcı olan mevcut usullerden ve yollardan geçmeye zorladılar. Yaşlılar, engelliler ve sağlık sorunları yaşayan kişiler genellikle, Tuvalu ve Kiribati Pasifik adalarından çıkarak Aotearoa/Yeni Zelanda'ya ulaşmaya çalışan insanların durumunda olduğu gibi, vize gerekliliklerini yerine getiremedikleri için yüzüstü bırakılmaktadır.

Devletler, ayrımcı ve sömürücü nitelikteki bağlı vize ve güvencesiz oturma izni sistemlerini kaldırmalı ve iyileştirmeli, dijital teknolojilerin ayrımcı sınır güvenliği uygulamalarını güçlendirmesini önlemeli ve iklim değişikliği bağlamında yerinden edilen kişileri korumak için yasal çerçeveler oluşturmalıdır.⁸

IRKSAL AYRIMCILIK

Bölgeler genelinde devletler, sığınma ve göç, muhalefetin bastırılması ve kolluk kuvvetleri bağlamında otoriter uygulamalara başvururken ırkçı ve ayrımcı söylemler kullandı. Birçok ülke nefret suçlarının da arttığını bildirdi. Dünya genelinde etkilenen topluluklar ırksal ayrımcılığın temel sebeplerinin ortadan kaldırılması için, sömürgecilik ve kölelikten miras kalan tarihsel

adaletsizlikler ve bunların günümüzdeki etkilerinden ötürü tazminat talep eden kampanyalar yürütüyor. Afrika Birliği'nin "Tazminat Yılı" ilan ettiği 2025 yılında, öncü bir festival olan Wakati Wetu'da, köle ticaretinin ve sömürgeciliğin devam eden mirasını tartışmak ve onarıcı adalet söylemini geliştirmek için sanatçılar, müzisyenler, politika yapımcılar, toplum yararı için yürütülen projelere kaynak tahsis eden kişiler, aktivistler ve kültür eğitmenlerinden oluşan yüzlerce kişi bir araya geldi. Öte yandan, 2025 yılı, Fransa'nın Haiti'yi köleleştirilmiş işgücünden elde edilemeyen kazanç karşılık eski sömürgeci güce tazminat ödemeye zorlayan "bağımsızlık borcu" dayatmasının 200. yıldönümüydü. Haiti'den diasporadan aktivistler ve örgütler Fransa'yı tazminat ödemeye ve ülkenin sömürgecilik geçmişiyile yüzleşmeye çağırdı.

2025 yılında, diğer ülkelerin yanı sıra Bolivya, Kanada ve Ekvador hükümetleri, yerli halkların topraklarından, özgür, önceden ve bilgilendirilmiş onayla ilgili uluslararası standartları karşılayan süreçlerle onlara danışmadan maden çıkarma projelerini genişletti. Genellikle kültürleri ve geçim kaynakları gereği ekosistemlere bağlı olan yerli halklar, bu tür arazi kamulaştırmalarının yanı sıra sömürgecilikten ve soykırımdan kaynaklanan zararlar için tazminat talebiyle yasal ve siyasi yollara başvurdu. 2025 yılındaki önemli bir vakada, Avá Guaraní Paranaense yerlileri 40 yılı aşkın mücadelelerinin sonucunda, topraklarının elinden alınması ve sular altında kalması nedeniyle belli bir miktarda tazminat almayı başardı. Mahkeme, zarara yol açan hidroelektrik barajını inşa etmek ve işletmek üzere Brezilya ve Paraguay hükümetleri tarafından kurulan şirketin, etkilenen topluluklar için 3 bin hektarlık arazi satın alınmasını finanse etmesine hükmetti.

Sömürgecilik, köle ticareti ve kölelik gibi tarihsel adaletsizliklerde sorumluluğu olan veya bunlardan kazanç elde eden devletler, uygun onarıcı adalet adımlarını atmalıdır. Bu adımlar haksızlıklardan ötürü tazminat sağlamakla kalmamalı, aynı zamanda güncel ırksal ayrımcılık ve eşitsizlik yapılarını ve sistemlerini de ortadan kaldırmalıdır.

TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI AYRIMCILIK VE ŞİDDET

Dünya genelinde kadınlar ve kız çocuklar toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle ve koruma, adalet ve onarımın önündeki engellerle karşılaştı. Bunlar bazı durumlarda göç statüsü, kast, iş, sınıf veya din gibi diğer temelde ayrımcılıkla daha da ağır deneyimlere dönüştü. Afganistan'da Taliban kararnameleleri, kadınların okula gitmesini, çalışmasını ve serbestçe seyahat etmesini yasakladı, toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti körükledi ve çocuk evlendirmelerini artırdı. Nepal'de Dalit kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakaları soruşturulmadı. Suriye'de kadınların ve kız çocukların kimliği belirsiz kişilerce kaçırıldığını bildiren Alevi aileler gözardı edildi. Amerika kıtasında kadınlar ve kız çocuklar, kadın cinayetleri de dahil alarm veren şiddet seviyeleriyle karşılaşmaya devam etti. Arjantin'de her 35 saatte bir kadın cinayeti kaydedildiği halde hükümet, kilit önemdeki 13 toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önleme ve müdahale programını durdurdu. Gürcistan'da üst düzey yetkililerin kadın düşmanı ve cinsiyetçi söylemlerinin yanı sıra, kadın protestoculara karşı cinsel şiddet tehditleri ve onur kırıcı çıplak arama da dahil cinsiyet odaklı kötü muamele kaydedildi. Olumlu gelişmelerle, Bolivya ve Burkina Faso'da yeni yasalar çocuk evlendirmelerini yasakladı.

2025 yılında, önceki yıllarda da olduğu gibi birkaç ülkede kürtaj haklarını iyileştiren ilerlemeler kaydedildi. Danimarka, Faroe Adaları ve Norveç'te parlamentolar, kürtaj erişimini iyileştiren yasalar çıkardı; Lüksemburg, kürtaji anayasa ile güvence altına alınan bir özgürlük olarak tanımladı. Malavi'de Yüksek Mahkeme, cinsel şiddetten hayatta kalan kız çocukların kürtaj talep etme haklarını doğruladı. Ancak Dominik Cumhuriyeti'nde yeni bir yasa kürtaji tamamen yasakladı. Dünyanın diğer birçok ülkesinde, kürtaja ve kürtaj sonrası bakıma erişimin önündeki engeller devam etti.

LGBTI+ların, özellikle de transların çeşitli haklarına yönelik, genellikle toplumsal cinsiyet karşıtı farklı aktörlerce körüklenen saldırılar dünya genelinde arttı. Burkina Faso'da yeni bir yasa, onaya dayalı eşcinsel ilişkileri suç kapsamına aldı. Macaristan ve Slovakya'da ulusal meclisler, (kadın ve erkek olmak üzere) yalnızca iki cinsiyetin kabul edilmesini öngören ve eşcinsel çiftlere yönelik ayrımcılığı köklü hale getiren anayasa değişikliklerini onayladı. Kanada,

Paraguay, Peru, Porto Riko ve ABD’de, transların haklarına yönelik kısıtlayıcı yasalar ve politikalar uygulanmaya devam etti. Çin’de çok sayıda online platform, internet sitesi ve tartışma portalı devletin sansür talimatlarına uyarak, LGBTI+ ve kadın haklarıyla ilgili bireysel ve grup konuşmalarını susturdu. Orta Doğu ve Kuzey Afrika genelindeki birçok ülkede insanlar, cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle gözaltına alındı ve yargılandı; bazıları, onaya dayalı eşcinsel ilişki nedeniyle sert cezalara çarptırıldı. Diğer yandan, Japonya ve Meksika’da mahkeme kararları, transların nüfus sicilinde kimlik değişikliği yapabilmesi konusunda ilerleme kaydedilmesini sağladı.

Devletler, toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılığa son vermeli, tüm kadınlara, kız çocuklara ve LGBTI+’lara cinsel sağlık ve üreme sağlığı hakları da dahil eşit ve eksiksiz haklar tanımak için yasa ve politika reformları uygulamalıdır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddette maruz bırakılan ve şiddetten hayatta kalanların korumaya, adalete ve onarıma zamanında ve etkili bir şekilde erişebilmelerini sağlamalıdır.

EKONOMİK VE İKLİMSEL ADALETSİZLİK İKLİM KRİZİYLE MÜCADELE YETERSİZLİĞİ

Kuraklık, seller, kasırgalar, sıcaklık dalgaları ve orman yangınları gibi, iklim değişikliğinin daha sık ve şiddetli hale getirdiği afetlerden kaynaklanan gıda güvensizliği, zorla yerinden edilme ve evlerin ve geçim kaynaklarının tahribatı, tüm gelir seviyesindeki ülkelerde hız kazandı. Her zaman olduğu gibi, iklim değişikliğine en az yol açanlar genellikle sonuçlardan en fazla etkilendi.

BM Çevre Programı Kasım 2025’te yayımladığı raporda, gerçekleşme ihtimali gitgide azalan bir sonuç olsa da ülkelerin mevcut iklim politikalarını uyguladığı varsayıldığında, dünyanın yüzyıl sonuna kadar sanayi öncesi seviyelerin yaklaşık 3°C üzerinde ısınmaya doğru ilerlediğini açıkladı. Son birkaç yıldır devletler, fosil yakıtlardan aşamalı olarak çıkmak veya iklim değişikliğinin temel nedenleriyle mücadele etmek için çok sınırlı adımlar attı. 2025 yılında, Brezilya ve Kanada dahil birçok devlet bununla da kalmadı, genellikle vergi mükelleflerinin finanse ettiği teşviklerle fosil yakıt üretimlerini ve ihracatını artıracak ciddi adımlar attı. ABD, AB üyeleri üzerinde fosil yakıt ithalatına ve kullanımına bağlı kalmaları için baskı kurdu. Paris Anlaşması’na taraf ülkelerin yalnızca yaklaşık üçte biri, 2025 yılı olarak belirlenen son tarihe kadar gerekli iklim eylemi planlarını (ulusal katkı beyanlarını) sundu.

Fosil yakıtlar iklim değişikliğine yol açmanın yanı sıra, dünya genelinde 170 ülkeye dağılmış, faal durumdaki 18 binden fazla fosil yakıt altyapı sahasının 5 km çevresinde yaşayan en az iki milyar kişi için ciddi sağlık riskleri oluşturdu. Bu kişilerin 520 milyondan fazlasının çocuk olduğu tahmin edilmektedir. En az 463 milyon kişi de sahalardan 1 km çevresinde yaşamaktadır ve bu durum onları çok daha yüksek çevre ve sağlık risklerine maruz bırakmaktadır.⁹

Kasım 2025’te Brezilya’da gerçekleştirilen COP30 iklim değişikliği konferansında liderler, COP28’de kabul edilen fosil yakıtlardan “geçiş” taahhütlerini geliştirmekte ve hatta bunları doğrulamakta başarısız oldu. Aynı zamanda, düşük gelirli ülkelerin uyum için ihtiyaç duyduğu hibe temelli finansmanı da artırmadılar.¹⁰ İklim finansmanı sağlamak, yüksek gelirli ülkelerin, düşük gelirli ülkelerin bizzat sorumlu olmadıkları iklim değişikliğinin güncel ve gelecekteki yıkıcı etkilerine uyum sağlamalarına yardımcı olmaları sorumluluğudur. İhtiyaç yıllık 300 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir; devletler bu tutarı adil vergilendirme ve ciddi miktardaki fosil yakıt teşviklerinin yeniden yönlendirilmesi yoluyla karşılayabilir.¹¹

Bu bağlamda, iki uluslararası mahkemenin (Uluslararası Adalet Divanı ve Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi) açıkladığı tavsiye görüşlerinin, devletin fosil yakıtlardan aşamalı olarak çıkma yükümlülüğü de dahil, insanları ve bağlı oldukları ekosistemleri iklim değişikliğinden koruma yükümlülüklerini doğrulamış olması önemlidir. Ayrıca, COP30’da Kolombiya ve Hollanda hükümetleri, Nisan 2026’da Fosil Yakıtlardan Çıkış Hakkında Birinci Uluslararası Konferansı ortaklaşa düzenleyeceklerini açıkladılar.

Devletler fosil yakıtlardan hızlı, adil ve finanse edilen bir biçimde çıkmayı ve adil bir geçişi taahhüt etmelidir. Bu kapsamda, Fosil Yakıt Yaygınlaştırmama Anlaşması'nı desteklemeli, Kolombiya ve Hollanda hükümetlerinin öncülüğündeki çok taraflı çabalara katılmalıdırlar.

EKONOMİK VE SOSYAL HAKLARIN İHLALLERİ

Uzun vadeli ekonomik krizler ve küresel çatışmalar, bu gitgide hızlanan iklim kaynaklı zararların üzerine eklendi ve artık amacına uygun olmayan Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası merkezli adaletsiz küresel ekonomik yönetim sistemi ile yüksek gelirli ülkelerin geniş kapsamlı yardım kesintileriyle ekonomik, sosyal ve kültürel hakların hayata geçirilmesine yönelik finansmanı azaltmak konusundaki önlenebilir kararları nedeniyle daha da şiddetlendi.

Enflasyon borç faizlerinin maliyetini artırmaya devam etti; bunun sonucunda birçok düşük ve orta gelirli ülke sürdürülemez borç seviyeleriyle karşı karşıya kaldı ve sağlık, eğitim ve sosyal güvenlik hakları gibi ekonomik ve sosyal hakların hayat geçirilmesine yatırım yapamaz duruma geldi. Adil olmayan vergi sistemleri, şirketlerin ve varlıklı kişilerin agresif vergi kaçırma ve vergiden kaçınma faaliyetlerinin dizginlenememesi, hükümetleri ekonomik ve sosyal hakların hayata geçirilmesi için son derece ihtiyaç duyulan gelirlerden daha da yoksun bıraktı.

ABD'nin sağladığı uluslararası kalkınma desteğindeki düzensiz ve ani kesintiler, birçok düşük gelirli ülkede sağlık programlarının aksamasına veya kapanmasına ve hayat kurtarıcı ilaçlara erişimin kesilmesine yol açtı. Bu durum, ötekileştirilen gruplara özel olarak zarar verdi.¹² Avrupa ülkeleri de dahil yüksek gelirli ülkelerin daha geniş yardım kesintileri eğiliminin bir parçası olan bu kesintiler, BM çağrılarında ifade edilen gerekli fonlarla alınan fonlar arasında halihazırda var olan 25 milyar dolarlık farkı daha da artırdı. Uluslararası Kurtarma Komitesi'nin Mayıs 2025'te yayımladığı analize göre, insani yardıma acil ihtiyaç duyan ve büyük bir bölümü çatışma bölgelerinde yaşayan tahmini 300 milyon civarında kişi, fon eksikliğinden özellikle ağır etkilendi. Haiti, Güney Sudan, Sudan ve Yemen'in nüfuslarının neredeyse yarısı şiddetli açlık çekti, diğer birçok kişi de yetersiz beslenmeye maruz kaldı.

Tüm bu yardım ve fon kesintileri, 2030 hedeflerine ulaşmak için geriye beş yıldan az bir süre kalmışken Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nde yeterli ilerlemenin kaydedilmediği bir bağlamda gerçekleşti. BM Genel Sekreteri'nin Temmuz 2025'te yayımladığı bir rapora göre, hedeflerin üçte birinden biraz fazlası (%35) planlandığı gibi veya belli ölçüde ilerlerken, neredeyse yarısı (%48) yerinde saymaktadır. Yalnızca %31'i sınırlı kazanımlar elde etmekte ve %17'si hiçbir gelişme göstermemektedir. Daha da kaygı verici olan, hedeflerin %18'inin gerileyerek 2015 yılındaki başlangıç seviyelerinin altına düşmüş olmasıdır.

Bağlayıcı bir BM vergi anlaşması için devam eden müzakereler, devletlere vergi suistimalini önleyecek, çevreyi kirletenleri vergilendirecek ve tüm insan haklarını finanse etmek için yeterli kaynak sağlayacak ilkeler üzerinde anlaşarak, küresel vergi sistemindeki eşitsizlikleri giderme fırsatı veriyor. 2025 yılında, nihai anlaşmanın devletlerin mevcut insan hakları yükümlülüklerine uygun olması gerekliliğini de içeren tüzük üzerinde uzlaşma yönünde kayda değer bir ilerleme kaydedildi. Borç konusunda da benzer bir süreç ve mekanizmaya acilen ihtiyaç duyulmaktadır.

Devletler, imkanlarının elverdiği ölçüde, gayri safi milli hasılabın en az %0,7'sini ayırıp yapmaksızın tahsis etmeli, borç stresi yaşayan veya stres riski altında olan tüm ülkeler için zamanında borç erteleme tedbirleri olarak borç krizini çözmeli ve BM Uluslararası Vergi İşbirliği Çerçeve Sözleşmesi'ni desteklemelidir.

ŞİRKETLERİN SUİSTİMALERİ

Şirket aktörleri dünyanın krizlerini körüklemeye ve bunlardan yararlanmaya devam etti. Gazze, Sudan ve Myanmar'daki çatışmalar, küresel iklim krizi ve kritik doğal yaşam alanlarının yok edilmesinin yanı sıra, şirketlerin işçilerin ve onların faaliyetlerinden etkilenen insanların haklarını suistimal ettiği sayısız vaka da buna dahildi. Devletler, şirketlerin insan hakları suistimallerine

maruz kalan kişileri korumakta başarısız olurken, ABD mevcut düzenlemeleri gerilettiler ve kilit kurumları etkisizleştirdi.

ABD fosil yakıt endüstrisinin genişlemesini teşvik ederken, çok taraflılığa yönelik düşmanca tutum, önemli dünya liderlerinin kavgacı söylemleri ve Çin'le ekonomik rekabet, yenilenebilir enerjiye geçiş ve çeşitli askeri kullanımlar için önemli olan madenler üzerindeki güvenlik odaklı yarış hızlandırdı. Bu yarış, doğal kaynakların yoğun bir şekilde çıkarılmasını genişletmekte ve şirketler kâr maksimizasyonu için insan haklarını gözardı etmektedir. Sonuçta zorla tahliyeler, işçi hakları suistimalleri, sağlığa ve tarıma zarar veren su, toprak ve hava kirliliği gibi ağır bedeller ortaya çıkmaktadır.

AB'nin büyük şirketlere insan hakları, çevresel etki ve iklimle ilgili yeni kurallara uyma zorunluluğu getiren önemli bir yönerge olan Kurumsal Sürdürülebilirlik Özen Yükümlülüğü Yönergesini çıkarması umut vericiydi. Dünya genelinde diğer birçok ülkedeki şirketler de AB ile ticaret yapmak için bu kurallara uymak zorunda olacak. Düzenleme kamuoyunun geniş desteğini aldı; 2025 yılında Uluslararası Af Örgütü ile Global Witness ortaklığında yapılan anket çalışması, 10 Avrupa ülkesinde 10 binden fazla katılımcının yaklaşık dörtte üçünün yönergeyi desteklediğini gösterdi.¹³ Yönerge aynı zamanda Endonezya, Güney Kore ve Tayland gibi diğer ülkelere de benzer kurallar getirmeleri konusunda ilham verdi. Ancak çokuluslu şirketlerin ve ABD dahil diğer devletlerin lobi çalışmalarının ardından, Avrupa Parlamentosu Kasım 2025'te yönergenin kapsamını büyük ölçüde daralttı.¹⁴

Bunlara ek olarak, kamusal katılıma karşı stratejik davalar (SLAPP), sivil toplumun güçlü şirketlerin yol açtığı çevresel tahribat ve diğer hatalı eylemlerine karşı mücadele çabaları üzerinde caydırıcı etki yarattı. Bu tür bir dava sonucunda ABD'de bir mahkeme, Greenpeace'in fosil yakıt şirketi Energy Transfer'e 660 milyon dolar ödemesine hükmetti. Bu tutar, uluslararası sivil toplum örgütünü varoluşsal bir tehditle karşı karşıya bıraktı. Mahkeme, Greenpeace'in Kuzey Dakota eyaletinden Illinois eyaletine ham petrol taşıyan Dakota Access Boru Hattı'na karşı çıktığı gerekçesiyle şirketin sunduğu iddiaları haklı buldu ve Greenpeace'in iftira, izinsiz girmek ve rahatsızlık vermek gibi suçlar işlediğine hükmetti. Şirket aynı zamanda Greenpeace'in, yerel ve AB hukuk çerçevelerinin ticari kuruluşlarca SLAPP kullanımına karşı güçlü korumalar sağladığı Hollanda'da dava açmasını da engellemeye çalıştı.¹⁵

Devletler şirketlerin insan haklarını suistimal etmelerini engellemek ve bunu yapanlardan hesap sormak, ayrıca suistimallere maruz bırakılanlara etkili çözüm yolları sunmak için yeni katı kurallar getirmelidir.

TEKNOLOJİ VE İNSAN HAKLARI ZARARLARI HUKUKA AYKIRI GÖZETİM VE DİJİTAL BASKI

Devletler teknolojiyi otoriter uygulamaları kolaylaştırmak ve güçlendirmek için kullandı. 2025 yılında yapılan yeni araştırmalar, gözetim ve sansür araçlarının hangi kapsamda kullanıldığını ortaya koydu. Uluslararası Af Örgütü, Çin hükümetinin Çin'deki insanların internette hangi bilgilere erişebileceğini kontrol etmek için kullandığı çevrimiçi sansür ve filtreleme sistemi olan Çin Büyük Güvenlik Duvarı'nın ticari bir versiyonunun Pakistan hükümetine satıldığını ve ABD hükümetinin öğrenci ve göçmen protestoculara karşı gözetim araçları kullandığını ortaya çıkardı. Afganistan, Pakistan, Tanzanya ve Güney Sudan gibi bazı ülkelerde yetkililer, genellikle protestolar bağlamında ifade özgürlüğü hakkını kısıtlamak için internet erişimine kısıtlamalar getirdi. Kenya'da yetkililer, gençlerin öncüllüğündeki protestoları bastırmaya yönelik eşgüdümü ve devamlı uygulamalar kapsamında sistematik olarak, çevrimiçi sindirme, tehditler, nefrete tahrik ve hukuksuz gözetim de dahil teknolojinin kolaylaştırdığı baskı taktiklerini kullandı.

Şirketler bu uygulamaları kolaylaştırdı. Intellexa, NSO ve Paragon gibi şirketler tarafından üretilen son derece müdahaleci casus yazılımlar kullanılarak yapılan saldırılara ilişkin kanıtlar ortaya çıkmaya devam etti; bu durum, denetlenmeye tabi olmayan gelişmiş casus yazılım pazarının tehlike oluşturmaya devam ettiğini gösterdi.

Devletler müdahaleci casus yazılım kullanımını ve transferini derhal yasaklamalı ve uygulamada insan hakları suistimallerine karşı koruma sağlayabilen bir güvence sistemi kurulana dek tüm casus yazılım kullanımlarını ve transferlerini ertelemelidir.

YAPAY ZEKA VE İNSAN HAKLARI ZARARLARI

Herkes tarafından kolayca erişilebilen üretken yapay zeka araçları patlaması durdurulamayan biz hızla devam etti ve 2025 yılında Google, Meta ve Microsoft gibi büyük teknoloji şirketleri ile Anthropic ve OpenAI gibi önde gelen yapay zeka üreticilerinin ürettiği çok sayıda yeni model piyasaya sunuldu. Yapay zeka alanında sektörel ve yatırımcı hedeflerine ulaşmak için gerekli olan, veri merkezlerinin inşası gibi geniş fiziksel altyapının kurulması ve işletilmesi, donanım için gerekli mineraller ve soğutma için su gibi doğal kaynakların ve enerjinin gitgide daha fazla tüketilmesine yol açtı. İnsan hakları etkileri arasında, veri merkezleri etrafında meydana gelen çevresel tahribat ve işçi haklarının azalması vardı. Buna karşı, yaygınlaşan veri merkezleri inşasına karşı mücadele eden yerel aktivizm, Brezilya, İrlanda, Meksika ve ABD gibi ülkelerde hızla arttı. Benzer şekilde, ABD'nin Silikon Vadisi'ndeki şirket merkezlerinden Afrika ve diğer ülkelerdeki dış kaynaklı içerik moderasyonu, veri etiketleme ve diğer destek işleri merkezlerine kadar teknoloji sektöründe çalışanlar, daha güvenli çalışma koşulları için mücadele etmek üzere gitgide daha fazla örgütlendi.

Yapay zeka hâlâ yeterince düzenlenmemektedir. Hindistan'ın Yapay Zeka Yönetişim Kılavuzu gibi 2025 yılında çıkarılan yeni yönetişim belgeleri bağlayıcı değildi veya aşırı genişti. AB, kurumsal hesap verebilirlik ve teknolojiyle ilgili düzenlemelerini daha da sadeleştirdi. Bu girişim, "formaliteleri" kaldırmayı ve "rekabet gücünü artırmayı" artırmayı hedefleyen daha geniş bir adımın parçası olarak sunuldu. Ancak bu adımlar, AB'de kullanılan yapay zeka sistemlerinin güvenli, şeffaf ve ayrımcılıktan uzak olmasını, temel hakları gözetmesini sağlamak için tasarlanmış AB Yapay Zeka Yasası gibi mevcut yasal güvenceleri zayıflatmayı amaçlamaktadır ve AB'nin diğer birçok düzenleyici tedbirini etkileyebilir.

Devletler dijital kamu altyapı projelerine yatırım yapmaya devam etti. 2025 yılında Birleşik Krallık yeni dijital kimlik sistemini açıklarken, Avrupa Birliği de AB Dijital Kimlik Cüzdanı geliştirmekteydi. Bu adım, Hindistan'daki Aadhaar gibi hükümetlerin yıllardır büyük ölçekli dijital kimlik sistemlerine geçme eğilimlerinin bir parçasıydı. Bu çalışmalar, sosyal refah sisteminde eşitsizliği körükleyen yapay zeka kullanımıyla eşzamanlı olarak yürütüldü veya bunların altyapısını oluşturdu. Yapay zeka sistemlerinin kolluk uygulamaları, göç ve ordu gibi işlevlerle bütünleştirilmesi, özellikle de ırk ayrımcılığına maruz kalan topluluklara yönelik insan hakları ihlallerini daha da şiddetlendirdi.

Devletler yapay zeka sistemlerini düzenlemek için bağlayıcı, öngörülebilir ve insan haklarına dayalı düzenlemeler yapmalı; bu düzenlemeler, uluslararası insan hakları hukukuna uygun olmayan yapay zeka sistemlerinin geliştirilmesini ve kullanıma sunulmasını yasaklamayı da içermelidir.

SOSYAL MEDYA VE İNSAN HAKLARI ZARARLARI

Kamuoyunun sosyal medyanın zararları ile diğer toplumsal konuların birbiriyle ilişkisine dair farkındalığı arttı. Uluslararası Af Örgütü, 2024 yılında İngiltere'nin Southport kentinde üç küçük çocuğun öldürülmesiyle sonuçlanan saldırının ardından Birleşik Krallık'ta düzenlenen ırkçı isyanlar örneğinden yola çıkarak, sosyal medya platformu X'in öneri sistemini inceleyerek¹⁶ bu farkındalığın artmasına katkıda bulundu. Saldırının failinin Müslüman bir göçmen veya sığınmacı olduğuna dair asılsız iddialar internette büyük bir ilgi gördü. X'in ırkçı, İslamofobik ve yabancı düşmanı söylemlerin yaygınlaştığı bir platform haline gelmesi sonucunda çevrimdışı şiddet olayları meydana geldi, saldırgan gruplar camileri, mülteci merkezlerini ve Asyalı, Siyah ve Müslüman toplulukları hedef aldı. Diğer yandan, Facebook ve Instagram'ı işleten X ve Meta, platformları güvenli ve güvenilir kılmak ve zararlı davranışlardan uzak tutmaktan sorumlu olan

güven ve güvenlik personeli sayısını ciddi ölçüde azalttı, veri doğrulama programlarını durdurdu.

Birçok devlet, çocukların internet ortamında en iyi nasıl korunacağını değerlendirdi. Avustralya 2025 yılında 16 yaşından küçük çocukların sosyal medya kullanmasını yasaklayan yeni bir yasa çıkardı, Malezya da benzer bir genel yasak getirme planlarını açıkladı. Bu tedbirler zararlı platformlarla mücadele etmek konusundaki kararlılığı gösterirken, bir yandan da gençlerin internette kendilerini ifade etme ve bilgiye erişim haklarını kısıtladı ve esas sorunu, yani sosyal medya platformlarının, kullanıcı etkileşimini artırmak için devamlı çaba göstererek ve insanların kişisel verilerinden istifade ederek tüm kullanıcıları zarara açık hale getirmeleri sorununu çözemedi. Uluslararası Af Örgütü 2025 yılında, TikTok'ta ruhsal sağlıkla ilgili içeriklere ilgi gösteren çocukların ve gençlerin nasıl kolayca depresif ve intihar eğilimi uyandıran içeriklerin "kara deliğine" sürüklendiğine dikkat çekti.¹⁷

Daha fazla örgüt ve aktivist, sosyal medya platformlarını işleten büyük şirketlere karşı yasal yollara başvurdu. Kenya'da Meta'ya karşı açılan ve Facebook'un algoritma uygulamalarıyla ilgili ciddi hukuki sorunları gündeme getiren davada, 2025 yılında kaydedilen ilk önemli kazanım elde edildi. Kenya Yüksek Mahkemesi, Meta'nın itirazı karşısında anayasal hak ihlallerini belirlemek üzere yargı yetkisi olduğunu doğruladı. Dava, 2020-2022 yılları arasında Etiyopya'daki silahlı çatışma döneminde Facebook'un tehlikeli çevrimiçi içerikleri teşvik ettiğini iddia eden iki Etiyopyalı ve Kenya'daki Katiba Enstitüsü tarafından açıldı, Uluslararası Af Örgütü tarafından desteklendi.¹⁸ Karar, ötekileştirilen toplulukların coğrafi konumları fark etmeksizin adalete erişebilmesini sağlamak yönünde önemli bir adımdı ve ABD ve Avrupa dışındaki ülkelerin yalnızca kâr elde etmek için birer pazar olduklarına ilişkin egemen anlayışa meydan okuma niteliğindedir.

Sosyal medya şirketleri insan hakları zararlarını önlemek ve meydana geldiği durumlarda bu etkileri ortadan kaldırmak için iş modellerini kapsamlı olarak gözden geçirmelidir. Devletler, tüm kullanıcıları korumak için daha güçlü düzenlemeler hayata geçirmeli ve mevcut düzenlemeleri güçlü bir biçimde uygulamalıdır.

1. "İsrail'in suçlarını kolaylaştıran ekonomi politiğin fişini çekin", 18 Eylül. †
2. "International Law Commission: Adoption of expanded article on exceptions to 'functional immunity' broadly welcome, but further improvements require continued attention" [Uluslararası Hukuk Komisyonu: 'İşlevsel dokunulmazlık' istisnalarıyla ilgili genişletilmiş maddenin kabul edilmesi olumlu bir adım ancak daha fazla iyileştirme için devamlı dikkat gerekli], 23 Mayıs †
3. "Korku aracı: Ölüm cezası devletin ezici gücünü göstermek için kullanırken, infazlar artıyor", 10 Ekim. †
4. "'I Still Can't Sleep at Night': The Global Abuse of Electric Shock Equipment" ["Hâlâ Gece Uyuyamıyorum": Elektrik Şoku Ekipmanının Küresel Çapta Kötüye Kullanılması], 6 Mart. †
5. "EU: Welcome changes to the EU's Anti-Torture Regulation should inspire more ambitious global efforts against torture" [AB: AB'nin İşkenceye Karşı Yönetmeliği'ndeki olumlu değişiklikler işkenceye karşı daha kararlı bir küresel mücadeleye ilham vermelidir], 5 Ağustos. †
6. *Kapıyı Kapatmak: Avrupa'nın Schengen bölgesindeki vize politikaları insan hakları savunucularını nasıl yüzüstü bırakıyor?*, 30 Ekim †
7. "Why systemic racism has a lot to do with migration and asylum systems" [Sistemsel ırkçılık neden göç ve sığınma sistemleriyle yakından ilişkilidir?], 18 Aralık. †
8. *Advocacy Briefing for Defending the Rights of Refugees, Asylum Seekers, and Migrants in The Digital Age* [Dijital Çağda Mültecilerin, Sığınmacıların ve Göçmenlerin Haklarını Savunmak için Savunuculuk Brifingi], 12 Eylül. †
9. *Çıkararak Yok Olmak: Fossil yakıtların yaşam döngüsü hayatı, doğayı ve insan haklarını nasıl tehdit ediyor?* 12 Kasım, †
10. "COP30: Rights trampled, yet people power demonstrates that humanity will win" [COP30: Haklar çiğneniyor ancak taban örgütleri insanlığın kazanacağını gösteriyor], 22 Kasım. †
11. "Plenty to go around: Mobilizing finance for climate justice" [Yol uzun: İklim adaleti için finansman sağlamak], 16 Ocak. †
12. *ABD'nin ani dış yardım kesintileri küresel çapta insan haklarını tehdit eden yıkıcı sonuçlara yol açabilir*, 29 Mayıs. †

13. *AB: Yeni araştırmaya göre, Avrupalıların oğunluğu AB'deki gerileme karşısında insan hakları ve evre korumalarını destekliyor, 2 Ekim.* †
14. "Disastrous Omnibus proposal erodes EU's corporate accountability commitments and slashes human rights and environmental protections" [Korkunç Omnibus teklifi AB'nin kurumsal hesap verebilirlik taahhütlerini aşındırıyor, insan hakları ve evre korumalarına darbe vuruyor], 10 Mart. †
15. "USA: Chilling verdict against Greenpeace sets damaging precedent for protection and promotion of human rights and climate justice" [ABD: Greenpeace'e karşı caydırıcı karar insan hakları ve iklim adaletinin korunması ve geliştirilmesi konusunda zararlı bir emsal oluşturdu], 20 Mart. †
16. *UK: Technical Explainer on X's Recommender System and the 2024 Racist Riots* [Birleşik Krallık: X'in neri Sistemi ve 2024 Irkçı Ayaklanmalarıyla ilgili teknik bilgiler], 6 Ağustos. †
17. *Fransa: TıkTok hâlâ hassas çocukları ve gençleri depresif ve intihar eğilimi uyandıran içeriklere yönlendiriyor, 20 Ekim.* †
18. "Kenya: Meta can be sued in Kenya for role in Ethiopia conflict" [Kenya: Meta Etiyopya atışmalarındaki rolü nedeniyle Kenya'da dava edilebilir], 3 Nisan. †

AFRİKA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMESİ

Bölgedeki büyük silahlı çatışmalar genellikle azalmadan devam etti ve bunları sona erdirmek için sarf edilen diplomatik çabalar, bağlı ihlalleri durdurmakta, sivilleri korumakta ve faillerden hesap sormakta başarısız oldu. Dış aktörler, çatışmaları yürüten taraflara mühimmat ve silah sağlamak da dahil, çatışmaları körüklemeyi sürdürdü.

Afrika Birliği'nin 2014 yılında açıkladığı "2025 yılına kadar açlığı ve gıda güvensizliğini ortadan kaldırma" hedefi gerçekleşmedi. Bölgedeki kırılan sağlık sistemleri, ABD hükümetinin yardım kesintileri nedeniyle daha da ciddi baskı altına girdi ve bu durum temel sağlık hizmetlerinin azaltılmasına, durdurulmasına veya kaldırılmasına yol açtı.

Devletler protestoları tehdit gibi görerek şiddetle dağıttı, haksız yere kısıtladı veya yasakladı. Seçimler bağlamında baskı arttı ve ordu yönetimindeki rejimler, millî güvenlik adına eleştirel sesleri bastırdı.

Çatışma ve iklim kaynaklı afetler milyonlarca kişiyi yerinden etmeye devam etti, Sudan yine en büyük ve en hızlı şekilde büyüyen yerinden edilme krizinin yaşandığı ülkeydi.

Devletler ve uluslararası toplum, bölgedeki insanları iklim değişikliğinin şiddetlendirdiği kuraklıklara ve sellere karşı koruyamadı.

Toplumsal normlar ve hak karşıtı aktörler ayrımcılığı ve kadınlara ve kız çocuklara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti körüklemeyi sürdürdü. Öte yandan, devletler, hukuk sistemlerini LGBTİ+'ları hedef almak ve ayrımcılığa maruz bırakmak için silah haline getirdi.

Yetkililer, cezazsızlıkla mücadele etme ve hesap verebilirliği sağlama çabalarını baltaladı, en ciddi suçlar nedeniyle hayatını kaybedenlerin ve hayatta kalanların adalet ve etkili onarım mekanizmalarına erişimini tehlikeye attı.

HUKUKA AYKIRI SALDIRILAR VE ÖLDÜRMELER

Sudan'daki çatışma tırmanmaya devam etti ve Sudan Silahlı Kuvvetleri (SAF) Ocak ve Şubat aylarında başkent Hartum'un ve Cezire eyaletinin kontrolünü Hızlı Destek Kuvvetleri'nden (RSF) geri aldı. Sudan Silahlı Kuvvetleri ve müttefik güçleri kontrolü geri aldıktan sonra sivillere karşı misilleme saldırıları gerçekleştirdi. Cezire eyaletinde, RSF ile işbirliği yapmakla suçladıkları Kanabi topluluğu üyelerini hedef aldılar. Sivilleri öldürdüler, evleri yaktılar, mülkleri ve besi hayvanlarını yağmaladılar. Ekim'de RSF, Kuzey Darfur'da 18 ay boyunca kuşatma altında tuttuğu Faşir kentinin kontrolünü ele geçirdi. Kenti ele geçirdikten sonra RSF savaşıncıları, sivilleri toplu halde öldürdü, kadınları ve kız çocukları tecavüze ve diğer cinsel şiddet türlerine maruz bıraktı ve insanları fidye için esir aldı. RSF aynı zamanda, Kurdufan bölgesinde, Kuzey Kurdufan'da yargısız infazlar gerçekleştirdikleri Bara şehri gibi çeşitli bölgelerde saldırılarını artırdı. Öte yandan, dış aktörler çatışmanın taraflarına silah tedarik etmek de dahil çatışmaları körüklemeyi sürdürdü. Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), RSF'ye Çin yapımı gelişmiş silahlar sağladı ve grup bunları Darfur'da kullandı.

Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde doğudaki çatışma, Ruanda destekli bir silahlı grup olan 23 Mart Hareketi'nin (M23) Kuzey ve Güney Kivu eyaletlerinde, sırasıyla Goma ve Bukavu kentlerini ele geçirdiği Ocak ve Şubat aylarında yoğunlaştı. M23 hukuk dışı şekilde sivilleri öldürdü, tutuklulara işkence etti, onları diğer türde kötü muamelelere ve insanlık dışı koşullara maruz bıraktı. Savaşçıları Goma'daki hastanelere saldırarak hastaları, tıbbi görevlileri ve bazı durumlarda hastanelerde saklanan Kongolu askerleri kaçırdı. 28 Ocak ve 9 Nisan arasında M23 Goma'da 200'den fazla insanı öldürdü. Aynı zamanda 9 ve 21 Temmuz arasında Rutshuru bölgesinde en az 319 kişiyi öldürdü. İturi bölgesinde bulunan silahlı gruplar da şiddetli saldırılar gerçekleştirdi; Kongo Kalkınma Kooperatifi ve Kongo Halkının Savunması İçin Devrimciler Birliği Ocak ve Şubat aylarında 150'den fazla kişiyi öldürdü. Temmuz ve Ağustos'ta

Ugandalı bir silahlı grup olan Demokratik İttifak Güçleri Ituri ve Kuzey Kivu'daki Lubero'da 250'den fazla sivil öldürdü.

Burkina Faso, Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti (OAC), Mali, Mozambik, Nijer, Nijerya, Somali ve Güney Sudan dahil olmak üzere bölgedeki uzun süreli çatışmalarda hükümet güçlerinin ve silahlı grupların hukuk dışı saldırılarda bulunduğu ve insanları öldürdüğü rapor edildi. Burkina Faso'da ordu ve ordunun müttefik milis güçleri olan Vatan Savunması Gönüllüleri (Volontaires pour la défense de la patrie), 10-11 Mart tarihleri arasında Bankui bölgesindeki Solenzo kasabası ve çevresinde en az 58 sivil öldürdü. Katliamın video kayıtları sosyal medyada geniş çapta yayıldı. Mali'de ordu, bazı durumlarda bir Rusya özel askeri grubu olan Wagner üyelerinin de yardımıyla, sivillere yönelik çok sayıda yargısız infaz vakasından sorumlu tutuldu. Nisan ayında, onlarca erkek kurşuna dizildi ve cesetleri Koulikoro bölgesindeki Kwala askeri kampı yakınlarına atıldı. Mayıs ayında askerler, 23 ila 27 kişiyi boğazlarını kesmek vasıtasıyla öldürdü ve cenazeleri toplu mezarlara gömüldü. Bu sırada, silahlı grupların başkent Bamako da dahil birçok kasaba ve şehri kuşatmasıyla Mali'deki insani krizi daha da kötüleştirdi. Şubat ayında, Gao şehri yakınlarındaki Kobé köyü civarında, Mali güvenlik güçlerinin eşlik ettiği sivil bir konvoyu Sahel İslam Devleti tarafından gerçekleştirilen saldırıda yaklaşık 34 sivil öldürüldü. Mozambik'te hükümet güçleri ile silahlı grup El Şebab arasında Cabo Delgado'da yaşanan çatışma Kasım ayında Nampula bölgesine sıçradı. Çatışmalarda başta Cabo Delgado bölgesinde olmak üzere çok sayıda sivil öldürüldü.

Silahlı çatışmaların tarafları sivillere ve sivil altyapıya yönelik hedefli veya gelişigüzel saldırıları durdurarak sivilleri korumalıdır.

ÇATIŞMA KAYNAKLI CİNSEL ŞİDDET VE TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDET

Çatışmalarla bağlantılı olan cinsel şiddet vakaları, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Somali, Güney Sudan ve Sudan gibi ülkelerde endişe verici bir hızla artmaya devam etti. Bu vakaların yaygın olduğu fakat yeterince bildirilmediği Orta Afrika Cumhuriyeti'nde, BM Orta Afrika Cumhuriyeti'nde Çok Boyutlu Entegre İstikrar Misyonu 9 aylık bir süreçte 295 vaka kaydetti ve esas sorumlu olarak Dönüş, Geri Kazanım ve Rehabilitasyon silahlı grubu, ardından da hükümet güçleri gösterildi. Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin doğusunda çatışmayla ilişkili cinsel şiddet vakaları da dahil cinsel şiddet vakaları olağanüstü seviyede yüksekti. BM'ye göre Ocak ve Eylül ayları arasında 81 binden fazla tecavüz vakası vardı ve bu 2024'teki aynı döneme kıyasla %31,5'lik bir artış anlamına geliyordu.

Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin doğusunda bu ihlaller aynı zamanda M23, Kongo ordusu ve Wazalendo (bazı bölümleri Kongo ordusu tarafından desteklenen bir silahlı gruplar topluluğu) tarafından kadınlara yönelik gerçekleştirilen toplu tecavüz vakalarını da içermektedir. Sudan'da Hartum, Cezire eyaletindeki köy ve kasabalar ve kuzey ve güney Darfur da dahil pek çok bölgede RSF cinsel şiddeti yaygın ve sistematik bir şekilde aşılamak, cezalandırmak, kontrol sağlamak, korku yaymak, kadınları ve toplulukları yerinden etmek için kullandı. BM Sudan Hakkında Bağımsız Uluslararası Veri Toplama Misyonu, Sudan Silahlı Kuvvetleri'nin de özellikle Beyaz Nil, Mavi Nil, Hartum ve Kuzey bölgelerinde alıkonulan kadınları ve erkekleri tecavüz, cinsel taciz ve cinsel işkence de dahil cinsel şiddete maruz bıraktığını raporladı.

Silahlı çatışmaların tarafları üyelerine veya kuvvetlerine açık ve net talimatlar vererek cinsel şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet eylemlerini yasaklamalı; kontrol ettikleri bölgelerde hayatta kalanlar için koruma, bakım, tedavi ve psikososyal destek mekanizmalarını güçlendirmelidirler.

EKONOMİK VE SOSYAL HAKLAR

GIDA HAKKI

İklim, ekonomi ve çatışma temelli şoklar bölgenin açlık krizini şiddetlendirdi. Temmuz ayında 307 milyondan fazla insan, yani bölgenin nüfusunun %20'den fazlası, açlık çekiyordu. Birçok ülkede gıda krizi, ABD hükümetinin kesintileri de dahil yardım kesintilerinden ötürü kötüleşti. Madagaskar'da ABD hükümetinin yardımlarını kesmesi, iklim değişikliği kaynaklı kuraklığın yol açtığı açlık krizini daha da kötüleşti. Şubat ayında, Grand Sud bölgesinde yaklaşık 8 bin çocuk şiddetli akut yetersiz beslenme nedeniyle bu konuda uzmanlaşan sağlık merkezlerinde tedavi altına alındı. Yetersiz hasadın gıda güvensizliğini artırdığı Malavi'de yetersiz beslenme oranları %4,4'ten %7,1'e çıktı.

Çatışmalardan zarar gören ülkelerdeki insanlar özellikle bu durumdan etkilendi. Örneğin Güney Sudan ve Sudan nüfuslarının en az %50'si akut gıda güvensizliği yaşadı. Güney Sudan'da tahmini olarak 28 bin kişi aşırı seviyede açlık yaşadı. Sudan'da çeşitli bölgelerde kıtlık olduğu doğrulandı, milyonlarca kişi açlıktan ölmeye riski altındaydı. Mali'de gıda güvenliği Gossi, Léré, Diarafabé, Kayes ve Nioro du Sahel gibi yerleşim yerlerinde silahlı grupların kuşatmaları yüzünden zarar gördü.

EĞİTİM HAKKI

Bölge genelinde milyonlarca çocuk, çatışma ve güvensizlik ortamı nedeniyle eğitim hakkından mahrum bırakıldı. Kamerun'un Kuzeybatı ve Güneybatı bölgelerinde 14 bin 829 okul kapatıldı; bu durum 3 milyondan fazla çocuğun eğitimini sekteye uğrattırırken, çocukların devlet dışı silahlı gruplara alınma riskini de artırdı. Çad'da UNICEF, 31 Mart itibarıyla doğu bölgesinde 849 bin çocuğun okul dışında kaldığını bildirdi. Mali'de 2 bin 36 okulun işlevsiz kalması 618 bin çocuğu etkiledi. UNICEF'e göre Güney Sudan'da ise çocukların %70'inden fazlası okul dışı kaldı.

SAĞLIK HAKKI

ABD hükümetinin yardım kesintileri nedeniyle Kamerun, OAC, Gana, Lesotho, Malavi, Namibya, Nijerya, Güney Afrika, Güney Sudan ve Zambiya dahil olmak üzere birçok ülkede HIV, sıtma, tüberküloz ile cinsel sağlık ve üreme sağlığına yönelik temel sağlık hizmetleri kesintiye uğradı veya kapsamı daraltıldı. OAC'de Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Mayıs ayında yaptığı açıklamada, bildirilen yüksek düzeydeki tecavüz, çocuk evlendirme ve kadın sünneti vakaları düşünüldüğünde, bu kesintilerin yaklaşık 70 bin kadın ve kız çocuk için cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerini tehlikeye attığını belirtti. Lesotho, Nijerya, Sierra Leone, Güney Afrika ve Zambiya'da kesintiler, tüberküloz ve HIV hizmetlerine yönelik fonları sonlandırarak kliniklerin kapanmasına ve personel işten çıkarmalarına yol açtı. Sadece Lesotho'da, donör destekli programlar aracılığıyla istihdam edilen yaklaşık bin 500 sağlık çalışanının işini kaybettiği bildirildi.

ZORLA TAHLİYELER

Devletler zorla tahliyeler gerçekleştirilmeye devam ederek birçok insanı evsiz ve muhtaç bıraktı. Etiyopya'da binlerce kişi, başkent Addis Ababa da dahil 60 şehirde yetkililerin "altyapıyı, konut yapısını ve kamusal alanları geliştireceğini" iddia ettikleri Koridor Gelişim Projesi uğruna zorla tahliye edildi. Yetkililer, tahliyelere karşı çıkan kişileri taciz ederken bu konuyu haberleşiren medya çalışanlarını da sindirmeye çalıştı. Nijerya'da Kano bölge yönetiminin Ungogo yerel yönetiminde bulunan Rimin Auzinawa'da şiddet içeren zorla tahliye sürecinden ötürü Şubat ayında en az dört kişi öldürüldü. Mart ayında 10 binden fazla kişi Lagos eyalet yönetiminin Ilaje-Otumara topluluğuna yönelik yürüttüğü şiddet içeren tahliye sürecinden ötürü evsiz kaldı.

Devletler açlığı önlemek, gıda güvensizliğinin temel sebeplerini saptayıp buna cevap üretmek, Güvenli Okullar Bildirgesi'ni kabul edip uygulamaya koymak ve çatışma

bölgelerindeki çocukların eğitime erişimini sağlama çabalarını hızlıca artırmak da dahil ekonomik ve sosyal haklara erişimi sağlamalıdır. Abuja Deklarasyonu uyarınca ulusal bütçelerinin en az %15'ini kamu sağlık sektörüne ayırmalı ve politikalarının sağlığa erişim hakkını ihlal etmediğinden emin olmalıydılar. Zorla tahliyeleri sonlandırmalı ve yasaklamalı, uluslararası insan hakları hukuku ve standartlarına uygunluğu sağlayacak yeterli yasal ve usul güvenceleri tesis edilene kadar toplu tahliyeleri ertelemelidirler.

MUHALEFETİN BASTIRILMASI BARIŞÇIL TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Güvenlik güçlerinin protestoları öldürücü güç de dahil hukuka aykırı güç kullanımıyla bastırması sonucu çok sayıda can kaybı yaşandı. Tanzanya'da Ekim sonu ile Kasım başı arasında, seçim sonrası protestoculara yönelik gerçekleştirilen ölümcül baskılar yüzlerce kişinin ölümüyle sonuçlandı. Kenya'da 2024 yılında en az 60 kişinin ölümüyle sonuçlanan protestoların yıldönümü vesilesiyle 25 Haziran'da gençlerin öncülüğünde protestolar düzenlendi; polis bu protestoculara karşı hukuka aykırı güç kullanması sonucu en az 19 kişi hayatını kaybetti. 7 Temmuz'da demokrasi yanlısı Saba Saba Gün gösterilerinin 35. yıl dönümü nedeniyle ülke genelinde düzenlenen protestolarda en az 38 kişi öldürüldü. Kamerun'da Reuters'ın BM kaynaklarına dayandığı haberine göre, Ekim ayında devlet başkanının 8. dönem için yeniden seçilmesine itiraz eden protestolarda en az 48 kişi öldürüldü. Madagaskar'da Eylül ve Ekim aylarında kötü yönetime karşı düzenlenen protestolar sırasında en az 22 kişi öldürüldü. Togo'da sivil toplum örgütleri, Haziran ayı sonlarında başkent Lome'deki protestoların şiddetle bastırılmasıyla yedi kişinin öldüğünü raporladı.

Angola, Botsvana, Burundi, Kamerun, Fildişi Sahili, Eswatini ve Nijer gibi birçok ülkede yetkililer özellikle muhalefet ve hükümet karşıtları tarafından organize edilen protesto veya toplantıları sebezisiz yere kısıtladı, yasakladı veya bunlara yönelik genel yasaklar getirdi. Yine de protesto etmeye cesaret eden kişiler darp edildi veya keyfi olarak gözaltına alındı. Fildişi Sahili'nde Ekim ayında yetkililerce hukuka aykırı şekilde yasaklanan protestolar sırasında bin 600'den fazla muhalefet destekçisi gözaltına alındı. Gerek Etiyopya'daki sağlık çalışanlarının eylemleri gerek Fildişi Sahili'nde Ulusal Devlet Tedarikçileri Birliği oturma eylemine katılanlarda görülebileceği gibi işçi haklarını talep eden gösteriler bile tehdit olarak addedildi. Protestocular hakkında sadece barışçıl toplanma özgürlüğü haklarını kullandıkları için dava açıldı. Örneğin Kenya'da 500'den fazla protestocuya, terörle mücadele mevzuatı da dahil farklı yasal uyarınca çeşitli suçlamalar yöneltilti.

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

İfade özgürlüğü hükümeti eleştirenlerin gözaltına alınmaları, keyfi olarak alıkonulmaları ve yargı tacizine maruz kalmalarından ötürü bölge genelinde tehdit altındaydı. Angola'da António Frederico Gonçalves, iddiaya göre Angolalıları Burkina Faso'nun geçici başkanı olan İbrahim Traoré'nin yanında durmaya çağıran bir video paylaştığı gerekçesiyle herhangi bir suç isnat edilmeden beş aydan uzun süre keyfi gözaltında tutuldu. Gine, Senegal, Sierra Leone ve Zimbabve'de insanlar "başkana hakaret ettikleri" gerekçesiyle hapse atıldı.

Kenya'da hükümetin hesap verebilir olması gerektiğinin altını çizen bir sosyal medya paylaşımı nedeniyle gözaltına alınan Albert Ojwang, şaibeli koşullar altında gözaltında öldü. Düşüncelerini ifade ettikleri için tutuklananların hakları için "her türlü mücadeleyi vereceğini" duyuran eski Mali Başbakanı Moussa Mara, bu sosyal medya paylaşımı gerekçe gösterilerek bir yıl hapse mahkum edildi. Lesotho'da sosyal medya aktivisti Tšolo Thakeli hükümetin ekonomi sicilini eleştiren bir video yayınlamasından ötürü isyana teşvik ile suçlandı. Bu suçlama diğer aktivistler ve sosyal medya kullanıcıları üzerinde caydırıcı etki yarattı. Tanzanya'da muhalefet lideri Tundu Lissu sadece takipçilerine 29 Ekim'deki genel seçimleri boykot etme çağrısında

bulunduğu için vatana ihanet ile yargılanmaya başladı; bu girişim, Tanzanya'da muhalif seslere yönelik geniş çaplı baskının göstergesiydi.

Benin, Burkina Faso, Burundi, OAC, Etiyopya, Nijer, Nijerya, Mozambik, Somali, Uganda ve Zimbabve gibi birçok ülkede keyfi gözaltı ve tutuklanmayla taciz edilen gazetecilerin sayısında azalma olmadı. Burkina Faso'da yetkililer daha da ileri giderek birçok gazeteciyi ve muhalifi susturmak için onları özel olarak askere aldı. Etiyopya'da birçok gazeteci maskeli kişiler tarafından gözaltına alındı ve dünya ile iletişimleri kesildi. Uganda'da güvenlik güçleri, başkent Kampala'da bulunan Kawempe'de parlamento seçimlerini haber yapan onlarca gazeteciyi saldırdı.

Benin, Burkina Faso, Eritre, Gine, Kenya, Mozambik, Nijer, Senegal, Togo ve Uganda dahil olmak üzere bölge genelinde yetkililerin bağımsız medya kuruluşlarına yaptırım uygulaması yaygın karşılaşılan bir durumdu. Mozambik'te Vida ve Encontro radyo istasyonlarına 48 saat yayın durdurma cezasından Benin'de Le Patriote gazetesinin yaklaşık beş ay yayın yapma hakkının askıya alınmasına kadar birçok örnekte yerel ve uluslararası kuruluş hedef alındı. Kenya'da denetleyiciler 25 Haziran protestolarının canlı yayınlanmasının anayasaya aykırı olduğunu belirterek yayınlanmasını yasakladı. Nijerya'da denetleyiciler Eedris Abdulkareem'in "Tell Your Papa" adlı şarkısını hükümeti eleştirdiği gerekçesiyle yayınlanmasını yasakladı. Uganda'da NTV Uganda ve Daily Monitor gazetesinde çalışan gazetecilerin Mart ve Ekim aylarında başkan ve parlamentonun yaptıklarını takip edip yayınlanması yasaklandı.

Sıklıkla internet erişimine kısıtlamalar getirildi. Güney Sudan'da yetkililer internet sağlayıcılarına 30 ila 90 gün sosyal medya platformlarını kısıtlama emri verdi. Togo'da Haziran sonu ile Eylül arasında özellikle Facebook ve TikTok olmak üzere sosyal medya platformlarına erişim kısıtlandı. Tanzanya'da internet Ekim seçimlerinin sonrası da dahil olacak şekilde sıklıkla muhalif seslere kapatıldı.

OAC, Kenya ve Sierra Leone'un da dahil olduğu çeşitli ülkelerde devletler ifade özgürlüğünü daha da kısıtlayabilecek yasalar çıkardı.

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

Birçok ülkede örgütlenme özgürlüğüne yönelik baskılar yoğunlaştı. Burkina Faso, Kamerun, OAC ve Nijer'de sivil toplum örgütleri, sendikalar ve diğer derneklerin faaliyetleri askıya alındı, bu kuruluşlar feshedildi veya faaliyetlerini yürütmeleri yasaklandı. Burkina Faso'da Uluslararası STK Güvenlik Kuruluşu'nun faaliyetleri üç ay süreyle askıya alındı. Kuruluşun sekiz personeli yalnızca örgütlenme özgürlüğü haklarını kullandıkları gerekçesiyle vatana ihanet ve casuslukla suçlandı. Kamerun'da yetkililer Orta Afrika İnsan Hakları Savunucuları Ağı'nın faaliyetlerini keyfi olarak askıya aldı ve yönetim kurulu başkanıyla icra direktörü hakkında "terörün finansmanı" de dahil çeşitli suçlardan dava açtı.

Birçok ülkede siyasi örgütlenme baskılandı. Mali'de bütün siyasi partiler feshedilirken Gine'de üç ana muhalefet partisi üç ay süreyle askıya alındı. Uganda'da güvenlik güçleri Şubat ve Haziran ayları arasında Kampala'daki muhalif Ulusal Birlik Platformu'nun yerleşkesini dört kez kuşattı ve baskın yaptı. Burkina Faso, Etiyopya ve Zimbabve gibi diğer ülkelerde hükümetler örgütlenme özgürlüğü hakkına daha fazla kısıtlama getirilmesine yönelik endişeleri artıran yeni yasalar teklif etti veya çıkardı.

ZORLA KAYBETMELER

Zorla kaybetmeler bölgeye özgü bir sorun olmaya devam etti. Burkina Faso, Burundi, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Gine, Kenya, Mali, Mozambik, Nijer, Tanzanya ve Uganda dahil olmak üzere birçok ülkede bu uygulama yaygındı. Özellikle Doğu Afrika'da zorla kaybetmelere yönelik artan uluslararası bir eğilim görüldü. Mart ayında Tanzanyalı aktivist Maria Sarungi Tsheai Kenya'nın Nairobi kentinde plakasız bir araçla maskeli kişiler tarafından kaçırıldı. Kendisini kaçırılan kişiler tarafından alıkonulduğu birkaç saatte tehdit edildi ve boğazı sıkıldı. Daha sonra ıssız bir yere bırakıldı. Mayıs ayında Ugandalı insan hakları savunucusu Agather Atuhaire ve

Kenyalı aktivist Boniface Mwangi Tundu Lissu'nun davasını izlemek için geldikleri Darüsselam, Tanzanya'da güvenlik görevlileri tarafından keyfi olarak gözaltına alındı. Kendi ülkelerine zorla sınır dışı edilmeden önce dört gün boyunca gizli bir yerde dış dünyayla iletişimleri kesilerek alıkonuldular ve işkence gördüler. 1 Ekim'de askeri üniformalı silahlı ve maskeli kişiler Kenyalı insan hakları aktivistleri Bob Njagi ve Nicholas Oyoo'yu muhalefet lideri Robert Kyagulanyi'nin seçim kampanyası mitingine katıldıktan sonra Kampala, Uganda'da kaçırdı. Nerede tutuldukları, Uganda Devlet Başkanı Museveni'nin 8 Kasım'da onların "isyan uzmanı" oldukları gerekçesiyle güvenlik güçleri tarafından gözaltına alındığını doğrulamasına kadar gizli kaldı. Başkanın açıklama yaptığı gün serbest bırakıldılar ve Kenya yetkililerine teslim edildiler.

Hükümetler kolluk kuvvetlerinin güç kullanımı da dahil tüm uygulamalarında uluslararası insan hakları hukuku ve standartlarına uymasını sağlamalı, ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarını kullananlara yönelik her türlü tacize son vermelidir. İnterneti, dijital platformları ya da telekomünikasyon hizmetlerini kapatmaktan veya kesintiye uğratmaktan kaçınmalı; medya kuruluşlarının bağımsız bir şekilde çalışmasına izin vermek de dahil medya özgürlüğüne saygı gösterilmesini sağlamalıdır. Zorla kaybetme uygulamasına son vermeli, kaybedilenlerin akıbetini ve nerede tutulduklarını derhal açıklamalı, insan hakları savunucularının, sivil toplumun ve muhalefet üyelerinin çalışmalarını için güvenli ve elverişli bir ortam oluşturmalarıdır.

ÜLKE İÇİNDE YERİNDEN EDİLEN KİŞİLERİN, MÜLTECİLERİN VE GÖÇMENLERİN HAKLARI

Ülke içinde yerinden edilen kişilerin, mültecilerin ve göçmenlerin hakları bölge genelinde ihlal edilmeye devam etti. Aralık 2024 ile Şubat 2025 arasında Etiyopya'ya sığınmak isteyen 600'den fazla Eritreli sığınma taleplerini vatana ihanet olarak gören Eritre'ye zorla gönderildi. Şubat ayında M23, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin Goma bölgesinde, ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin kaldığı çeşitli kampları kapatarak on binlerce kişiyi tekrar yerinden etti. Nisan ayında Hızlı Destek Güçleri (RSF) Kuzey Darfur, Sudan'da ülke içinde yerinden edilen kişilerin kaldığı Zamzam kampına saldırdı ve raporlara göre çoğu kadın ve çocuk olmak üzere 300 ile bin 500 arasında kişiyi öldürdü. Ayrıca, Nisan ayında çok sayıda Kamerunlu, Kamerun büyükelçiliğine önceden bilgi verilmeden Ekvator Ginesi'nden sınır dışı edildi. Güney Afrika'da yabancı düşmanı bir saldırgan grup olan Operation Dudula göçmenleri taciz etti, hastanelere ve sağlık kliniklerine erişimlerini engelledi ve bu nedenle Temmuz ayında Johannesburg'da bir yaşındaki bir bebeğin ölümüne yol açtı.

Çeşitli ülkelerde, ülke içinde yerinden edilen kişilerin ve mültecilerin kaldığı kamplardaki vahim yaşam koşulları ABD hükümetinin yardım kesintileri nedeniyle daha da kötüleşti. Esvatini, Ekvator Ginesi, Ruanda, Güney Sudan ve Uganda gibi ülkeler ABD'den sınır dışı edilen üçüncü ülke vatandaşlarını kabul edeceklerine dair ABD ile ikili anlaşma imzaladı ya da imzalamayı değerlendirdi. Bu tür anlaşmalar kapsamında Esvatini'ye 15, Güney Sudan'a ise sekiz kişi gönderildi ve bu kişilerin çoğu yıl sonuna kadar keyfi olarak gözaltında tutuldu. Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu (ACHPR), ikili anlaşmalardaki şeffaflık eksikliği ve sınır dışı edilen kişilerin gönderildikleri ülkelerde yeteri kadar güvenliğe sahip olmalarını endişe verici bulduğunu açıkladı.

Devletler göçmenleri ve mültecileri geri gönderme ve toplu sınır dışı işlemlerine karşı korumalı; ABD ile ikili anlaşmalar kapsamında gelen üçüncü ülke vatandaşlarının yasal durumunu ve nerede tutulduğunu açıklamalı, haklarını güvence altına almalı, dönüşlerin gönüllü ve haklarına uygun bir şekilde gerçekleşmesini sağlamalıdır.

AYRIMCILIK VE ÖTEKİLEŞTİRME

Kadın cinayetleri de dahil olmak üzere toplumsal cinsiyete dayalı şiddet bölgesinde varlığını sürdürdü. Ocak ayında yapılan bir Afrobarometer anketi Esvatini'de insanların %41'inin toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti ülkedeki en büyük kadın hakları sorunu olarak tanımladığını gösterdi. Kenya'da Ocak ve Mart ayları arasında 129 kadın cinayeti vakası rapor edildi. Hükümet bu tür suçlara yönelik müdahaleleri koordine etmek için bir çalışma grubu oluşturdu da görünürlüğü ve etkisi muğlak kaldı. Fildişi Sahili, Güney Afrika, Zambiya ve diğer ülkelerde yüzlerce kadın, kadınlara ve kız çocuklara yönelik şiddetle mücadele için acil eylem talep etmek amacıyla protestolar düzenledi. Kasım ayındaki protestoların Johannesburg'daki G20 Zirvesi ile aynı zamana denk geldiği Güney Afrika'da, hükümet toplumsal cinsiyete dayalı şiddet düzeyinin ulusal afet seviyesine vardığını ilan etti.

Diğer ülkelerde kaydedilen olumlu gelişmeler arasında, Burkina Faso'nun hem erkekler hem de kadınlar için yasal evlilik yaşını 18 olarak eşitlemekle beraber geleneksel ve dini evliliklerin kabul görmesini kuvvetlendiren yeni Şahis ve Aile Kanunu yer aldı. Çad'da kadınlara ve kız çocuklara yönelik şiddetin önlenmesini amaçlayan yeni bir yasa çıkarıldı. Sierra Leone'da erken yaşta ve zorla çocuk evlendirmelerini yasaklayan yeni bir çocuk hakları yasası yürürlüğe girdi. Şubat ayında kabul edilen Kadınlara ve Kız Çocuklara Yönelik Şiddetin Sona Erdirilmesine İlişkin Afrika Birliği Sözleşmesi kıta genelinde bir yasal çerçeve oluştursa da sivil toplumun bazı kesimleri sözleşmenin zayıf hükümlerini eleştirdi.

Devletler LGBTI+'ları hedef almak ve onlara karşı ayrımcılık yapmak için hukuk sistemlerini araçsallaştırdı. Burkina Faso'da Şahis ve Aile Kanunu onaya dayalı eşcinsel ilişkiyi suç olarak tanımladı. Gana'da milletvekilleri LGBTI+'ları daha da kriminalize eden bir yasa tasarsını yeniden sundu. Güney Afrika'da LGBTI+'ların karşı karşıya kaldığı tehlikeleri gösteren emsal niteliğindeki bir vakada, ilk açık kimlikli eşcinsel imam ve LGBTI+ savunucusu Muhsin Hendricks iki çift için nikah kıymaya giderken öldürüldü. Zambiya Anayasa Mahkemesi, Ceza Kanunu'nun eşcinsel ilişkiyi suç sayan 155. Maddesinin (a) ve (c) fıkralarının, cinsiyet temelinde ayrımcılık teşkil ettiği gerekçesiyle anayasaya aykırı olarak değerlendirilmesi için yapılan başvuruyu reddetti.

Devletler, kadınlara, kız çocuklara ve LGBTI+'lara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı tüm ayrımcılık ve şiddet türleriyle mücadele etmeli, bunların temel sebeplerini ortadan kaldırmalı ve zararlı uygulamalara son verme çabalarını artırmalıdır. LGBTI+ karşıtı yasaları yürürlükten kaldırmalı ve eşcinsel ilişkileri kriminalize etme girişimlerinden kaçınmalıdır.

SAĞLIKLI BİR ÇEVREDE YAŞAMA HAKKI

Hükümetler ve uluslararası toplum, bölgedeki insanları iklim değişikliği ile şiddetlenen kuraklık ve sellerden korumakta başarısız oldu. Somali'de kuraklık, gıda ve suya erişim hakkını kısıtlarken insanların ülkeler içerisinde ve arasında yerinden edilmesine yol açtı. Hükümetlerin uyum tedbirlerini finanse etme çabaları, gelir seviyesi ve emisyon seviyesi yüksek olan ülkelerin yetersiz iklim finansmanı nedeniyle zayıf kaldı. Birçok kişinin şiddetli kuraklık yüzünden yerinden edilmeye devam ettiği Madagaskar'da, hükümetin iklim stratejileri yerinden edilen kişilerin ihtiyaçlarının tespitine yönelik etkili değerlendirmelerden yoksundu. Şiddetli kuraklık Namibya'nın önemli bir kısmında mahsul üretimini ve kırsal toplulukların geçimini olumsuz etkiledi. Bu kalıcı etkilere rağmen, Namibya yetkilileri yaklaşık 1,4 milyon kişi için kuraklık yardım programını sonlandırdı. Güney Afrika'da KwaZulu-Natal, Doğu ve Batı Cape bölgelerinde şiddetli selden ötürü özellikle düzensiz yerleşim bölgelerinde can kaybı yaşandı ve evler yıkıldı. Olumlu bir adım olarak, Togo Devlet Başkanı iklim değişikliğinin etkilerini daha iyi yönetmek için yeni bir kanunu yürürlüğe koydu.

Diğer bölgelerde çevresel tahribat hızla devam etti. Kongo'da hükümet Conkouati-Douli Ulusal Parkı'nda petrol arama aktivitelerinin artmasını, sivil toplum örgütlerinin böyle bir kararın

önemli doğal yaşam alanlarını tehlikeye atacağını ve park sakinlerinin geçimlerini tehdit edeceğini belirtmesine rağmen onayladı. Zambiya'da Copperbelt bölgesindeki Chambishi kasabasının 176 sakini Şubat ayında atık barajının yıkılmasından sonra Mwambashi ve Kafue nehirlerine toksik atık aktığı gerekçesiyle maden şirketi Sino-Metals Leach Ltd'ye dava açtı. Çin'de bulunan ana şirket bu iddiaları "açıkça temelsiz" bulunduğunu belirtti. Davaya göre balıkçılık ile yaşamını idame ettiren yaklaşık 300 bin hane olumsuz etkilenirken, hükümet etkilenen sadece 449 hane tespit etti.

Devletler nüfuslarını iklim değişikliğinin etkilerine karşı korumak ve aşırı hava olaylarına karşı hazırlıklarını güçlendirmek için, özellikle iklim değişikliğinden en çok sorumlu olan yüksek gelirli ülkelerden uluslararası destek ve iklim finansmanı talep ederek ve yeni fosil altyapısı inşa etmekten kaçınarak acil tedbirler almalıdır.

HAKİKAT, ADALET VE ONARIM HAKKI

Uluslararası hukuk kapsamında ağır insan hakları ihlallerine ve suçlara maruz kalanlar hakikat, adalet ve onarım hakkında yoksun bırakılmaya devam etti. Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin Kisangani şehrinde 2000 yılının Haziran ayında gerçekleşen Altı Gün Savaşı'ndan etkilenenler hâlâ adalet beklemekteydi. Esvatini'de insan hakları avukatı Thulani Maseko'nun 2023'te öldürülmesine yönelik yürütülen soruşturmada ilerleme olmadı.

Adalet ve hesap verebilirlik girişimleri sıklıkla yetkililer tarafından baltalandı. Mart ayında, insanlığa karşı işlenen suçlar nedeniyle 2024 yılında hüküm giyen eski Gine Devlet Başkanı Moussa Dadis Camara'nın cumhurbaşkanlığı affı ile affedilmesi, 2009 Conakry stadyum katliamında öldürülenler için adaletin sağlanmasını tehlikeye attı. Eylül ayında Burkina Faso, Mali ve Nijer, UCM'den çekilme niyetlerini açıkladı. Güney Sudan'da Afrika Birliği destekli bir karma mahkemenin kurulması sürecinde ilerleme kaydedilmedi.

Öte yandan, bazı olumlu gelişmeler yaşandı. Haziran ayında Orta Afrika Cumhuriyeti'nde bulunan özel ceza mahkemesi Yeniden Doğuş Halk Cephesi'nin eski altı üyesini savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlardan mahkum etti fakat bunlardan dördü غيابında yargılandı. Temmuz ayında UCM, Orta Afrika Cumhuriyeti'nde 2013 ve 2014 yıllarında savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlar nedeniyle Balaka karşıtı liderler Alfred Yékatom'u 15, Patrice-Edouard Ngaïssona'yı ise 12 yıl hapis cezasına çaptırdı. Eylül ayında Sudan Hakkında Veri Toplama Misyonu ikinci raporunu yayınladı. Bunu, Ekim ayında Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu'nun Sudan'da görevlendirdiği ortak veri toplama misyonunun ilk raporunu yayınlaması takip etti. Ayrıca, Ekim ayında UCM, Ali Kuşeyb adıyla bilinen Cancavid milis lideri Ali Muhammed Ali Abdülrahman'ı Darfur'da Ağustos 2003 ve Mart 2004'te işlenen savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlar nedeniyle mahkum etti. Aynı ay içerisinde Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ni 2011 yılında hükümet güçlerinin Güney Kivu eyaletinin Fizi bölgesinde en az 50 kadına karşı işlenen tecavüz de dahil yaygın cinsel şiddet eylemlerinden sorumlu buldu.

Devletler, uluslararası hukuk suçları ve diğer ciddi insan hakları ihlalleri ve suistimallerine yönelik hızlı, kapsamlı, bağımsız, tarafsız, etkili ve şeffaf soruşturmalar yürütmeli, şüpheli failleri adalet önüne çıkarmalı, mağdurların etkili çözümlere erişimini sağlamalı ve bu yolla cezasızlıkla mücadele çabalarını artırmalıdır.

AMERİKA KİTASI BÖLGESEL DEĞERLENDİRMESİ

Amerika bölgesindeki hükümetler muhalefeti bastırmak için çabalarını artırdı. Protestolar bastırıldı ve protestocular kriminalize edildi. Gazetecilere karşı saldırılar gerçekleşti ve medyayı sansürlemek için adımlar atıldı.

İnsan hakları savunucuları taciz ve saldırılarla karşı karşıya kalmaya, kriminalize edilmeye devam etti. Yetkililer insan hakları örgütlerinin çalışmasını, fonların keyfi kontrolü de dahil olmak üzere çeşitli metotlarla sekteye uğrattı.

Yetkililerin hukuka aykırı güç kullanımı insan hakları ihlallerine yol açtı.

Keyfi gözaltı ve adil olmayan yargılamaların devam etmesi, devletlerin ceza verme yetkisinin yeterli denetime tabi olmadığını ve siyasi çıkarlar için araçsallaştırıldığını gösterdi.

Özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişiler, insanlık dışı gözaltı koşullarında tutuldu.

Özellikle siyasi baskı bağlamında işkence ve diğer türde kötü muamele bildirimleri yapıldı.

Zorla kaybetmeler bölge genelinde devam etti ve hükümetler önleyici tedbirler almayarak cezasızlığın sürmesine izin verdi.

Çok eski tarihli bazı davalarda olumlu sonuçlar elde edilse de insan hakları ihlallerine ve uluslararası hukuk suçlarına ilişkin cezasızlık da sona ermedi.

Ekonomik ve sosyal haklara yönelik devlet güvencelerinin eksikliği ötekileştirilen grupları bilhassa etkiledi. İnsanlar eğitim, sağlık hizmeti ve temiz su gibi temel kamu hizmetlerine erişmekte sıkıntılar yaşadı.

Brezilya'daki 30. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı (COP30) sınırlı sonuçlar üretti ve fosil yakıtlardan aşamalı olarak çıkma taahhüdünü yenilemekte başarısız oldu. Devletler iklim değişikliğine cevap üretmek için gerekli önlemleri uygulamaya geçirmedir.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, kadın cinayetleri ve cinsel şiddet de dahil olmak üzere devam etti ve cezasız kaldı. Kürtaja erişim yasada ve uygulamada engellendi, üreme sağlığı hizmetleri yeterince güvence altına alınmadı.

Devletler aynı zamanda yerli halkların bölgelerine, topraklarına ve kaynaklarına sahip olma hakkını güvence altına almamaya da devam etti ve onları etkileyen konularda özgür, önceden ve bilgilendirilmiş danışma ve onay süreçleri yürütmedi.

LGBTI+'lar, devletlerin koruması olmaksızın şiddet ve ayrımcılığa maruz kalmaya devam etti. Translar özellikle savunmasızdı ve birçok ülke onların haklarını zayıflatan yasaları ve politikaları yürürlüğe koydu.

Göçmenler, mülteciler ve sığınmacılar bölgede ırkçı ve yabancı düşmanı söylemlerin artmasıyla endişe verici seviyede şiddet ve ayrımcılığa maruz kaldı. Çoğu haklarına erişmekte engellerle karşı karşıya kaldı.

İFADE, ÖRGÜTLENME VE TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ

İfade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarının ihlal edilmesinden ötürü sivil alanın içerisinde bulunduğu durum bölge genelinde kötüleşti.

Yıl boyunca Arjantin, Kanada, Şili, Küba, Ekvador, El Salvador, Meksika, Paraguay, Porto Riko, ABD ve Venezuela'da protestolara yersiz kısıtlamalar getirildi. Birçok durumda yetkililer barışçıl gösterileri hukuka aykırı güç kullanarak dağıttı ya da bu gösterilere katılanları bastırdı. Önceki yıllarda bu tür eylemlerin karşılaştığı cezasızlık 2025 yılında da devam etti. Protesto süresince ve sonrasında protestocuların keyfi gözaltı ve ceza soruşturmalarına maruz bırakılması, devletlerin ceza verme yetkisini ifade ve barışçıl toplanma özgürlüğünü bastırmak için kullandığını gösterdi.

Bölgedeki bazı ülkelerde örgütlenme özgürlüğü hakkını yersiz şekilde kısıtlamaya yönelik yeni yasalar çıkarma ve mevcut yasaları düzenleme eğilimi devam etti. Ekvador, El Salvador, Paraguay, Peru ve Venezuela'da çıkarılan yasalar medya kuruluşları da dahil olmak üzere sivil toplum örgütlerinin varlığı ve işleyişi üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle endişe yarattı. Örneğin Peru Uluslararası İşbirliği Ajansı'nın Kurulması Kanunu'nda yapılan değişiklik ile, kuruma örgütler üzerinde keyfi ve orantısız bir denetleme yetkisi verildi.

Medya çalışanlarına yönelik taciz, sansür ve saldırılar Arjantin, Brezilya, Küba, Kolombiya, El Salvador, Guatemala, Honduras, Meksika, Paraguay, Peru, Uruguay, ABD ve Venezuela'da kaydedildi. Kolombiya, Ekvador, Honduras, Meksika ve Peru'da gazetecilerin öldürülmesine kadar varan eylemler gazetecilerin hayatlarını ve etik değerlerini tehlikeye attı. Aynı zamanda, yargı tacizi ve kriminalizasyon da devam etti. Arjantin'de Devlet Başkanı Javier Milei en az sekiz gazeteciyi itibarını zedeleme ve hakaret sebebiyle dava etti, Guatemala bir hakim, yargı sürecinin usulsüzlükler ile dolu olmasına rağmen gazeteci Jose Rubén Zamora'nın tekrar tutuklanmasına hükmetti.

Hukuka aykırı dijital gözetim ve diğer şekilde iletişime ve özel hayata müdahale eden uygulamalar arttı. Arjantin'de Ulusal Güvenlik Bakanlığı, federal polise insanların sosyal medya hesaplarını izin belgesi olmadan denetleme hakkı verdi. Meksika, biyometrik veriler içeren kimlik belgesi çıkarılmasını öngören yasa değişikliğini onaylayarak mahremiyet hakkını tehdit etti.

Devletler ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü hakkını ihlal eden yasa ve uygulamaları yürürlükten kaldırmalı, sivil toplumun kamu işlerine katılımına izin vermelidir.

İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARI

İnsan hakları savunucuları bölgedeki hemen tüm ülkelerde kriminalizasyon, taciz, saldırı ve cinayetlerle karşı karşıya kaldı.

Özellikle çevre ve toprak savunucuları kriminalizasyon ve şiddet riski altındaydı. Bolivya'da Tariquia Florası ile Fauna Ulusal Rezervini koruyan 12 kişi hakkında dava açıldı; Kanada'da Wet'suwet'en topraklarını savundukları için üç yerli kamu hizmeti cezasına çarptırıldı; Şili'de insan hakları savunucusu María Ignacia González kayboldu ve Peru'da çevre savunucuları Hipólito Quispe Huamán Conde ve Isai Shuk Shawit öldürüldü. Kolombiya'da 2025 yılında insan hakları savunucularına yönelik şiddetin önceki iki yılı aşması bekleniyordu.

Bazı ülkelerde, insan hakları örgütlerinin düzgün bir şekilde işlemlerini baltalamaya yönelik girişimler devam etti. Örneğin El Salvador'da Etki Ajansı Yasası kuruluşların aldığı uluslararası fonlara %30 vergi getirdi ve yürütmeye para cezası uygulama veya tüzel kişilik statüsünü iptal etme yetkisi verdi. Nikaragua'da İçişleri Bakanlığı Mart ayında çıkardığı yönetmeliklerle kuruluşların tüzel kişiliklerinin keyfi olarak iptal edilmesini fiili olarak kolaylaştırdı ve faaliyetlerini durdurma riskini artırdı.

İnsan hakları savunucuları ve örgütleri taciz ile karşı karşıya kaldı. Örneğin Dominik Cumhuriyeti'nde ırk adaleti, toplumsal cinsiyet ve göç ile ilgili konularda çalışanlar dijital taciz eylemlerine ve kişisel verilerinin ifşa edilmesine maruz kaldıklarını bildirdi. Paraguay'da bir meclis komisyonu, faaliyetleri ve alınan fonların kullanımını hakkındaki hassas bilgilere erişmek amacıyla beş kuruluşa karşı yasal işlem başlattı.

Devletler insan hakları savunucularının çalışmalarını engellerle karşılaşmadan veya misilleme korkusu duymadan yürütebilmelerini sağlamalıdır.

HUKUKA AYKIRI GÜÇ KULLANIMI

Bölgedeki yetkililer aşırı ve gereksiz güç kullanarak, özellikle protestocuları ve halihazırda çeşitli ayrımcılık türlerine maruz kalan kişileri etkileyen uygulamalarla insan hakları ihlallerine yol açtı.

Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde gerçekleştirilen ve polisin uyması gereken uluslararası standartları ihlal eden bir polis operasyonuna binlerce sivil ve askeri görevli katıldı, operasyonda 120'den fazla kişi öldürüldü.

ABD'de polis 2025 yılında bin 143 kişiyi vurarak öldürdü, Siyahlar orantısız etkilendi. Haziran ayında yerel kolluk görevlileri, Los Angeles kentinde göçmenlerin tutulduğu bir federal binanın yakınında düzenlenen barışçıl bir protestoyu bastırmak için hukuka aykırı olarak az öldürücü silahlar kullandı, altı kişiyi yaraladı. Pasifik ve Karayipler'de gerçekleştirilen uyuşturucu kaçakçılığını önleme operasyonlarında ABD, görünüşe göre yargısız infaz kapsamına giren eylemlerle en az 123 kişiyi öldürdü.

Honduras'ta sivil toplum örgütleri, olağanüstü hal döneminde güvenlik güçlerinin özellikle keyfi gözaltı, aşırı güç kullanımı, işkence ve diğer türde kötü muamele olmak üzere insan hakları ihlalleri işlediğini belirtti.

Peru'da polis, protestolarda gereksiz ve orantısız güç kullandı. Protestocu Eduardo Mauricio Ruiz Sanz polis tarafından açılan ateş sonucu yaralanmasının ardından hayatını kaybetti, onlarca kişi yaralandı.

Devletler güç kullanımının uluslararası insan hakları hukukuna ve standartlarına, özellikle ayrımcılık yasağı açısından uygun olmasını sağlamalıdır.

KEYFİ GÖZALTI VE HAKSIZ YARGILAMALAR

Bölgedeki birçok ülke, başta hükümete muhalif olduğu düşünülen kişiler olmak üzere birçok kişiyi siyasi sebeplerle keyfi olarak gözaltına aldı. Bu kişiler genel olarak adil yargılanma güvencelerinden yoksun olarak yargılandı.

Küba'da keyfi gözaltı muhalif olarak görülen kişileri bastırmak için kullanıldı. Ocak ayında en az 211 siyasi mahkum serbest bırakıldı ancak yetkililer bu kişilerin haklarına keyfi kısıtlamalar getirdi. Bazılarının şartlı tahliyeleri siyasi aktivizmleri ve insan hakları savunuculuğuna devam etmelerine misilleme olarak iptal edildi.

El Salvador'da keyfi gözaltılar devam etti. Yıl sonu itibarıyla 90 binden fazla kişi yeterli delil olmaksızın alıkonulmaktaydı. Yasama Meclisi tutuklu yargılama sürelerini orantısız bir şekilde uzattı ve bireysel cezai sorumluluğun tespiti yapılmaksızın toplu yargılamaların önünü açtı.

Nikaragua'da siyasi amaçlı keyfi gözaltılar devam etti. Yerel kuruluşlar yıl boyunca en az 60 vaka belgeledi.

Venezuela'da siyasi amaçlı yeni keyfi gözaltılar kaydedildi ve sivil toplum örgütlerine göre yıl sonunda en az 806 kişi siyasi nedenlerle gözaltında tutulmaya devam ediyordu. Suçlanan kişilere kendilerini etkin bir şekilde temsil etmeyen kamu avukatları atandı. Haklarındaki suçlamaları öğrenmeleri engellendi ve bağımsız olmayan mahkemelerde yargılandılar.

Bolivia, Ekvador, Guatemala, Meksika, Paraguay, ABD ve Venezuela'da yargı bağımsızlığının zayıflatılması süreci şiddetlendi.

Yetkililer yargı mekanizmalarını muhalif sesleri hedef almak için kullanmaya son vermeli, keyfi gözaltıları önlemek ve adil yargılanma hakkını güvence altına almak için gerekli tüm tedbirleri almalıdır.

TUTUKLULARIN HAKLARI

Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin insanlık dışı gözaltı koşullarına maruz bırakılması ve aşırı kalabalık hapisanelerde tutulması yapısal ve tekrarlayan bir sorun teşkil etti.

Bolivia'da Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık), yaklaşık 16 bin kişi kapasiteli bir tesiste 33 binden fazla kişinin hapsedilmesinden kaynaklanan aşırı cezaevi yoğunluğu konusunda uyarıda bulundu. Ekvador ve El Salvador'da özgürlüğünden yoksun bırakılanlar; aşırı kalabalık, yetersiz gıda ve yetersiz sağlık hizmetlerinin yanı sıra şiddet kaynaklı ölümlere maruz kalmaya devam etti. Haiti'de çocuk ıslah sistemi aşırı kalabalıktı ve en az bir gözaltı

merkezinde çocuklar yetişkinlerle birlikte tutuldu. Uruguay'da ise aşırı kalabalık da dahil olmak üzere kötüleşen ve sağlıksız gözaltı koşulları devam etti.

Şili, Küba, El Salvador, Honduras, Meksika, Nikaragua, ABD ve Venezuela gibi birçok ülkede, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişiler ve onların haklarını savunanlar, gözaltı merkezlerinde işkence eylemleri yapıldığını bildirdi.

El Salvador'da cezaevlerindeki işkence ve diğer türde kötü muamele, dayak, cinsel aşışılama, uykusuz bırakma, toplu cezalandırma ve öteki çeşitli şekillerde devam etti. Ayrıca, olağanüstü halin başlangıcından bu yana devlet gözetiminde meydana gelen ölümlerin sayısı 470'e ulaştı.

Küba, Nikaragua ve Venezuela'da özellikle hükümete muhalif olarak algılanan kişiler, işkence ve diğer türde kötü muamele açısından risk altındaydı. Nikaragua, Anayasası'nın işkenceyi açıkça yasaklayan 36. Maddesini yürürlükten kaldırdı.

Devletler, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin haklarını ve insanlık onurunu güvence altına almalıdır.

ZORLA KAYBETMELER

Zorla kaybetmeler bölge genelinde devam etti ve cezasız kaldı. Kaybetme vakaları bazı ülkelerde muhalefetin bastırılmasıyla açıkça bağlantılıken, diğerlerinde güvenlik politikalarının uygulanmasının bir sonucu olarak meydana geldi.

Küba'da zorla kaybetmeler; savunuculara, aktivistlere, sanatçılara ve gazetecilere karşı kullanılan bir baskı stratejisiydi. Nikaragua'da, siyasi nedenlerle gözaltına alınan bazı kişiler, buldukları yerin gizlenmesi ve ziyaretlerin reddedilmesi nedeniyle zorla kaybedilmiş durumundaydı. Venezuela'da zorla kaybetme uygulaması devam etti. Bu süreç genellikle devlet görevlileri tarafından gerçekleştirilen keyfi gözaltılarla başlayıp, ardından bilgi eksikliği, gözaltının kabul edilmemesi ve en önemlisi, gözaltına alınan kişinin akıbetinin ve nerede tutulduğunun kasıtlı olarak gizlenmesiyle sürüyordu.

Ekvador'da Başsavcılık, 2024 yılında silahlı kuvvetler tarafından gerçekleştirilen güvenlik operasyonlarının ardından 43 kişinin olası zorla kaybedilmesiyle ilgili soruşturmalar başlattı. El Salvador'da ise Mart ayında ABD'den yasadışı bir şekilde sınır dışı edilen ve Terörle Mücadele Merkezi'ne (CECOT) nakledilen bir grup göçmen ve sığınmacı zorla kaybetmeye maruz bırakıldı.

Kolombiya'da Uluslararası Kızılhaç Komitesi, Ocak ve Mayıs ayları arasında silahlı çatışmalarla bağlantılı olarak, 26'si çocuk veya ergen olmak üzere 136 yeni kaybetme vakası belgeledi.

Meksika'daki kaybetme vakaları krizi ışığında, BM Zorla Kaybedilmeye Karşı Komite, ülkedeki kaybetmelerin sistematik veya yaygın olup olmadığını belirlemek amacıyla Herkesin Zorla Kaybedilmeye Karşı Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 34. Maddesini ilk kez işleme koydu.

Devletler zorla kaybetme uygulamasını tamamen ortadan kaldırmalı ve devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen kaybetme vakalarını önlemek için gerekli tüm tedbirleri almalıdır.

HAKİKAT, ADALET VE ONARIM HAKKI

Ciddi insan hakları ihlali vakalarında çeşitli hükümler verildi. Şili'de, Carabineros (askeri polis teşkilatı) üyesi üç kişi, 2019 yılında barışçıl bir protesto gerçekleştiren Moisés Ordenes'e düzenlenen saldırıdan suçlu bulundu. Kolombiya'da Barış İçin Özel Yargı, savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlar konusunda ilk hükümlerini verdi. Meksika'da bir sivil mahkeme, 2023 yılında beş gencin yargısız infaz edilmesi nedeniyle dört askeri yetkilili mahkum etti. Uruguay'da 1970'li ve 1980'li yıllardaki sivil-askeri rejim sırasında işlenen ve insanlığa karşı suç teşkil eden eylemler nedeniyle ordu ve polis mensupları hakkında 15 mahkumiyet kararı verildi.

Arjantin'de, 1994 yılında Arjantin İsrail Dostluk Derneği'nin (AMIA) ofisine düzenlenen saldırıdan sorumlu tutulan 10 kişinin gıyabında yargılanmasına izin verildi. Guatemala'da, yıllardır firarı olan bir şüpheli tutuklandı ve 1998 yılında Başpiskopos Juan José Gerardi'nin öldürülmesindeki olası rolü nedeniyle mahkemeye çıkarıldı. Honduras'ta bir mahkeme, 2024 yılında çevreci Juan López'in öldürülmesiyle suçlanan üç kişinin yargılanması gerektiğine karar verdi.

Diğer davalarda ise gerilemeler ve tersine dönen kararlar görüldü. Bolivya'da, 2019 yılında meydana gelen çeşitli katliamlar kapsamında polis ve ordu yetkilileri hakkında yürütülen kovuşturmalar hükümsüz ilan edildi. Şili'de Savcılık, 2019 yılındaki toplumsal ayaklanma sırasında işlenen insan hakları ihlalleriyle ilgili bin 509 davayı sürdürmeme kararı aldı. Kolombiya'da, ordu ve polis yetkilileri tarafından işlenen olası insan hakları ihlalleri veya uluslararası hukuk kapsamındaki suçlarla ilgili soruşturmalarda, sivil ve askeri ceza adaleti sistemleri arasındaki yetki uyumsuzlukları devam etti. Guatemala'da bir mahkeme kararı, Molina Theissen davasında ciddi insan hakları ihlallerinden suçlu bulunan bir askeri görevliye ev hapsi vererek uluslararası insan hakları standartlarına aykırı hareket etti. Peru'da çıkan bir yasa; 1980 ile 2000 yılları arasında işlenen ve insanlığa karşı suçlar da dahil olmak üzere ciddi insan hakları ihlalleri teşkil eden eylemlerle ilgili olarak soruşturulan, hakkında dava açılan, yargılanan ve mahkum edilen tüm ordu mensuplarına, ulusal polis ve öz savunma komiteleri üyelerine af getirdi.

Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) nezdindeki Venezuela soruşturmasında çok az ilerleme kaydedildi ve UCM Savcılığı Aralık ayında Karakas'taki ofislerini kapatma kararı aldı.

Devletler insan hakları ihlalleri ve uluslararası hukuk kapsamındaki suçlar için hakikat, adalet ve onarım haklarını güvence altına almalı, tüm şüpheli failleri sivil mahkemelerde adil yargılanmak üzere adalet önüne çıkarmalıdır.

EKONOMİK VE SOSYAL HAKLAR

Bölgedeki devletler, ötekileştirilen grupların özellikle etkilendiği bir ortamda, ekonomik ve sosyal hakları güvence altına almadı.

Sağlık hakkı tüm insanlar için güvence altına alınmadı. Yılın başında ABD dış yardımlarının aniden kesilmesi, Guatemala ve Haiti'de sağlık hizmetlerine erişim üzerinde olumsuz bir etki yarattı. Küba yetkilileri, Temmuz ayında gerekli temel ilaçların yalnızca %30'una sahip olduklarını kabul etti. Paraguay'da sağlık sistemi krizi, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından tavsiye edilen gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYİH) minimum %6'sının altındaki kamu yatırımı eksikliği nedeniyle devam etti. Uruguay'da ruhsal sağlık hizmetlerine erişim yetersizdi ve intihar oranları endişe verici düzeydeydi.

Eğitim hakkı, bütçe kesintileri ile şiddet olaylarından olumsuz etkilendi. El Salvador'da, yılın ilk aylarında örgün öğretim kurumlarına öğrenci kayıtları 25 bin kişi azaldı. Haiti'de ise şiddet olayları eğitime erişimi engelledi.

Arjantin'de en düşük emekli maaşı temel ihtiyaçları karşılamada yetersiz kaldı ve 3 milyondan fazla yaşlı yoksulluk içinde yaşıyordu.

Temel kamu hizmetlerine erişimin önündeki engeller devam etti. Küba'da elektrik arzı yıl boyunca sürekli bir kriz halindeydi ve milyonlarca insanı etkileyen sık ve geniş kapsamlı elektrik kesintileri yaşandı. Guatemala'da temiz suya ve düzgün temizlik hizmetlerine erişimde son derece büyük bir eşitsizlik hakimdi. Haiti'de insani krizi devam etti, gıdaya, sağlık hizmetlerine, içme suyuna ve diğer haklara erişimi zorlaştırdı. Su ve elektrik kesintileri ve bu kesintilere karşı düzenlenen protestolar Venezuela'da devam etti.

Devletler herkesin ekonomik ve sosyal haklara ayrımcılık yapılmaksızın eşit bir şekilde erişebilmesini sağlamalıdır.

SAĞLIKLI BİR ÇEVREDE YAŞAMA HAKKI

Kasım ayında Brezilya'da gerçekleştirilen COP30 kapsamı açısından sınırlıydı ve fosil yakıtlardan uzaklaşma taahhüdünü yenilemedi. Benzer şekilde, yüksek gelir seviyesine sahip ülkelerin, değişen koşullara uyum sağlamaları için düşük gelirli ülkelere yaptıkları sübvansiyon temelli finansmanları artırmalarına dair de ayakları yere basan bir taahhüt öne sürülmedi.

COP30 öncesinde bile bölgedeki ülkeler yıl boyunca iklim kriziyle mücadele konusunda yeterli adımlar atmadı ve bu durum insan haklarını olumsuz etkiledi. Arjantin ve ABD gibi bazı ülkelerin yetkilileri iklim krizini reddetmeye devam etti.

Arjantin'in iklim hedefleri ve politikaları yetersiz kaldı. Kanada petrokimya ve fosil yakıt projelerine sübvansiyon, fonlama ve vergi indirimleri sağladı. Ekvador 2021'de yasaklanmasına rağmen Amazon'da gaz yakımına devam etti. ABD'de başkanlık kararnamesi "enerji üstünlüğünü" ulusal acil durum ilan etti ve çevreye olan etkilerine rağmen kömür endüstrisini diriltmeye çalıştı. Honduras iklim değişikliği uyum tedbirleri geliştirmekte ve bunları hayata geçirmekte geri kaldı.

Bolivya'da iklim değişikliği ormansızlaşmayı, orman yangınlarını ve yağmur dengesinin bozulmasını şiddetlendirerek su kıtlığını artırdı; bu durum, suya erişim ve gıda güvenliği hakkını olumsuz etkiledi. Brezilya'da su ve yağmur eksikliği, toprak kayması, fırtınalar, seller, sıcaklık dalgaları ve kuraklıklar orantısız bir şekilde başta düşük gelirli, yerli, Siyah topluluklar olmak üzere zor koşullarda yaşayan toplulukları etkiledi. Paraguay kuraklık, sel ve yükselen sıcaklıklar olmak üzere iklim değişikliğinden ötürü daha yüksek riskli durumlarla karşılaştı.

Yetkililer iklim krizinin insan haklarına etkilerini yerel ve bölgesel düzeyde adımlar atarak gidermeli, engellemeli ve azaltmalıdır.

ÇİNSEL SAĞLIK VE ÜREME SAĞLIĞI HAKLARI

Şili'de zamanında bakım sağlanmasını güvence altına almak amacıyla kürtaja ilişkin yeni bir düzenleme onaylandı. Meksika'da dört eyalet kürtaji suç olmaktan çıkaran yasalar kabul etti. Bu somut ilerlemelere rağmen Arjantin, Brezilya, Kolombiya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, El Salvador, Guatemala, Haiti, Honduras, Peru, Porto Riko, ABD ve Venezuela'da kürtaja erişimin önündeki engeller hem yasal olarak hem de uygulamalarla devam etti.

ABD'de federal hükümet üreme sağlığı hizmetlerine erişimi genişletmeye ve korumaya yardımcı olan politikaları geri çevirdi. Uzmanlaşmış tesisler ve programlar için ayrılan fonları azalttı. Porto Riko'da 16 yaşından küçük kız çocukların kürtaj hizmetlerine erişebilmesi için bir ebeveynin veya vasinin yazılı onayını şart koşan bir yasa çıkarıldı. Dominik Cumhuriyeti'nde kürtaji tamamen yasaklayan yeni bir ceza kanunu onaylandı. El Salvador, Haiti, Honduras ve Nikaragua'da kürtaj her türlü koşulda suç sayılmaya devam etti.

Kız çocuklar ve ergenler arasında gebelikler, hükümetlerin bu sorunu ele alacak tedbirler almadığı bir durumda devam etti. Arjantin'de önceki dört yıl içinde ergenlik dönemi gebeliklerini %49 oranında başarıyla azaltan resmi plan uygulamadan kaldırdı. Peru'da 992 kız çocuk gebelik dönemlerini tamamlamaya zorlandı.

Yetkililer güvenli kürtaja ve diğer cinsel sağlığı hakları ile üreme sağlığı haklarına erişimi güvence altına almalıdır.

KADINLARIN VE KIZ ÇOCUKLARIN HAKLARI

Kadınlar ve kız çocuklar Arjantin, Bolivya, Brezilya, Şili, Kolombiya, Küba, Honduras, Meksika, Paraguay, Peru, Porto Riko ve Uruguay'da kadın cinayetleri de dahil artan seviyede şiddet tehdidiyle karşı karşıya kaldı. Çeşitli ülkelere bu suça ilişkin istatistikler yetersizdi ve güvenilir değildi.

Küba'da kadın cinayeti hâlâ ayrı bir suç olarak değerlendirilmiyordu. Porto Riko'da istinaf mahkemesi ceza yasasında bulunan "kadın cinayeti" teriminin adil yargılanma ve masumiyet karinesini ihlal ettiği gerekçesiyle anayasaya aykırı buldu.

Arjantin, Bolivya, Şili, Küba, Dominik Cumhuriyeti, Meksika, Peru, ABD ve Uruguay gibi ülkelerde cinsel şiddet de dahil kadınlara ve kız çocuklara yönelik diğer şiddet türlerinde artış kaydedildi. Dominik Cumhuriyeti'nde yeni ceza kanununda, partner tarafından uygulanan cinsel şiddeti uluslararası standartlara aykırı olarak, şiddetle mücadeleyi geriletici bir biçimde tanımlayan bir madde yer aldı.

Yıl boyunca bazı ilerlemeler kaydedildi. Örneğin Bolivya'da 18 yaşın altında erken yaşta evlilikleri ve çocuk evlendirmelerini yasaklayan 1639 Sayılı Kanun yürürlüğe girerken, Kolombiya'da Ocak ayında çiftlerden sadece birinin isteğiyle boşanmayı mümkün kılan bir yasa çıkarıldı.

Devletler toplumsal cinsiyete dayalı şiddete son vermek, kadınların ve kız çocukların ayrımcılığa maruz kalmaksızın haklarından yararlanabilmelerini sağlamak için etkili tedbirler almalıdır.

YERLİ HALKLARIN HAKLARI

Yerli halklar devletlerin onların haklarına saygı göstermemesiyle ayrımcılığa, şiddete ve iklim krizinin etkilerine maruz kalmaya devam etti. Bolivya, Kanada ve Ekvador gibi ülkelerde, özgür, önceden ve bilgilendirilmiş onayla ilgili uluslararası standartlara uygun danışma süreçleri gerektiği gibi yürütülmeden yerli topraklarındaki maden çıkarma projelerinin genişletilmesi sürdü.

Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, Amazon'daki yerli bölgelerinde madencilik projelerine izin vererek yerli halkların kolektif mülkiyet hakkını ihlal ettiği gerekçesiyle Ekvador aleyhine karar verdi.

Kanada'da büyük altyapı projelerinin yapım izinlerini hızlandırmak da dahil olmak üzere çeşitli yasa tasarıları, yerli halkların kendi kaderini tayin etme hakkını tehdit etti.

Brezilya'da toprak ıslahı ve çatışmalarla bağlantılı vakalarda yerlilerin ve bölgedeki toplulukların liderleri ve üyeleri öldürüldü. Brezilya ve Paraguay'da Itaipú Binacional hidroelektrik santralının inşası için atalarından miras kalan topraklarından çıkarılan Avá Guarani Paranaense yerli halkı hâlâ topraklarının iadesini bekliyordu.

Kolombiya'da yerli halklar ve Afrika kökenli topluluklar çok sayıda ve kitlesel zorla yerinden edilmelerden, kısıtlamalardan ve hareket özgürlüklerinin engellenmesinden orantısız zarar görmeye devam etti.

Venezuela'da Yekuana yerli toplulukları yasadışı madencilik faaliyetleri nedeniyle Amazonas eyaletindeki topraklarında ortaya çıkan çatışma durumlarını bildirdi.

Devletler yerli halkların arzileri ve kaynakları üzerindeki imtiyazlarına, mülkiyetlerine ve kontrollerine saygı göstermeli ve bunları korumalıdır.

LGBTİ+ HAKLARI

LGBTİ+'lar bölge genelinde kendilerine yönelik suçlara maruz kaldı ve translar başta olmak üzere LGBTİ+'ları yaftalayıcı söylemler arttı. Yerel örgütlere göre yıl boyunca Guatemala'da en az 29, Honduras'ta 35 LGBTİ+ öldürüldü. Meksika'da en az 17 trans kadın cinayeti kaydedildi. Çoğu ülkede hükümetler suç vakalarıyla ilgili güvenilir veriler açıklamadı. Kanada, Paraguay, Peru, Porto Riko ve ABD'de transların haklarını kısıtlayan yasalar ya da politikalar uygulamaya geçirildi.

Şiddet ve ayrımcılık özellikle çeşitli ayrımcılık türlerine maruz kalanları orantısız etkiledi. Brezilya'da Siyah LGBTİ+'lara yönelik ırkçı şiddet vakaları kaydedildi. ABD'de genç transların

sağlık hizmetlerine erişimini kısıtlayan kanunlar çıkarıldı. Paraguay'da iki trans göçmenin cinsiyet kimliklerine uygun belgelere erişmesi engellendi.

Yetkililer bu şiddet türleriyle mücadele etmek için gerekli tedbirleri almakta başarısız oldu. Bazı ülkelerde, şiddete maruz bırakılanlara destek sağlanan hizmetler zayıflatıldı ya da sonlandırıldı. Örneğin ABD'de federal hükümet, ulusal intihar destek hattında LGBTİ+ gençler için tuşlama seçeneğini devre dışı bıraktı.

Devletler translar başta olmak üzere LGBTİ+'ların haklarını tanımalı, onları tüm şiddet ve ayrımcılık türlerinden koruyacak önlemler almalıdır.

MÜLTECİLERİN VE GÖÇMENLERİN HAKLARI

Göçmenler, mülteciler ve sığınmacılar bölgede endişe verici düzeyde şiddet ve ayrımcılığa maruz kaldı. Bu durum başta ABD olmak üzere çeşitli ülkelerin kitadaki göç hareketlerini etkileyen politika ve söylemleriyle daha karmaşık bir hal aldı. Kolombiya, Kosta Rika ve Panama'da yetkililer kuzeye yönelik düzensiz göç akışının önemli ölçüde azaldığını, buna karşın güneye yönelik akışın arttığını kaydetti.

Çeşitli ülkelerde yetkililer yafталayıcı, düşmanca ve ayrımcı söylemler yaydı. Şili ve ABD'de seçim süreçleri boyunca ırkçı ve yabancı düşmanı söylemler yoğunlaştı.

Ayrıca ABD'de ırkçı ve göçmen karşıtı bir gündem teşvik edildi. Maskeli kolluk görevlileri göçmenlik durumlarına bakılmaksızın insanları gözaltına aldı. Zırhlı araçlarla sokaklarda devriye gezerek okulların, dini merkezlerin, hastanelerin ve daha önce göçmenlik görevlilerinin müdahalesinden azade olan diğer alanların etrafındaki bölgeleri hedef aldı.

Dominik Cumhuriyeti'nde göç denetimi operasyonları sırasında ve göçmen gözaltı merkezlerinde ırksal profilleme, keyfi gözaltı, aşırı güç kullanımı, zalimane ve insanlık dışı muamele ile uluslararası hukuka aykırı toplu sınırışı uygulamaları devam etti. Ayrıca hastanelerde uygulanan bir sağlık protokolü gerekli belgelere sahip olmayanların tedavi gördükten sonra sınırışı edilmesine neden oldu. Bu durum özellikle Haiti vatandaşlarını ve Haiti kökenlileri etkiledi.

Devletler göçmenlerin ve mültecilerin haklarından ayrımcılığa uğramadan ve yeterli düzeyde yararlanmalarını güvence altına almakta başarısız oldu ve birçok vakada bu hakları daha da kısıtlamaya çalıştı. Kanada'da yaygın suistimallerin yanı sıra emek sömürüsü ve ayrımcılık konusundaki yakın riske rağmen, Geçici Yabancı İşçi Programı göçmenleri işverenlerine bağlı tutmaya devam etti. Ayrıca göçmenlerin durumunu daha da güvensiz hale getiren diğer kısıtlamalar da mevcuttu. Şili'de Kongre, mültecileri ve göçmenleri kriminalize etmeyi öngören yasa tasarılarını tartışmayı sürdürdü. Kolombiya ve Meksika'da etkili bir sığınma sistemi eksikliği devam etti.

Devletler ırkçılık ve yabancı düşmanlığıyla mücadele etmeli, mültecileri, sığınmacıları ve göçmenleri koruyarak tüm haklarını güvence altına almalıdır.

ASYA-PASİFİK BÖLGESEL DEĞERLENDİRMESİ

Bölge genelinde otoriter uygulamalar, sistematik ayrımcılık ve köklü hesap verebilirlik eksikliği nedeniyle baskı, eşitsizlik ve cezasızlık birleşti. Yetkililer artan bir biçimde, ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarına aşırı kısıtlamalar getirerek, yasama, kolluk uygulamaları ve dijital gözetim aracılığıyla kontrolü yerleşik hale getirdi. Bu uygulamalar birbirlerini güçlendirerek sivil alanı daralttı ve temel özgürlükleri aşındırdı. Devletler, Nepal ve Endonezya'da ölümcül baskılarla, Hindistan'da terörle mücadele yasalarının kullanılmasıyla, Myanmar'da Aralık'ta gerçekleştirilen ordunun denetimindeki seçimlerle ve Hong Kong'da aktivistlerin gözaltına alınmasıyla muhalefetin bastırılmasını normalleştirdi.

Uluslararası düzeyde, hesap sorma çabalarında bazı kazanımlar elde edildi. Filipinler eski devlet başkanı Rodrigo Duterte'nin UCM'ye sevk edilmesi ve UCM'nin iki Taliban lideri hakkında insanlığa karşı işlenen suçlar ve toplumsal cinsiyete dayalı zulüm nedeniyle yakalama kararı çıkarması bunun örnekleriydi. Diğer yandan, cezasızlık köklü olarak devam etti: UCM'nin, Arakanlılara yönelik uluslararası suçlardan sorumlu yetkililer hakkında çıkardığı yakalama kararlarında ek bir ilerleme kaydedilmedi ve Çin'in Sincan bölgesinde insanlığa karşı işlenen suçların ortadan kaldırılması için devlet hiçbir somut adım atmadı. Yerel hesap verebilirlik mekanizmaları Afganistan'da daha da parçalandı, Sri Lanka'da ise savaş zamanındaki suistimallerin ele alınmasında büyük oranda etkisiz kaldı.

Devletler sınır ötesi baskıyı genişletti. Tayland, Uygurları Çin'e sınırdışı etti ve hak ihlalleri riskine rağmen Montagnard yerli halkı savunucularını Vietnam'a iade etti. Malezya, bir gazeteciye hedef almak için Tayland yetkilileriyle işbirliği yaptı; Hong Kong ve Çin, yurtdışındaki aktivistlerin peşine düşmek için yasaları kullanarak, hâlâ Hong Kong'da bulunan ailelerini ve arkadaşlarını taciz etti.

Ayrımcılık, ötekileştirilen ve saldırılara açık gruplara yönelik zarar artırdı. Arakanlılar Myanmar'da zorla çalıştırmaya maruz kaldı, Bangladeş'te ise mülteci kamplarına tahsis edilen insani yardım kesintilerinden orantısız etkilendi. Dini azınlıklar Afganistan'da, anakara Çin'de ve Pakistan'da sistematik olarak hedef alınırken, Avustralya ve Endonezya'da yerli halkların topraklarına el konulması süreçleri devam etti. Güney Asya genelinde Dalitler ağır işlere mecbur bırakıldı.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet bölge genelinde devam etti ve Güney Kore, Tayland ve Vietnam'da teknolojinin kolaylaştırdığı suistimaller manşetlere konu oldu.

İnsan ticareti ve zorla çalıştırma Güney Asya'da artış göstererek, Kamboçya ve Myanmar gibi dolandırıcılık çetelerinin yoğun olduğu yerlerde insanlar kölelik ve işkenceye maruz bırakıldı.

İklim krizi, diğer afetlere karşı savunmasızlık ve ekonomik kırılganlık, hak mahrumiyetini artırdı. Afganistan'da, İran ve Pakistan'dan sınırdışı vakaları ve depremler devam ederken milyonlarca kişi yardıma bağlıydı. Endonezya, Pakistan, Sri Lanka, Vietnam ve Filipinler'de seller ölümlere ve yaygın yerinden edilmeye yol açtı, ekinlere zarar verdi ve yoksulluğu derinleştirdi. Bangladeş, Kiribati, Pakistan ve Tuvalu'da iklim değişikliği ve afetler toplulukları yerinden etmeye devam ederek, yapısal eşitsizlikleri güçlendirdi. Kuzey Kore'nin kronik temel ihtiyaç sıkıntıları ve Sri Lanka'nın kemer sıkma politikaları kaynaklı sosyal yardım kesintileri, mali politikaların kırılganlığı nasıl artırdığını gözler önüne serdi.

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

Bölge genelinde devletler, insan hakları savunucularına, gazetecilere, aktivistlere ve akademisyenlere yönelik sansür, gözetim ve misillemelerin yanı sıra ifade özgürlüğü hakkını daraltan kısıtlayıcı yasalar ve politikalar uygulamaya devam etti. Birçok ülke, çevrimiçi içeriklerin kontrol altına alınması ve muhalefetin susturulması konusunda aşırı geniş yetkiler tanımlayan yasalar çıkardı veya mevcut olanları korudu. Fiji hükümeti, BM'nin kısıtlayıcı kamu düzeni yasalarını iyileştirme çağrılarını reddetti. Myanmar'ın Siber Güvenlik Yasası, muğlak hükümlerle muhalefeti kriminalize etti, Seçim Yasası ise seçimler bağlamındaki şiddetle ilgili müebbet hapis ve hatta ölüm cezasını da içeren sert cezalar getirdi. Nepal'de, yürütmenin yargı denetimi olmadan içeriğin kaldırılması ve veri erişimi istemesine izin veren, "gerçeğe aykırı bilgi" ve trol faaliyetlerini suç sayan bir Sosyal Medya Yasa Teklifi hazırladı. Pakistan yetkililerinin Elektronik Suçları Önleme Yasası'nda yaptığı değişiklikler, sansür yetkilerini ve çevrimiçi ifadelerin suç sayılmasını artırdı. Sri Lanka'da yetkililer, aşırı sert bir yasa olan Terör Eylemlerini Önleme Yasası'nı kullanmaya devam etti. Hindistan'da muhalefeti kriminalize etmek için Maharashtra Özel Kamu Güvenlik Yasası çıkarıldı. Malezya'da yetkililer, ifade özgürlüğünü kısıtlamak için Haberleşme ve Multimedya Yasası gibi geniş kapsamlı yasalar kullanmayı sürdürdü; Moğolistan'da Ceza Kanunu'nda sivil alanı daraltan değişiklikler yapıldı; Kamboçya yetkilileri, muhalifleri cezalandırmak için vatandaşlıktan çıkarmayı kullandı; Maldivler'de gazeteciler hakkında aşırı geniş yetkiler tanımlayan, cezalandırıcı bir medya yasa teklifi sunuldu. Vietnam'da Siber Güvenlik Yasası değiştirilerek, polisin internet kullanıcılarının IP adreslerini talep etmesine ve servis sağlayıcılardan içeriği 24 saat içinde kaldırmalarını istemesine izin verildi. Ayrıca, gazetecilere kaynaklarını açıklama zorunluluğu getirerek, mahremiyet ve çevrimiçi gözetimle ilgili endişelere yol açan bir taslak Basın Yasası sunuldu.

Devletler, muhalefeti susturmak için dijital alanları gitgide daha fazla hedef aldı. Singapur'da yetkililer; aktivistler, medya kuruluşları ve muhalif isimler hakkında çeşitli kararlar çıkarmak için Çevrimiçi Asılsızlık ve Manipülasyondan Koruma Yasası'nı kullandı. Çin ve Hong Kong yetkilileri ulusal güvenlik yasalarını gitgide daha geniş bir yelpazedeki barışçıl eylemleri hedef almak için genişletti. Hong Kong'da milletvekilleri, ulusal güvenlik yasalarının eğitim-öğretimi de kapsayacak şekilde genişleterek ifade özgürlüğünü kısıtladı; mahkemeler, seçimleri boykot etme çağrılarını suç sayan yasaları onadı. Nepal'de yetkililer, Telegram'a ve diğer 26 sosyal medya platformuna erişim engeli getirdi; Pakistan'da hükümeti eleştiren YouTube kanalları ve sosyal medya hesapları yasaklandı. Hindistan'da yetkililer, X ve Instagram'dan binlerce hesabın engellenmesini istedi, mizahı kısıtladı ve Cemmu ve Keşmir'de 25 kitabı yasakladı. Kuzey Kore yetkilileri neredeyse topeyakun kontrolü sürdürerek yayınları dinledi, evlerde arama yaptı ve yabancı medya içeriklerini yaygınlaştırmak nedeniyle infaz da dahil ağır cezalar uyguladı.

İfade özgürlüğünün kullanılmasına yönelik misillemeler yaygındı. Afganistan'da Taliban, gazetecileri gözaltına aldı, Radio Nasim'i kapattı, üniversitelerde kadın yazarların kitaplarını ve Taliban politikalarını eleştiren şiirleri yasakladı, ayrıca internet erişimini kesti. Çin'de, gazeteci Zhang Zhan ikinci kez hapis cezasına çarptırıldı; Hong Kong'da demokrasi yanlısı hareketin tanınan isimlerinden Joshua Wong hakkında ulusal güvenlik yasası kapsamında yeni bir suçlamayla dava açıldı.

Hindistan'da gazetecilere yönelik tacizler, fişleme ve gözaltılarla arttı; akademisyen Nitasha Kaul'un Yurtdışında Yaşayan Hindistan Vatandaşı statüsü kaldırıldı.

Kamboçya'da, gazeteciler ve aktivistler gözaltılarla ve uzun hapis cezalarıyla karşılaştı. Malezya, bir yazarı gözaltına almak için Tayland yetkilileriyle işbirliği yaptı; Moğolistan'da polis, bağımsız bir medya kuruluşunun ofisine baskın düzenledi. Tayland'da bir akademisyen hakkında, sivil-asker ilişkileri üzerine çalıştığı için dava açıldı. Vietnam'da bir arazi hakları aktivisti, "hükümete karşı çıkmak" suçlamasıyla 21 yıl hapse mahkum edildi.

Devletler baskıcı yasaları kaldırmalı veya değiştirmeli, içerik müdahaleleri hakkında etkili yargı denetimi sağlamalı, gazetecileri ve aktivistleri tacizden ve şiddetten korumalıdır.

ÖRGÜTLENME VE TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Devletlerin bastırma, önleyici gözaltılar ve kısıtlayıcı yasal çerçevelere başvurduğu bölgede barışçıl toplanma özgürlüğü hakkı sert bir baskı altında olmaya devam etti. Yıl boyunca protestoların şiddetle bastırıldığı birçok olay meydana geldi: Afganistan'da, Taliban güçleri Badahşan'da haşhaş tarlalarının imha edilmesine karşı düzenlenen protestolarda en az 10 kişiyi öldürdü, 40 kişiyi yaraladı. Endonezya'da ülke çapındaki protestolar sırasında kitlesel gözaltılar gerçekleştirilerek 4 bin kişi gözaltına alındı, 900 kişi darp edildi ve en az 10 kişi öldürüldü. Nepal'de, yolsuzluğa ve sosyal medya yasağına karşı düzenlenen, gençlerin öncülüğündeki "Gen Z" (Z Kuşağı) protestolarında, aralarında protestocuların ve polis memurlarının bulunduğu 76 kişi öldü. Pakistan yetkilileri, Belucistan'da ve Pakistan idaresindeki Cemmu ve Keşmir'de interneti kesti ve protestoculara karşı öldürücü şiddet kullandı. Malezya yetkilileri, muhalefeti bastırmak için sert polis uygulamalarına başvurdu ve gözaltılar gerçekleştirdi. Filipinler'de yolsuzluk karşıtı protestolarda çoğu gençlerden oluşan yüzlerce kişi gözaltına alındı. Hong Kong'da yetkililer, toplanmaları yasakladı ve toplanmaya hazırlanan kişileri gözaltına aldı, Onur Yürüyüşü etkinlikleri yasaklandı. Vietnam'da Ho Chi Minh City'deki Onur Yürüyüşü 13 yıldır ilk kez iptal edilirken, ülkedeki diğer Onur Yürüyüşü etkinlikleri, yerel yetkililerin tacizlerinin ardından sansürlendi veya iptal edildi.

Gözaltılar, izin vermeme ve yasal yaptırımlar bölge genelinde yaygındı. Hindistan yetkilileri protestoların gerçekleştirilmesine izin vermeyerek, Jamia Millia İslam Üniversitesi öğrencilerini, Rahul Gandhi gibi muhalefet liderlerini ve temizlik işçilerini gözaltına aldı. Maldivler'de kadınlar, büyükelçilik binaları önündeki barışçıl protestolar nedeniyle gözaltına alındı. Güney Kore mahkemeleri, engelli hakları aktivistlerini barışçıl protestolara katıldıkları gerekçesiyle cezalandırdı. Hindistan ve Singapur'da yetkililer, toplanmaları yasadışı ilan etmek için kısıtlayıcı yasalardan yararlanmaya devam etti.

Kısıtlayıcı çerçeveler barışçıl toplanma ve örgütlenme hakları üzerindeki kontrolü derinleştirdi. Tayvan'da yetkililer, hassas bölgelerde keyfi kısıtlamalar uyguladı; Hong Kong'da yalnızca protestoların değil, herhangi bir amaçla izinsiz bulunmanın kısıtlandığı yeni "yasaklı" bölgeler kuruldu. Malezya'da, Barışçıl Toplanma Yasası'nda teklif edilen iyileştirmelere rağmen sert polis uygulamaları, tacizler, gözaltılar ve soruşturmalar devam etti. Güney Kore'de ise mahkemeler toplanma kısıtlamalarını azalttı. Öte yandan, sivil ve siyasi örgütler üzerindeki kontrol arttı. Sri Lanka, sivil toplum örgütlerinin Savunma Bakanlığı'nca tescil edilmesi şartını devam ettirdi ve sivil toplum üzerindeki denetimi sıkılaştırdı. Bangladeş'te Avami Birliği partisi terörle mücadele yasaları uyarınca yasaklanarak, siyasi örgütlenme ve katılım hakları ciddi şekilde zayıflatıldı.

Devletler baskıya son vermeli, barışçıl toplanmalar nedeniyle gözaltına alınanları serbest bırakmalı, kısıtlayıcı veya baskıcı yasaları kaldırmalı veya değiştirmeli ve uluslararası standartlara uygun olarak güvenli ve erişilebilir protesto alanları sağlamalıdır.

AYRIMCILIK

Ayrımcılık, dini, etnik, soy temelli veya engellilikle bağlantılı pek çok şekilde ve yerli halklara karşı devam etti; genellikle devlet politikalarıyla, sistemsel eşitsizliklerle ve sosyal düşmanlıkla pekiştirildi.

Devlet destekli dinsel ayrımcılık yaygın olarak devam etti. Afganistan'da Taliban yetkilileri Şii azınlıkları hedef alarak İsmailileri Sünni İslam'a dönmeye zorladı, Şii Hazaraların dini törenlerini kısıtladı ve insani yardım dağıtımında ayrımcılık yaptı. Hazara aileler aynı zamanda zorla yerinden edildi ve istihdamda ayrımcılığa maruz bırakıldı. Pakistan'da gerçek kişi ve kamu görevlileri tarafından Ahmedilere yönelik şiddet ve kısıtlamalar artarken, 2023 yılında gerçek kişilerce Hristiyanlara karşı düzenlenen saldırıya ilişkin hesap verebilirlik sağlanmadı. Hindistan'da ayrımcı yasalar, farklı inançlardan kişiler arasındaki evlilikleri suç kapsamına aldı;

gerçek kişi ve kamu görevlilerinin Müslümanlara ve Keşmirililere yönelik nefret tutukları belgelendi. Endonezya'da Ahmediye ve Hristiyan toplumlara tahammülsüzlük devam etti, bu toplumlar ibadet kısıtlamalarına maruz kaldı ve ibadet yerlerine saldırılar düzenlendi. Çin hükümeti Tibetli Budistlerin işlerine müdahale ederken, Fiji'de Hindu tapınakları tahrip edildi.

Etnik ayrımcılık birçok ülkede devam etti. Japonya'da seçim kampanyası döneminde yabancı düşmanlığına dayalı söylemler açıkça dile getirildi, Güney Kore'de Çinlilere karşı protestolar düzenlendi. Myanmar'ın kuzeyindeki Arakan Eyaleti'nde, Arakan Ordusu ülke içinde yerinden edilen Arakanlıları zorla çalıştırarak, çalışmayı reddedenleri kötü muameleye maruz bıraktı.

Yerli halklara karşı ayrımcılık şiddetli ve sistemsel. Çin'de Uygurlar ve Tibetliler, kültürel, dilsel ve dini ifadelerle yönelik kısıtlamalar da dahil sistematik ayrımcılığa maruz kalmaya devam etti. Avustralya'da Aborjin ve Torres Boğazı Adalı halklar artan eşitsizliğe, yüksek tutukluluk oranlarına ve gözaltında ölümlere maruz bırakıldı. Hindistan'da çevre korumaları zayıflatılarak, yerli toplulukların yerinden edilme riski arttı. Endonezya'da geniş çaplı projeler ve nikel madenciliği yerli topraklarını yerle bir etti, buna karşı protestolar düzenlendi, aktivistler suçlu sayıldı. Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi (CERD), Japonya hükümetini, Okinawa'da bir ABD askeri üssü inşa etmenin etkileri konusunda uyarırken, yerli liderler Japonya'nın yurtdışındaki zararlı projeleri finanse etmesini protesto etti. Malezya hükümeti, Orang Asli yerli topluluğun haklarını genişletmek için olası yasa değişikliklerini değerlendirdi; Nepal'de bir kalkınma projesinde miras arazilerle ilgili ve şeffaflık eksikliği nedeniyle şiddetli çatışmalar meydana geldi. Bangladeş yetkilileri, 2024 yılında gözaltına alınan 100 Bawm yerlisinden en az 62'sini, gözaltında ölümlere ilişkin bildirimlere rağmen alıkoymaya devam etti. Yeni Zelanda parlamentosu, Maori halkının geleneksel haklarına zarar veren yasalar çıkardı. Tayvan'da, yerli Pingpu toplulukları kültürel hakları için sınırlı korumalar elde etti; ancak kimliklerinin yeterli yasal güvenceden yoksun olmasına ilişkin endişeleri ve eğitim-öğretimde sistemsel ayrımcılık devam etti. Tayland, yerli halkların geçim kaynaklarını tehdit eden projeleri ilerletti ve yerli statüsünü yasal güvenceye kavuşturmayan bir yasa teklifini meclisten geçirdi.

Soy temelli ayrımcılık ötekileştirilen toplulukları olumsuz etkilemeye devam etti. Hindistan'da kast sistemine göre nüfus sayımı planları durdurularak yapısal eşitsizlikler ele alınmadan bırakıldı. Nepal'de Dalit topluluklar, köklü toplumsal dışlamaya ve adalete erişimde engellerle karşılaşmaya devam etti. Pakistan'da köklü kast ve din temelli ayrımcılık, çoğu Dalit Hristiyanlarından oluşan temizlik işçilerini yasal korumadan yoksun bir şekilde, tehlikeli ve güvencesiz işlere mecbur bırakmaya devam etti.

Engellilik temelli ayrımcılık yaygındı. Kuzey Kore'de engelliler, eğitim-öğretimde, sağlık sisteminde ve istihdamda sistemsel dışlamaya maruz kalmaya devam etti, ayrıca engellilerin zorla sosyal yardım kurumlarına yerleştirildiği yönünde bildirimler yapıldı. Tayvan hâlâ kapsamlı bir Ayrımcılıkla Mücadele Yasası'na sahip değildi; bu, korumaların parçalı ve zayıf kalmasına neden oldu. Japonya'da, zorla kısırlaştırmaya maruz bırakılan kişilere tazminat ödenmesini öngören yasada belirli bir ilerleme kaydedilmiş olsa da sistemsel engeller ve sınırlı farkındalık, adaletin tesisini engellemeye devam etti.

Devletler yerlilere ait toprakları korumalı, ayrımcı söylemlerde bulunmaktan kaçınmalı, kalıp yargılara karşı çıkmalı, ayrımcılıkla mücadele bağlamında etkili yasalar çıkarmalı ve uygulamalı; eğitim-öğretime, istihdama ve adalet sistemlerinin hesap verebilirlik mekanizmalarına eşit erişimi güvence altına almalıdır.

EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAKLAR

Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar; ekonomik krizler, iklim şokları ve ayrımcı politikalar nedeniyle ciddi baskı altında olmaya devam etti. Gıda güvensizliği akut bir sorundu.

Afganistan'da 22,9 milyon kişi, çoğunlukla İran ve Pakistan'dan sınırdışı vakaları, depremler ve fon kesintileri devam ederken yardıma bağılıydı; çocukların %90'ı gıda yoksulluğu yaşadı, 4

milyon çocuk yetersiz beslendi. Kuzey Kore'de insanlar, büyümeye elverişli hava şartlarına rağmen gübre sıkıntısı ve iklim şokları üretime zarar verdiği için kronik gıda sıkıntısı yaşadı, devletin yardım dağıtım sisteminin yetersizliği kırsal alandaki zorlukları artırdı. Pakistan'da nüfusun %44,7'si yoksulluk sınırının altında yaşıyordu; Uluslararası Para Fonu (IMF) kısıtlamaları sosyal harcamaları azalttı, insan kaynaklı iklim değişikliğinin daha olası hale getirdiği seller önemli tarım mahsullerini yok etti. Sri Lanka'nın yoksulluk seviyeleri, sosyal yardım ödemelerine rağmen kriz öncesi rakamların üzerinde kaldı.

Sağlık sistemleri kırılıyordu. Afganistan'da kırsal bölgeden sağlık hizmetlerine erişim sınırlıydı. Taliban'ın kısıtlamaları, depremler sırasında kadınların kurtarılmasını geciktirdi. Kuzey Kore'de hastanelerdeki kaynak yetersizliği kritik seviyelerdeydi, temel ilaç ve ekipman sıkıntısı yaşandı. UNICEF iki milyon çocuğu aşıladı ancak izleme çalışmaları son derece kısıtlıydı.

Eğitim hakkı aşındı. Taliban, Afgan kadınların ve kız çocukların %78'inin okula gitmesini ve çalışmasını yasakladı. Kuzey Kore okulları ısınma ve ders kitaplarından yoksundu. Myanmar'da öğrenciler yardımların dondurulmasının ardından eğitimde ciddi aksamalarla karşılaştı. Çin'in Tibet'te iki dilli eğitim politikaları, azınlık dili haklarını tehdit etti.

Barınma ve toprak mülkiyeti güvensizliği devam etti. Kamboçya'da yetkililer, küresel tepkiler üzerine Angkor UNESCO Dünya Mirası alanından zorla tahliyeleri durdurdu ancak yerinden edilen ailelere çözüm sağlamadı. Moğolistan'da kalkınma projelerinden etkilenen kır ve kent toplulukları, hatalı istişareleri ve mülk ve varlıkların gerçek değerinin altında gösterilmesini telafi edecek mekanizmalardan yoksundu. Hindistan'da Assam eyaletindeki tahliye kararları yaklaşık 3,800 haneyi yerinden ederek Müslümanları orantısız etkiledi.

İşçi hakları suistimalleri ve ihlalleri de yaygın olarak devam ederek, ötekileştirilen ve ayrımcılığa uğrayan toplulukları orantısız etkiledi. Pakistan'da alt kastaardan temizlik işleri sistemsel ayrımcılığa maruz kaldı. Sri Lanka'nın Malaiyaya Tamilleri ötekileştirilmeye devam ederken, hazır giyim işçileri sendikal baskıya ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kaldı. Bangladeş'te hazır giyim sektöründe karışıklık yaşandı ve sendika liderleri gözaltına alındı. Filipinler'de işçiler afetler sırasında güvensiz koşullarda çalıştı; Hong Konglu göçmen ev işçileri daha güçlü korumalardan yoksun bırakıldı.

Devletler zorla tahliyelere son vererek, yoksullukla mücadele ederek, sosyal korumaları genişleterek, işçileri koruyarak ve ayırım yapmaksızın herkesin temel hizmetlere eşit erişimini sağlayarak gıda, sağlık, barınma, eğitim ve işçi haklarını güvence altına almalıdır.

KEYFİ GÖZALTILAR, İŞKENCE, ZORLA KAYBETMELER VE GÖZALTINDA ÖLÜMLER

Yetkililer muhalefeti bastırmak için güvenlik yasalarını kullanmaya ve ayrımcı uygulamaları hayata geçirmeye devam ederek aktivistleri, azınlıkları ve siyasi muhalifleri orantısız hedef aldı. Keyfi gözaltı ve tutuklamalar yaygındı. Afganistan'da, Taliban insanları saç kesimleri veya müzik enstrümanı çalmak gibi hafif kural ihlalleri nedeniyle gözaltına aldı, sert kararlameleri "ahlak denetçileri" yoluyla uyguladı ve eski hükümet yetkililerini, gazetecileri, insan hakları savunucularını ve yönetimi eleştirenleri keyfi gözaltılarla hedef alarak zorla kaybetmeye ve işkenceye maruz bıraktı. 100'ün üzerinde yargısız infaz vakası belgelendi. Myanmar'da, darbe sonrası sistematik gözaltılar devam etti. Tıbbi tedaviye erişimin engellenmesi ve şiddet içeren soruşturmalar sonucunda meydana gelen yaralanmalar, gözaltında ölümlere yol açtı. Kuzey Kore'de keyfi tutukluluk, rejimin mutlak kontrolünün temel bir unsuru olmaya devam etti. Siyasi suçlar isnat edilen kişiler adil yargılamadan keyfi olarak tutuklandı. Hong Kong ve Makao'da milli güvenlik yasaları geniş bir yorumla siyasi muhalifleri bastırmak ve aktivistleri gözaltına almak için kullanıldı.

Pakistan'da, terörle mücadele yasalarındaki değişikliklerle kişilerin suçlama olmadan üç ay gözaltında tutulmasına izin verildi, gazeteciler ve Beluç aktivistler gözaltına alındı. Hindistan'da

terörle mücadele yasalarının insan hakları savunucularını ve Müslüman aktivistleri gözaltına almak için kötüye kullanılması ve uzun süreli tutuklu yargılamalar devam etti.

Yasalar uyarınca yasaklanmasına rağmen işkence ve diğer türde kötü muamele sona ermedi.

Afganistan'da tutuklular elektrik şoku, suda boğma, diş ve tırnak sökmeye ve cinsel istismara maruz bırakıldı. Myanmar'da yetkililer, sorgu sırasında dayak, elektrik verme, cinsel saldırı ve tırnak çekme gibi şiddet türlerine başvurdu. Kuzey Kore'de tutuklulardan "itiraf" almak için dayak, uykudan yoksun bırakma ve zorla çalıştırma kullanıldı, siyasi esir kamplarında ağır cezalar ve yetersiz yiyecek verildi. Vietnam'da aktivistler hücre hapsi, zincire bağlama ve tıbbi tedaviden yoksun bırakma uygulamalarına maruz kaldı, gözaltında şüpheli ölümler meydana geldi. Hindistan'da polis işkencesi, Cemmü ve Keşmir'de 25 yaşındaki bir kişinin ölümüne yol açtı. Sri Lanka'da en az 13 gözaltında ölüm vakası belgelendi ve işkence iddiaları kaydedildi. Tayland'da mahkemeler, bir askerinin öldürülmesi nedeniyle ilk kez işkenceyle mücadele yasası kapsamında mahkumiyet kararı verdi; bu, nadir gerçekleşen bir hesap verebilirlik adımıydı.

Zorla kaybetmeler baskı aracı olmaya devam etti. Kuzey Kore'de zorla kaybetme kapsamında girecek şekilde, ailelere tutuklularla ilgili bilgi verilmedi. Çin'de yetkililer, özellikle insan hakları savunucularına ve avukatlara karşı, zorla kaybetme teşkil eden bir gizli tutuklama türü olan "Belirlenen Yerlerde Konut Gözetimi" uygulamasını sürdürdü. Malezya'da bir mahkeme, geçmişteki kayıp vakalarında devletin sorumluluğu olduğunu doğruladı. Myanmar'da kaybetme ve işkence sonrası ölüm vakaları kaydedildi. Pakistan'da, 2025 yılı başında 125 yeni zorla kaybetme vakası kaydedildi. Bangladeş'te hükümet tarafından görevlendirilen Kayıplar Araştırma Komisyonu, 2009-2024 döneminde %67'si devlet kuruluşlarıyla bağlantılı olmak üzere bin 772 başvuru yapıldığını açıkladı. Bu uygulamalar, saldırılara açık gruplara karşı cezasızlığı ve ayrımcılığı kalıcılaştırdı.

Devletler keyfi gözaltı, işkence ve zorla kaybetme fiillerine son vermeli, gözaltındaki kişilerin haklarını korumalı ve suistimallere karşı hesap verebilirlik ve güvenceler sağlamalıdır.

MÜLTECİLERİN VE GÖÇMENLERİN HAKLARI VE İNSAN TİCARETİ

Devletler kısıtlayıcı göç politikalarını yoğunlaştırarak, mülteci korumalarını ve göçmenlerin haklarını daha da zayıflattı, savunmasız grupları ayrımcılığa ve suistimallere açık hale getirdi. Uluslararası yükümlülüklerle rağmen toplu sınır dışı ve geri gönderme işlemleri devam etti. Pakistan, "Yasadışı Yabancıları İade Planı" olarak adlandırdığı mekanizmayı daha sık kullanarak, 990 binden fazla Afganı geri gönderdi. İran 1,8 milyon Afganı geri gönderirken, Almanya, Tacikistan ve Türkiye de Taliban'ın suistimallerine rağmen Afganları zorla geri göndermeyi sürdürdü. Kadınlar ve kız çocuklar Afganistan'a döndükten sonra haklarından sistematik olarak yoksun bırakıldı, muhalifler gözaltı ve işkence riski altına girdi. Yıl boyunca, Bangladeş'teki Arakanlı mülteciler, savaşçılar tarafından çatışmalara katılmaları için zorla Myanmar'a geri gönderilme korkusu yaşadı. Hindistan'da yetkililerin yabancı uyruklu oldukları düşünülen 300 Müslümanla birlikte Arakanlı mültecileri zorla Bangladeş'e sınır dışı etmesi üzerine gerilim arttı; sığınmacıları düzensiz göçmen olarak sınıflandıran yeni yasalar, geri gönderme ilkesini aşındırdı. Malezya yetkilileri, Arakanlı mültecileri gözaltına aldı ve diğer mültecileri taşıyan botları geri itti. Diğer yandan, Japonya, hızlı sınır dışı işlemleriyle ülkede kalma süresini aşan yabancıların sayısını yarıya indirmek için "Sıfır Planı" nı açıkladı. Plan, sığınmacıları tehlikeye atmakla eleştirildi. Tayland hükümeti, işkence riskine rağmen 40 Uyguru Çin'e zorla geri gönderdi.

Keyfi ve süresiz gözaltılar da bölge genelinde yaygındı. Malezya yetkilileri, 2 binden fazlası çocuk 20 bini aşkın kişiyi göç merkezlerinde alıkoymdu. Avustralya hükümeti, sığınmacıların başvurularının "denize aşırı işleme alınmasına" devam etti. 11 yıl sonra hâlâ 90 kişi Nauru'da, 30'dan fazla kişi ise Papua Yeni Gine'de başvurularının değerlendirilmesini beklerken, yeni yasalar sığınmacıları usul haklarından yoksun bıraktı. Sri Lanka'da, çocuklar da dahil 116

Arakanlı mülteci, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne erişimleri olmadan askeri tesislerde alıkonuldu. Japonya ve Tayvan'da hükümetler, kötü koşulları ve yasal güvencelerin bulunmayışıyla eleştirilen kapalı sistemlerde göçmenlerin süresiz gözaltına tutulmasına izin vermeyi sürdürdü. Bangladeş'te koşullar ciddi şekilde kötüleşti. 1 milyonu aşkın Arakanlı mülteci ile dünyanın en büyük mülteci kampı olan Cox's Bazar, ciddi yardım kesintileri ve 150 bin yeni mülteciyle karşılaştı; bu durum, BM'nin acil çağrılarına rağmen bağışçıların sınırlı taahhütleri göz önüne alındığında temel hizmetleri çöküşün eşiğine getirdi.

İnsan ticareti ve zorla çalıştırma bölge genelinde ciddi şekilde arttı. Kamboçya'da 50'den fazla dolandırıcılık çetesi internet dolandırıcılığı için kullanmak üzere yabancı uyruklu kişileri kaçırdı, bu suçlara ilişkin şeffaf olmayan baskılar uygulandı. Myanmar, dolandırıcılık çetelerinin 100 binden fazla kişiyi alıkoyduğu ve silahlı grupların zorla çalıştırma ve silah altına alma yöntemlerini kullandığı bir insan ticareti merkezi olmaya devam etti. Faillere yönelik yaptırımlara rağmen suistimaller sona ermedi.

Devletler geri göndermelere, keyfi gözaltılara ve insan ticaretine son vermeli, güvenli sığınma süreçli sağlamalı, hukuka aykırı olarak alıkonulan herkesi serbest bırakmalı, mültecilerin ve göçmenlerin uluslararası standartlara uygun olarak korunmalarını ve insan onuruna yakışır muamele görmelerini güvence altına almalıdır.

SAĞLIKLI BİR ÇEVREDE YAŞAMA HAKKI

İklim değişikliği sosyal eşitsizlikleri derinleştirdi. Bangladeş'te aşırı hava olayları, toplumsal cinsiyet ve kast temelli ayrımcılığı artırarak, temizlik işçilerini kırılganlık döngüsüne hapsetti. Tuvalu ve Kiribati'de yükselen deniz seviyeleri insanları yerinden etmeye devam ederek barınma, sağlık ve kültürel kimlik haklarını tehdit etti. Pakistan'da şiddetli seller binden fazla kişiyi öldürdü, milyonlarca kişiyi yerinden etti. Öte yandan, ısı dalgaları 49°C'ye ulaşarak afet müdahalelerindeki eksiklikleri ortaya koydu. Hindistan, Endonezya, Nepal ve Sri Lanka'da insanlar aynı zamanda kasırgalar nedeniyle ölümcül seller ve heyelanlarla karşılaştı; bu afetler, yardımlara sınırlı erişimi olan kırsal toplulukları orantısız etkileyerek, iklim kaynaklı afetlere hazırlık konusunda soru işaretlerine yol açtı. Resmi verilere göre, Ekim ve Kasım aylarında Hindistan'ın başkenti Yeni Delhi, dünyanın hava kirliliği en yüksek kentiydi.

Fosil yakıt yaygınlaştırma politikalarının ve enerji geçişi projelerinin uygulanması yerli haklarını ihlal etmeye devam etti. Endonezya yetkilileri, Doğu Halmahera'da geleneksel topraklarına yönelik risklere dikkat çekerek nikel madenciliğine karşı çıkan 27 yerli aktivisti gözaltına aldı. Japonya hükümeti, ABD ve Kanada ile yapılan anlaşmalar da dahil yurtdışında sıvılaştırılmış doğal gaz projelerini destekleyerek, Gwich'in ve Wet'suwet'en yerlilerine zarar vermekle eleştirildi. Avustralya'da Torres Boğazı Adalılar tarafından açılan iklim davasının reddedilmesi, varoluşsal tehditlerle karşı karşıya olan topluluklar için adaleti sağlama çabalarına zarar verdi.

Zayıf yönetim savunmasızlığı kalıcılaştırdı. Maldivler iddialı bir iklim planı açıkladı ancak bu planın güçlü insan hakları güvencelerini çıkararak ve iklim değişikliği kaynaklı etkileri azaltım tedbirlerini engelleyerek, kültürel ve geçim haklarını zayıflattı. Malezya'da milletvekilleri sektörel istişarelere öncelik vermek için iklim yasa tasarsını geciktirirken, Güney Kore hükümeti de yetersiz emisyon hedeflerini korudu ve adil bir geçiş planı hazırlamadı. Çin'de çevreye ilgili karar alma süreçlerinde kamusal katılımın üzerindeki sert kısıtlamalar devam ederek hesap verebilirliği sınırlandırdı.

Ayrımcı göç politikaları iklim adaletsizliğini derinleştirdi. Yeni Zelanda hükümeti, iklim değişikliği nedeniyle yerinden edilen Pasifik Adaları halkları için yeterli çözüm yolları sunmayarak eşitsizlikleri güçlendirdi, ailelerin birbirinden ayrılmasına yol açtı, çocukların haklarını ihlal etti ve göçmenlerin savunmasızlığını artırdı.

Devletler iklim adaletini desteklemeli, fosil yakıt genişlemesine son vermeli, yerli ve ötekileştirilen toplulukları korumalı, hak odaklı iklim politikaları hazırlamalı ve iklimsel

etkilerle yerinden edilenler için güvenli göç yolları sağlamalıdır.

ÖLÜM CEZASI

Ölüm cezası bölgedeki ülkelerin çoğunluğunda köklü olarak devam etti ve sıklıkla uluslararası insan hakları hukuku ve standartları ihlal edilerek kullanıldı.

İki ülke, bir süre ara verdikten sonra ilk infazları uyguladı. Japonya'da üç yıl içinde kaydedilen ilk infaz vakasında Takahiro Shiraishi'nin asılarak infaz edilmesi, gizlilik nedeniyle kınandı ve ölüm cezasının kaldırılması çabalarına zarar verdi. Tayvan'da temyiz sürecinin henüz sonuçlanmamış olmasına ve ruhsal sağlığıyla ilgili endişelere rağmen Huang Lin-kai Ocak'ta infaz edildi. Bu, 2020 yılından bu yana gerçekleştirilen ilk ölüm cezası infazıydı.

Afganistan'da Taliban halka açık infazlar gerçekleştirdi. Raporlar, Kuzey Kore hükümetinin, yabancı medya içeriklerini paylaşmak gibi uluslararası çapta tanınmış bir suç olmayan eylemler ve uluslararası hukuk ve standartlar uyarınca belirlenmiş "en ciddi suçlar" eşliğinin çok altında kalan suçlar nedeniyle infazlara devam ettiğini gösterdi. Halka açık infazlar kontrol aracı olarak kullanıldı.

Çin yetkilileri ölüm cezasını rüşvet, dolandırıcılık ve kaçakçılıkla suçlanan kişilere karşı kullanmayı sürdürdü. En az bir toplu cezalandırma vakası, adil yargılama ihlalleriyle ilgili kaygılara yol açtı. Bangladeş'te diğer ölüm cezalarının yanı sıra, eski Başbakan Şeyh Hasina ve diğer hükümet yetkilileri, 2024 yılındaki protestolara yönelik baskının ardından özel bir mahkemede görülen ve bizzat katılmadıkları bir davada asılarak infaz cezasına çarptırıldı. Maldivler hükümeti ölüm cezasının kapsamını uyuşturucuyla ilgili suçları da içerecek şekilde genişleterek, bu tür cezaların af yoluyla hafifletilmesi olanağını kaldırdı ve bu davalarda savcısancık uzlaşmasını yasakladı.

Uyuşturucuyla ilgili infazlar Singapur'da azalmadan devam etti. Diğer ülke vatandaşlarının yanı sıra Malezya vatandaşı Pannir Selvam da uluslararası tepkilere rağmen infaz edildi. Vietnam'da olumlu yasa değişiklikleri yapılarak, ölüm cezası uyuşturucu sevkıyatı da dahil sekiz suç için kaldırıldı; ancak ölüm cezası öngören suçlarla ilgili davalarda yasaya uygun yargı süreci eksikliği ve ölüm cezasının kullanımıyla ilgili gizlilik kaygı yaratmaya devam etti. Malezya'da hükümet, 2023 yılında zorunlu ölüm cezasının kaldırılmasının ardından ölüm cezasıyla ve kaldırılmasıyla ilgili bir çalışma yürüttüğünü açıkladı.

Genel olarak tüm bu gelişmeler bariz karşıtlıkları ortaya koydu: Bazı ülkelerde aşamalı iyileştirmeler yapılırken, bazılarında ise gizlilik, ayrımcılık ve siyasi araçsallaştırmanın damga vurduğu köklü uygulamalar kaydedildi.

Ölüm cezası uygulamaya devam eden devletler bu cezayı kaldırmak için acilen adım atmalı ve bu süre içinde infazları erteleme yasası çıkarmalıdır.

HAKİKAT, ADALET, ONARIM HAKKI VE CEZASIZLIK

Hukuk ve denetim kurumlarındaki sistemsel zafiyetler, ağır insan hakları ihlallerine maruz kalan kişilerin adalete erişimini engellemeye devam etti. Afganistan'da Taliban yargı kurumlarını lağvetti ve ayrımcı şeriat hukukunu uygulayarak, adil yargılamaları neredeyse olanaksız hale getirdi. Ulusal insan hakları kurumu gibi denetim organları işlevsiz kaldı. Nepal'de geçici adalet komisyonlarına yapılan atamalar, şeffaf olmamakla ve siyasi etki altında olmakla eleştirildi; hak ihlallerine maruz kalanların kurdukları gruplar atamaları boykot etti. Sri Lanka'da Cumhuriyet Başsavcısı'nın bağımsız olmadığı algısı, toplu mezarların açılması sürecindeki hatalar ve yakın zamandaki bulgulara rağmen bu hataların yeterince soruşturulmaması gibi kalıcı engeller vardı. Bangladeş'te savcılar ilk kez ordu yetkililerini zorla kaybetme suçlarından sorumlu tuttu; ancak Şeyh Hasina hakkında ölüm cezasıyla sonuçlanan davada olduğu gibi yasaya uygun yargılama sürecine ilişkin kaygılar devam etti.

Uluslararası toplumun hesap verebilirliği sağlama çabaları bazı davalarda sonuç verdi. UCM, Taliban liderleri hakkında toplumsal cinsiyete dayalı zulüm suçu nedeniyle yakalama kararı çıkardı; BM, Afganistan'a ilişkin bir araştırma mekanizması kurdu. Filipinler Eski Devlet Başkanı Rodrigo Duterte'nin insanlığa karşı işlenen suçlardan yakalanması ve UCM'ye sevk edilmesi tarihi bir adımdı.

Hakikati açığa çıkarma ve onarım sağlama çabaları ise yetersizdi. Sri Lanka, Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu kurdu, Kayıp Kişiler Bürosu'nu genişletti ancak ilerleme yavaştı. Öte yandan, Filipinler'de uyuşturucuyla ilgili ölümler ve aktivistlere yönelik tacizler, Sri Lanka'da Tamil topluluklarının gözetim altında tutulması süregelen cezasızlığı ortaya koydu.

Devletler uluslararası hukuk suçları ve diğer ciddi insan hakları suistimallerine ilişkin hızlı, bağımsız, tarafsız ve etkili soruşturmalar yürüterek, şüpheli failileri adil yargılanmak üzere adalet önüne çıkararak ve suistimallere maruz bırakılanlara etkili çözüm yolu sağlayarak cezasızlıkla mücadele çabalarını güçlendirmelidir.

KADINLARIN VE KIZ ÇOCUKLARIN HAKLARI

Toplumsal cinsiyet ve cinsel sağlık hakları bölge genelinde sistemsel engellerle karşılaştı. Afganistan'da Taliban kararnamele kadınların okula gitmesini, çalışmasını ve serbestçe hareket etmesini yasakladı, 'mahrem' (erkek refakatçi) kurallarını uygulamaya koydu ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti ve çocuk evlendirmelerini cesaretlendirdi. Bangladeş'te, eşit miras hakkının güvence altına alınması ve evlilik içi tecavüzün suç sayılmasına yönelik reform talebiyle kitlesel protestolar gerçekleşti. Fiji, Nepal ve Pakistan'da kadınlara yönelik artan şiddet raporlandı. Nepal ve Pakistan'da failere karşı açılan davalarda baskı altında ifade alınması da bu tür şiddet kapsamındaydı. Regl dönemindeki kadınların genellikle güvensiz kulübelere tek başlarına kalmaya zorlanması anlamına gelen *chhaupadi* geleneği gibi zararlı uygulamalar Nepal'de devam etti. Çevrimiçi taciz, kişinin onayı olmadan mahrem görüntülerinin paylaşılması ve yapay zekayla üretilen cinsel içerikler gibi teknolojik araçların kolaylaştırdığı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, Güney Kore'de yasal reformlara rağmen devam etti. Kurumsal ilerleme düzensizdi. Sri Lanka hükümeti ilk Kadın Komisyonu'nun kurulduğunu açıklarken, Güney Kore'de kürtaj reformu durduruldu.

LGBTİ+ HAKLARI

LGBTİ+ hakları düşmanlıkla karşılaştı: Japonya'da mahkemeler evlilik eşitliğini düzensiz bir şekilde sağladı; Pakistan'da trans cinayetleri kaydedildi; Vietnam'da devlet baskısı sonucu Onur Yürüyüşü iptal edildi; anakara Çin, LGBTİ+ ile ilgili içerikler üzerindeki sansürü sıkılaştırdı; Hong Kong'da milletvekilleri, eşcinsel çiftlerin belli ölçüde yasal statüye ve korumalara kavuşmasını sağlayacak sivil birliktelik yasalarını çıkarmakta başarısız oldu.

Devletler toplumsal cinsiyete ve cinsel yönelime, cinsiyet kimliğine ve ifadelerine dayalı ayrımcılığa son vermeli, etkin korumaları yürürlüğe koymalı ve yasalarda, politikalarda ve günlük hayatta gerçek eşitliği güvence altına almalıdır.

ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUK İHLALLERİ

Siviller, hukuka aykırı saldırılar nedeniyle ağır risklerle karşılaştı. Afganistan'da intihar bombalamaları, silahlı grupların patlayıcı mühimmat kullanımı, Pakistan'ın sınır ötesi bombardımanı sivilleri öldürdü ve yaraladı. Myanmar'da hava saldırıları önemli ölçüde artarak okulları ve köyleri hedef aldı, 'paramotorlu' saldırılarda çocuklar da dahil onlarca kişi öldürüldü ve direnişçilerin kontrol ettikleri bölgelerde yardım erişimi engellendi. Kamboçya-Tayland çatışmasında, sınır çatışmaları hastanelere, evlere ve ibadethanelere zarar verdi. Her iki tarafın

da gelişigüzel saldırılar gerçekleştirdiği bildirildi. Yanlış bilgilendirmenin gerilimleri körüklemesi ve ateşkes ihlallerinin devam etmesi nedeniyle yerinden edilme krizi ve insani krizler ağırlaştı.

Devletler hukuka aykırı saldırılara son vermeli, sivilleri korumalı, insani yardımlara izin vermeli ve uluslararası insancıl hukuka riayet etmelidir.

AVRUPA VE ORTA ASYA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMESİ

DOĞU AVRUPA VE ORTA ASYA

Bölge, evrensel insan haklarına ve uluslararası adalet çerçevelerine saygının küresel çapta aşınmasının en belirgin örneği olmaya devam etti. Rusya bu eğilimde başı çekerek Ukrayna'ya karşı saldırılarını sürdürdü ve Ukrayna'da sivilere yönelik gelişigüzel saldırılar ve temel altyapıyı hedef almak gibi eylemlerle uluslararası hukuk kapsamında diğer suçlar işlemeye devam etti. Siviller en ağır bedeli ödedi.

Böylesi bir bağlamda insan hakları gittide pazarlık konusu haline geldi. Belarus, mahkum tahliyeleriyle ABD yaptırımlarının hafifletilmesini sağladı; nadir elementler ve enerji kaynakları arayışı, Ukrayna ve diğer ülkelerde insan hayatıyla ilgili kaygıların önüne geçti. İlk AB-Orta Asya zirvesi, Orta Asya genelinde uluslararası insan hakları taahhütlerine uyma başarısızlığının devam ettiği bir bağlamda gerçekleştirildi. Azerbaycan'ın kötü insan hakları siciline rağmen, AB ve diğer uluslararası aktörler Rusya petrolü ve doğalgazına alternatif olarak Azerbaycan'la enerji işbirliğini artırdı.

Sivil toplum devamlı baskılara maruz kaldı. Artan sayıda aktivist, gazeteci ve hak örgütü "terörist," "aşırılık yanlısı", "etki ajanı" veya "istenmeyen kişi/örgüt" ilan edildi; kişiler sürgüne, hak örgütleri kapanmaya zorlandı. ABD'nin dış yardımları benzeri görülmemiş ölçüde kesmesinin damga vurduğu korku iklimi ve insan haklarına ilişkin azalan uluslararası destek, sivil toplum örgütlerini zayıflattı ve insan hakları raporlamalarını ciddi oranda azalttı.

İnsan haklarına saygıdaki ciddi gerilemenin diğer örnekleri arasında, Kırgızistan'ın anayasal ve uluslararası yasaklamalara rağmen ölüm cezasını geri getirmeyi denemesi yer aldı. Gürcistan otoriter uygulamalara hızla yönelerek muhalefeti sistematik olarak bastırdı.

Din ve inanç özgürlüğü, hukukun üstünlüğü, mültecilerin ve göçmenlerin hakları bölge genelinde gerileyerek, insan haklarındaki genel kötüleşme eğilimini takip etti. İşkence ve diğer türde kötü muamele yaygındı. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet devam etti. Fosil yakıt üretimi ve tüketimi genişleyerek, devletlerin iklim yükümlülüklerini hiçe saydıklarını ortaya koydu.

ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUK İHLALLERİ

Rusya'nın Ukrayna'ya karşı dört yıldır sürdürdüğü saldırısı devam etti ve kritik sivil altyapıyı hedef alan saldırıları yoğunlaştı. Yaygın olarak uyguladığı zorla kaybetmeler, işkence ve sivilere insanlıktan çıkarmalarıyla hedef alınması, insanlığa karşı işlenen suçlar kapsamındaydı. Rusya, kişilerin neredeyse her gün enerji altyapısını hedef alarak, milyonlarca kişiyi sığın altındaki sıcaklıklarda ısıtmaz ve elektriksiz bıraktı. Ukrayna'nın Rusya'nın enerji tesislerine yönelik saldırıları enerji kesintilerine yol açtı. Ukrayna'nın Rusya topraklarındaki hedeflere yönelik birçok saldırısı sivil kayıplara ve sivil altyapının hasar görmesine neden oldu.

Rusya yetkilileri, işgal ettikleri topraklarda sistematik olarak sivilleri zorla kaybetti ve işkenceye maruz bıraktı. Rusya aynı zamanda, zorunlu okul müfredatı gibi çeşitli yöntemlerle Ukraynalı kimliğini silmeyi amaçlayan uygulamalar yaptı. Savaş hukukunu açıkça ihlal ederek, 2022 yılında hukuka aykırı olarak ilhak ettiği topraklarda yaşayanları, Rusya vatandaşlığına geçmeyi reddetmeleri halinde mülkiyet ve diğer haklarından yoksun bırakacak bir mevzuat çıkardı.

Azerbaycan ve Ermenistan, Dağlık Karabağ çatışması sırasında geçmişte işlenen ihlallerde hesap verebilirliğin sağlanması doğrultusunda ilerleme kaydetmedi.

Savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlara ilişkin tüm iddialar hakkında, evrensel yargı yetkisi ilkesi de esas alınarak tarafsız ve bağımsız soruşturmalar yürütülmelidir.

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

İfade özgürlüğü hakkı bölge genelinde gitgide daha fazla baskı altına alındı: Eleştirel sesler devamlı “aşırılık yanlısı”, hain ve “etki ajanı” olarak yaftalandı, sürgüne zorlandı, siyasi güdümlü suçlamalarla hapsedildi, işkence ve diğer türde kötü muameleye maruz bırakıldı ve seyahat yasağı kararlarıyla karşılaştı.

Azerbaycan’da hükümeti eleştiren 300’den fazla kişi temelsiz suçlamalarla hapsedildi, onlarca kişi hakkında seyahat yasağı kararı verildi ve kalan bağımsız medya örgütleri kapatıldı. Gürcistan’da bağımsız medya kuruluşları karalama kampanyaları, para cezaları ve ceza soruşturmaları da dahil tüm baskı türleriyle hedef alındı.

Belarus’un “aşırılıkçı faaliyetlere katılan kişi listesi” en az 6 bin 127 isme ulaştı ve listedeki isimlerle herhangi bir şekilde ilişkilendirilen örgütler yasaklandı.

Kırgızistan, önde gelen bağımsız medya örgütlerini “aşırılık yanlısı” olarak sınıflandırarak, içeriklerinin herhangi bir şekilde desteklenmesi veya paylaşılmasının dava konusu edilmesine zemin hazırladı. Moldova, Rusya yanlısı televizyon kanallarının lisanslarını yargı denetimi olmadan iptal etmeye devam etti.

Rusya’da Ukrayna savaşına karşı çıkanlar veya diğer muhalif görüşlerini ifade edenler, uzun süreli hapis de dahil sert cezalara çarptırıldı. Sansür kamusal hayata nüfuz ederek, “etki ajanı” veya “terörist ve aşırılık yanlısı” olarak yaftalanan eser sahiplerinin ürettiği müziklerin, kitapların ve filmlerin yasaklanmasına yol açtı.

BARIŞÇIL TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Barışçıl toplanma hakkı daha da bastırılarak bu hakkı kullanmaya çalışanlar yargılandı, hapsedildi ve işkenceye ve diğer türde kötü muameleye maruz bırakıldı.

Bölge genelinde açık protestolar bastırılmaya devam etti ve bunun sonucunda gitgide azaldı. Belarus, Tacikistan ve Türkmenistan’da neredeyse hiç protesto gerçekleştirilmedi ve barışçıl protestocular sert cezalarla karşılaştı. Belarus yetkilileri, yurtdışında protestolara katılan kişilerin cezalandırılmasını istedi.

Gürcistan yetkilileri, 2024 yılı sonundan bu yana devamlı her gün gerçekleştirilen protestolara, maske takmak veya kaldırımda durmak gibi barışçıl eylemleri suç kapsamına alarak misilleme yaptı. Protestocular polis tarafından darp edilme, biber gazı, plastik mermi ve verilen bilgilere göre zehirli kimyasallar içeren tazyikli su sıkılması da dahil hukuka aykırı güç kullanımına maruz kaldı. Aktivistler, gazeteciler ve muhalefeti destekleyenler yalnızca insan haklarını kullandıkları için sistematik olarak arama, gözaltı ve hapis cezalarıyla hedef alındı.

Protestoların sert bir biçimde bastırıldığı Rusya’da, yerel sorunlarla ilgili küçük çaplı protestolar yine de devam etti. Ukrayna’da sıkıyönetim kısıtlamalarına rağmen yolsuzluk karşıtı kitlesel protestolar caydırılmadı ve devam etti.

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

Devletler baskıcı mevzuat, kamusal katılımın suç sayılması ve aşırı sert mali kısıtlamalar yoluyla sivil toplumun çalışma ortamını daha da kısıtladı ve tehlikeye attı. Ciddi dış destek kesintileri durumu daha da zorlaştırarak, onlarca sivil toplum örgütünü faaliyetlerini sonlandırmak veya büyük ölçüde azaltmak zorunda bıraktı.

Azerbaycan 2014 yılında sivil toplum örgütlerini hedef alan davayı yeniden açtı, baskınlar düzenledi ve sendikaları ve taban gruplarını hedef gösterdi. Belarus, sivil toplum örgütlerine katılımı suç kapsamına aldı, bu örgütleri zorla kapattı, çalışmalarını durdurdu veya lisanslarını iptal etti. Gürcistan, “etki ajanı” tarzı bir yasa çıkardı ve yedi sivil toplum örgütünün 2024 yılında protestoculara tıbbi malzeme ve diğer türde destek sağlayarak “sabotaj” yaptıkları iddiasıyla banka hesaplarını dondurdu.

Kazakistan Cumhurbaşkanı, “sözde insan hakları örgütlerini, bloggerları ve gazetecileri” olumsuzlukları öne çıkarmaya çalışmak ve yetkilileri suçlamak için yurtdışından finanse edilmekle suçladı. Rusya, “etki ajanı” ve “istenmeyen örgütler” yasalarını sivil toplumu boğmak, sivil aktivistleri yafaltmak ve hapsedmek için araçsallaştırmaya devam etti. Uluslararası Af Örgütü ve İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün de aralarında bulunduğu 95 örgüt daha “istenmeyen örgüt” ilan edildi.

Devletler ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarını engelleyen yasa ve uygulamaları kaldırmalı, muhalefeti bastırmak ve insan hakları sicilleriyle ilgili tartışmaları susturmak için bahane bulmaya son vermelidir.

HAKSIZ YARGILAMALAR

Yargı sistemlerinin muhalefeti bastırmak için araçsallaştırılması sonucu adil yargılamalar gitgide azaldı. “Terörizm” ve “aşırılık yanlılığı” iddiaları gibi çeşitli suçlamalarla gıyabında verilen kararlarla mahkum edilen kişi sayısı arttı.

Azerbaycan onlarca gazeteciyi ve aktivisti temelsiz suçlamalarla ve adil olmayan yargılamaların ardından hapsedti. Yıl sonunda yaklaşık 30 medya çalışanı cezaevindeydi veya tutukluluk süresi uzatılmıştı. Belarus’ta siyasi güdümlü suçlamalarla hüküm giyen mahpusların sayısı, yaptırımların hafifletilmesi sonucu bazı erken tahliyelere rağmen arttı.

Gürcistan’da muhalefeti bastırma girişimleri bağlamında protestocuların, gazetecilerin ve muhalif isimlerin keyfi olarak tutuklanması ve adil olmayan yargılamaların ardından cezaevine konulması yaygındı. Kırgızistan’da Kloop ve Temirov Live gibi medya kuruluşlarından önde gelen bağımsız gazetecilerin asılsız suçlamalarla karşılaşması, bağımsız medyaya şiddetli bir darbeydi. Kazakistan ve Türkmenistan’da muhalif sesler hapsedildi.

Rusya yargısı, siyasi güdümlü ve genellikle açıkça absürt suçlamalarla sert cezalar vermeye devam etti. Tacikistan, kapalı yargılamalarda muhalif siyasetçileri ve önceki hükümet yetkililerini uzun hapis cezalarına mahkum etti ve 12 uluslararası insan hakları örgütünün, 2015 yılından bu yana keyfi olarak cezaevinde tutulan insan hakları avukatı Buzurghmehr Yorov’un serbest bırakılması için yaptığı çağrıya resmi bir yanıt verilmedi.

Yetkililer, adil yargılanma hakkını güvence altına almalı ve adalet sistemini muhalefete zulmetmek için kötüye kullanmaktan kaçınmalıdır.

İŞKENCE VE DİĞER TÜRDE KÖTÜ MUAMELE

İşkence ve diğer türde kötü muamele bölge genelinde yaygın olarak devam etti. Bu tür suçlara ilişkin cezasızlık da yaygındı ve polis şiddeti hakkındaki soruşturmalar nadir ve etkisizdi.

Rusya güçlerinin Ukraynalı savaş esirlerini yargısız infaz ettiği ve işkenceye maruz bıraktığı yönünde çok sayıda haber basında yer aldı. Rusya cezaevlerinde sık sık disiplin hücrelerine kapatma, tıbbi tedaviyi ve dış dünyayla iletişimi engelleme gibi kötü muamele türlerine başvuruldu.

Azerbaycan’da hücre hapsi, tıbbi tedaviden yoksun bırakma, şiddet, cezalandırma amaçlı sevkler ve uzun süre kelepçeli halde tutma gibi gözaltında işkence ve diğer türde kötü muamele yaygındı. Siyasi güdümlü davalarda yargılananlar arasından, Belarus’ta en az iki kişinin, Tacikistan’da ise beş Pamir aktivisti de dahil en az yedi kişinin gözaltında öldüğü bildirildi.

Gürcistan’da maskeli yetkililer, gözaltı sırasında ve sürecinde rutin olarak gözaltındaki kişileri darp etti. Kazakistan, 2022 yılındaki kitlesel protestoların ardından bildirilen çok sayıda işkence iddiasını soruşturmadı. Kırgızistan, BM’nin bu tür bir girişimde bulunulmaması yönündeki uyarılarına rağmen işkenceyi önleme komisyonunu lağvetti.

Özbekistan’da işkence ve diğer türde kötü muameleyle ilişkin kaygılar giderilmedi. Belarus ve Türkmenistan’da, çoğu durumda zorla kaybetme kapsamına giren tecrit ve hücre hapsi uygulamaları yaygın olarak devam etti.

Devletler, işkence ve diğer türde kötü muameleye son vermek için acilen harekete geçerek suç şüphesi taşıyan tüm kişileri adil yargılamak üzere mahkeme önüne çıkarmalıdır.

LGBTİ+ HAKLARI

LGBTİ+'ların haklarına saygıda devamlı azalma ve genellikle açıktan saldırı söz konusuydu. Bölge genelinde kapsamlı bir ayrımcılıkla mücadele mevzuatı bulunmazken, LGBTİ+'ların haklarının “geleneksel değerlere” aykırı olduğu yönündeki resmi söylem güçlendi.

Olumlu bir gelişme ile Ukrayna'da bir mahkeme ilk kez eşcinsel bir çifti “fiili aile” olarak değerlendirdi ve LGBTİ+'ların eşit haklarına verilen kamuoyu desteğinin düzenli bir şekilde arttığı görüldü.

Moldova'da, Rusya işgali altındaki Transdinyester bölgesinde fiili yetkililer LGBTİ+ “propagandası”na karşı yasalar çıkardı, Kazakistan da benzer bir mevzuatı yürürlüğe koydu. Özbekistan ve Türkmenistan, erkekler arasında eşcinsel ilişkiyi suç saymaya devam etti.

Devletler, onaya dayalı eşcinsel ilişkilerin suç olmaktan çıkarılması ve eşcinsel evliliklerin önündeki yasal engellerin kaldırılması da dahil LGBTİ+'lara karşı ayrımcılık içeren yasaları, politikaları ve uygulamaları yürürlükten kaldırmalıdır.

TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDET

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet yaygın olarak devam etti. Gürcistan'da üst düzey yetkililerin devamlı dile getirdiği kadın düşmanı ve cinsiyetçi söylemlerin yanı sıra, kadın protestoculara karşı cinsel saldırı tehditleri ve onur kırıcı çıplak arama da dahil cinsiyet odaklı kötü muamele kaydedildi. Rusya parlamentosu, kamuoyunun desteğine rağmen ev içi şiddet yasalarını görüşmedi. Tacikistan'da ev içi şiddet vakaları, bir önceki yıla kıyasla %15 arttı.

Devletler, toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet türleriyle mücadele etmeli ve şiddetin temel sebeplerini ortadan kaldırmalıdır.

DİN VE İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜ

Bölge genelinde din ve inanç özgürlüğünü kısıtlamak için kullanılan baskıcı taktikler raporlandı; buna, kısıtlayıcı tescil yükümlülükleri ve aşırılık yanlılığıyla mücadele yasalarının dini azınlıklara karşı kötüye kullanılması da dahildi.

Belarus, şeffaf olmayan süreçlerle dini örgütlere tescil yenileme zorunluluğu getirdi ve kayıtdışı dini faaliyetleri yasakladı, yetkililerle aynı çizgide olmayan din görevlileri zulme uğramaya devam etti. Kırgızistan, kayıtdışı dini faaliyetleri sınırlandıran kısıtlayıcı bir yasa çıkardı, belirli dini giysileri yasakladı ve bir Adventist kilisesini “aşırılık yanlısı” olduğu gerekçesiyle yasadışı ilan etti. Rusya, Yehova Şahitleri'ni keyfi olarak yargılamaya ve hapsedmeye devam etti, diğer dini toplulukları hedef aldı. Ukrayna'nın Rusya yanlısı olmakla suçladığı Ukrayna Ortodoks Kilisesi'ni yasaklamayı amaçlayan son uygulamaları, BM uzmanları tarafından “dini aidiyeti ulusal güvenliğe tehditlerle denk tutmak” şeklinde eleştirildi.

Devletler, ayrımcılığa ve zulme maruz kalmaksızın herkesin din ve inanç özgürlüğünü eksiksiz olarak korumak, geliştirmek ve güvence altına almak için yasa ve politika reformları uygulamak üzere etkili tedbirler almalıdır.

MÜLTECİLERİN, GÖÇMENLERİN VE ÜLKE İÇİNDE YERİNDEN EDİLEN KİŞİLERİN HAKLARI

Ukraynalılar başta olmak üzere milyonlarca kişi zorla yerinden edilmeye devam etti. Ermenistan, Dağlık Karabağ'da yerinden edilen 100 binden fazla kişiye barınma ve geçim olanakları sağlamak için çaba gösterdi. Belarus, mültecileri ve göçmenleri AB sınırlarına itmeyi sürdürdü ve verilen bilgilere göre bu grupları fiziksel şiddete maruz bıraktı. Rusya, göçmen çocukların okullara kayıt yaptırabilmesi için zorunlu dil sınavları uyguladı ve ülkeye yasal olarak girdiklerini kanıtlama şartı getirdi; bu uygulamalarla çoğu çocuk eğitim-öğretim sisteminden dışlandı. Tacikistan yetkilileri, Afgan mültecileri ülkeden sınır dışı etmek için harekete geçti.

Devletler, zulüm ve insan hakları ihlallerinden kaçan herkesin güvenlik ve uluslararası korumaya erişimini tesis etmeli ve hiç kimsenin insan hakları suistimallerine maruz bırakılabileceği bir yere geri gönderilmemesini sağlamalıdır.

SAĞLIKLI BİR ÇEVREDE YAŞAMA HAKKI

Rusya'nın yürüttüğü savaş ülke içinde ve dışında ciddi çevresel tahribata yol açtı. Ukrayna'ya yönelik saldırıları çevreye çok büyük zarar vermeye devam etti ve askeri saldırıları nükleer güvenliği tehdit etti. Rusya ve Belarus'ta sivil toplumun bastırılması, bağımsız iklim aktivistlerini sürgüne zorladı.

İklim değişikliği taahhütleri yerine getirilmedi ve ülkelerin fosil yakıtlara bağlılığı ve fosil yakıt üretimini artırması sonucu daha da zayıfladı. Kazakistan kömür bağımlılığını artırdı ve görünüşe göre yeşil dönüşüm taahhütlerinden vazgeçti. Kazakistan Cumhurbaşkanı çevre gündemine alenen saldırıda bulundu ve iklim değişikliğinin “büyük bir aldatmaca gibi görüldüğünü” söyledi. Moldova'nın iklim kararları finansman engeline takıldı. Özbekistan, “yeşil ekonomi” yılı ilan etti ancak Belarus'ta ve diğer ülkelerde olduğu gibi burada da yüksek hava kirliliği seviyeleri devam etti.

Su, birçok ülke için, özellikle de Orta Asya ülkeleri için kıt bir kaynak olmayı sürdürdü. Temiz suya erişim, resmi verilere göre kırsal bölgelerde yaşayan neredeyse herkes dahil nüfusun %85'inin kanalizasyon sisteminden yoksun olduğu Tacikistan'da ciddi bir zorluktu.

Türkmenistan'da suyun yetersiz yönetimi gıda güvenliğini zayıflattı. Ukrayna'nın Rusya işgali altındaki Donetsk bölgesinde fiili yetkililer su kriziyle başa çıkmakta başarısız oldu.

Doğu Avrupa ve Orta Asya'da yüksek karbon salımına sahip ülkeler, iklim değişikliğinin etkilerini azaltma çabalarına öncülük etmelidir. Buna, fosil yakıt üretimi artışının durdurulması da dahildir. Devletler, kişileri ve toplulukları iklim değişikliğinin risklerine ve etkilerine karşı korumak için acilen tedbir almalıdır.

BATI, ORTA VE GÜNEYDOĞU AVRUPA

Birçok devletin kamuya açık olarak ifade ettiği uluslararası hukuka riayet etme taahhütleriyle eylemleri arasında bariz bir tezat söz konusuydu; bazıları UCM ile işbirliği yapmayı açıkça reddetti. Birçok ülke İsrail'e silah sağlamayı sürdürdü. Devletlerin büyük çoğunluğu, İsrail'in işgal altındaki Gazze Şeridi'nde işlediği soykırımı durdurmak konusundaki yasal yükümlülüklerinin gereğini yapmak yerine, muhalefeti kriminalize etmek ve hukuka aykırı güç kullanmak yoluyla Filistinlilerle dayanışmayı cezalandırdı. Bazı devletler, sığınmacıların ve mültecilerin haklarına yönelik saldırılar da dahil uluslararası hukuk düzenine saldırılarını yoğunlaştırdı. Yerel ve bölgesel düzeyde devletler, bölgesel insan hakları sözleşmelerinde yer verilen korumaları boşa çıkaran girişimlere öncülük etti. Birçok devlet kasıtlı uygulamalarla, göç yönetimi sorumluluklarını dışarıya aktarmaya çalıştı.

Bazı devletler kürtaja erişimi iyileştirirken, diğerlerinde engeller devam etti ve kürtaj hakkı savunucuları zulme maruz bırakıldı, suçlu sayıldı. LGBTİ+'lara yönelik ayrımcılık ve şiddet, hak karşıtı ve toplumsal cinsiyet karşıtı aktörler ve hükümetler tarafından yürütülen, geniş kaynaklar aktarılan söylem ve uygulamalar sonucunda arttı. Milyonlarca kişi yoksulluk çekti veya yoksullaştı; bazı durumlarda devletler, evsizliği artırması veya sağlık ve diğer temel hizmetlere erişimi engellemesi muhtemel olan, halihazırdaki durumu geriye götüren uygulamalar başlattı. Binlerce kişi, yapısal olarak ayrımcı karar alma yöntemleri nedeniyle sosyal güvenlik yardımlarını kaybetti. İrk ayrımcılığına maruz bırakılan gruplar, Romanlar ve Müslüman veya Yahudi olduğu varsayılan kişilere yönelik nefret suçları bildirimleri arttı. İklim değişikliğinin şiddetlendirdiği afetler, özellikle güney Avrupa ülkelerinde geniş çaplı tahribata yol açtı. Bazı devletler iklim değişikliğini önlemek için etkili adımlar atarken, diğerleri yükümlülüklerini yerine getirmede. İnsan hakları savunucuları taciz ve hapisle karşılaştı.

SORUMSUZ SİLAH TRANSFERLERİ

Bazı devletler, BM uzmanlarının İsrail'e silah transferlerinin derhal durdurulması çağrılarında rağmen İsrail'e silah sağlamaya devam etti. Almanya silah transferi olasılığını yeniden yürürlüğe koydu, Fransa harp malzemeleri ihracatına lisans vermeyi sürdürdü, Birleşik Krallık ve Çekya silah ihracatına devam etti ve Sırbistan daha da ileri giderek bu tür transferleri artırdı. İrlanda, Portekiz ve Slovenya da dahil birçok devlet, İsrail'e yönlendirilen silah transferlerinin hava sahaları veya limanları üzerinden geçişini engellemedi.

Devletler, gönderdikleri silahların ciddi insan hakları ihlallerinin işlenmesi veya kolaylaştırılmasında kullanılmaları riskinin yüksek olduğu ülkelere silah transferlerini durdurmalıdır.

CEZASIZLIK

UCM'ye doğrudan bir saldırıda, Macaristan ve Polonya, mahkemenin İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu ve eski savunma bakanı Yoav Gallant hakkında çıkardığı yakalama emirlerini uygulamayı açıkça reddetti. İtalya, ciddi insan hakları ihlallerinden sorumlu tutulan Libyalı bir milis gücünün üyesi Usame El Masri Necim'i UCM'ye teslim etme yükümlülüğünü yerine getirmeyi.

Türkiye'de, kolluk görevlileri tarafından barışçıl protestoculara yönelik işkence ve diğer türde kötü muamele iddiaları da dahil, insan hakları ihlallerine maruz bırakılanlar, cezasızlık kültürüyle karşılaşmaya devam etti.

Devletler, uluslararası mahkemelerce çıkarılan yakalama emirlerini uygulamak da dahil, şüpheli failleri adalet önüne çıkararak cezasızlıkla mücadele etmek için mevcut olan tüm adımları atmalıdır.

İFADE, ÖRGÜTLENME VE BARIŞÇIL TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Sivil toplumu susturmak amaçlı girişimler bağlamında hukuka aykırı gözetim, barışçıl faaliyetlerin suç sayılması ve çeşitli sindirme türleri de dahil kayı verici baskılar devam etti.

Bosna-Hersek, Bulgaristan, Macaristan ve Slovakya'da teklif edilen veya çıkarılan etki ajansı yasaları ve benzeri mevzuat, sivil topluma tehdit oluşturdu. Kamusal katılıma karşı stratejik davalar (SLAPP), Hırvatistan ve Polonya dahil bölge genelinde basın özgürlüğü ve muhalefet üzerinde caydırıcı bir etki yaratmaya devam etti. Sırbistan'da BM Özel Raportörleri, insan hakları savunucularını, seçim gözlemcilerini ve gazetecileri itibarsızlaştırmayı amaçlayan, görünüşe göre "sistemik uygulamalar" ile ilgili kaygılarını ifade etti.

Devletler, barışçıl toplanma ve ifade özgürlüğü haklarına hukuka aykırı kısıtlamalar getirmeye devam ederek, korunan ifadelere ve sivil itaatsizlik eylemlerine yaptırım uyguladı. Bazı devletler, halihazırda aşırı geniş kapsamlı terörizm hükümlerini, karşıt görüşlerini ifade eden kişileri, özellikle de hükümetin iklim değişikliğiyle ilgili eylemsizliğini ve İsrail'in işgal altındaki Gazze Şeridi'nde Filistinlilere yönelik soykırımını protesto edenleri yaptırımlarla karşı karşıya bırakmak ve yaftalamak için araçsallaştırdı. Örneğin, Birleşik Krallık hükümetinin Temmuz'da Palestine Action adlı doğrudan eylem protesto grubunu "terörist grup" ilan ederek yasaklaması, yaygın barışçıl sivil itaatsizlik eylemlerini tetikledi. Yıl sonuna kadar Birleşik Krallık yetkilileri, bir dizi geniş katılımlı barışçıl protestonun ardından en az 2 bin 700 gözaltı gerçekleştirildi. Yıl sonunda, yasaklama kararına ilişkin yargı denetimi henüz sonuçlanmamıştı.

Devletler, ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarını engelleyen yasaları ve uygulamaları yürürlükten kaldırmalı, muhalefeti susturmak için bahane bulmaya son vermelidir.

MÜLTECİLERİN VE GÖÇMENLERİN HAKLARI

Avrupa'daki birçok ülkenin mülteciler ve göçmenler için insan hakları korumalarının azaltıldığı ikinci bir sistem kurmak yönündeki genel eğilimi hem yerel düzeyde hem de Avrupa kurumsal düzeyinde ivme kazanarak, yabancı düşmanlığı ve ırkçılıkla, özellikle de Siyah karşıtı,

Müslüman karşıtı ve Arap karşıtı ırkçılıkla parçalanmış Avrupa'da köklü hale geldi. Bu bağlamda, geri göndermeme (*non-refoulement*), insan haklarının evrenselliği, işkence yasağı ve özel yaşam hakkı da dahil olmak üzere uluslararası hukukun uzun bir geçmişe dayanan temel ilkeleri, yıl boyunca sözleşmelerden çekilme tehditleri ve devletlerin yükümlülüklerini azaltmayı amaçlayan teklifler veya söylemlerle özel olarak hedef alındı. Bu çabalar, üye devletlerin sığınma kurallarını geriletmediği ve cezalandırma amaçlı sınırdışı uygulamalarını AB düzeyinde müzakere ettiği son derece açıktı. Avrupa Konseyi'nde ise 27 üye devlet, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) kapsamında göçmenlere yönelik korumaların azaltılması için çağrı yaptı. Bu tür çabalar yerel düzeyde de sergilendi. Birleşik Krallık'ta yasa değişiklikleri ve üst düzey siyasetçilerin söylemleri, AİHS'i zayıflatmayı ve sorunların suçlusu gibi göstermeyi hedefliyordu. Almanya ve Avusturya'da yetkililer, geri göndermeler için güvenli bir ülke olmamasına rağmen insanları Suriye'ye zorla geri gönderirken, çok sayıda ülke de Afganistan'a zorla geri göndermeleri başlatmaya çalıştı. Yunanistan, sığınma talep etme hakkını hukuka aykırı bir biçimde geçici olarak durdurmasının ardından yüzlerce kişiyi gözaltına aldı. Çoğu daha sonra serbest bırakılmış ve durdurma kararının süresi dolmuş olsa da karardan zarar gören diğer birçok kişi yıl sonunda yetersiz koşullarda gözaltında tutulma devam ediyordu. Polonya benzer şekilde ve hukuka aykırı olarak, Belarus sınırında sığınma hakkını askıya aldı. İsviçre Federal Konseyi, Ukrayna'da hiçbir bölge Rusya saldırılarına karşı güvenli olmadığı halde, Ukrayna'nın belirli bölgelerini geri dönmek için güvenli bölge olarak tanımlayarak, yeni başvuruçuların geçici korumaya erişimini kısıtladı.

Birçok devlet, zulümden kaçan veya daha iyi bir hayat arayan insanların Avrupa'da korumaya erişimini kısıtlamak ve haklarına, hayatlarına ve güvenliklerine yönelik olası risklere rağmen zorla sınırdışı edilmelerini kolaylaştırmak için kasıtlı uygulamalarla göç yönetimi sorumluluklarını dışarıya aktarmaya çalıştı.

Bazı devletler diğer ülkelerle, Avrupa'ya ulaşmaya çalışan insanlara yönelik, genellikle de Siyah, Müslüman ve ırk ayrımcılığına uğrayan diğer gruplara yönelik ihlallerin incelenmesini zorlaştıran, "geri gönder-gözaltına al" anlamına gelen işbirliği anlaşmaları yapmaya çalıştı. İtalya bu tür zararlı ve geriletici girişimlerde başı çekerek, yasal itirazlara rağmen Arnavutluk'taki göçmen gözaltı merkezlerinin kullanımını artırdı.

Birçok ülke, daha geniş ekonomik sıkıntılardan göçmenleri ve mültecileri sorumlu tutmaya devam ederek, tehlikeli ve zararlı söylemlerde bulundu. Yunanistan, İtalya ve Malta gibi ülkelerde yetkililer, kurtarma operasyonlarını geciktirmek ve insani kurtarma görevlilerini ve çalışanlarını engellemek veya kriminalize etmek gibi girişimlerle deniz ve kara sınır geçişlerinin risklerini kasıtlı olarak artırdı.

Devletler sığınmacıların, mültecilerin ve göçmenlerin haklarını korumalı, uluslararası hukuk uyarınca korunan haklarını eksiksiz uygulamalı ve keyfi gözaltılara son vermelidir.

CİNSEL SAĞLIK VE ÜREME SAĞLIĞI HAKLARI

Danimarka ve Grönland liderleri, 1966 ile 1990'lı yıllar arasında vücutlarına onayları olmadan rahim içi cihazlar yerleştirilen binlerce Inuit kadına hitaben ortak bir özür açıklaması yayımladı. Sivil toplum örgütleri açıklamayı olumlu karşılarken, aynı zamanda Inuit kadınlara maddi tazminat ödenmesini talep etti.

Danimarka, Faroe Adaları, Norveç ve Birleşik Krallık, kürtaja erişimi iyileştiren yasalar çıkardı. Lüksemburg, kürtajı anayasa ile güvence altına alınan bir özgürlük olarak tanımladı ve Avrupa Parlamentosu, AB genelinde güvenli kürtaj bakımını iyileştiren bir dayanışma mekanizmasının kurulması yönünde oy kullandı. Buna karşın, kürtaj bakımının suç sayılması da dahil, kürtaj bakımına erişimi engelleyen ve zorlaştıran birçok engel bölge genelinde devam etti. Hırvatistan, İtalya, Portekiz ve İspanya dahil çok sayıda ülke, vicdani gerekçelerle kürtaj bakımı sağlamayı reddetme konusundaki yüksek oranlara rağmen hizmetlere erişimi güvence altına almayarak insanların haklarını ve sağlığını riske attı.

Devletler güvenli kurtaja zamanında ve engelsiz erişimin sağlanması da dahil, ayırım yapmadan herkesin cinsel sağlık ve üreme sağlığı haklarını güvence altına almakla yükümlüdür.

EKONOMİK VE SOSYAL HAKLAR

Devletlerin artan yaşam maliyetlerinin zararlı sonuçlarını azaltmakta yetersiz kalması sonucu milyonlarca kişi yoksulluk içinde yaşamaya devam etti veya yoksullaştı. Birleşik Krallık ve Finlandiya, mülteciler ve göçmenler gibi ırk ayrımcılığına maruz bırakılan gruplar veya kronik hastalıkları olanlar gibi halihazırda artan risk altında bulunan kişiler açısından evsizliği artırabilecek veya bu grupların sağlık ve diğer temel hizmetlere erişimini engelleyebilecek geriletilmiş uygulamalar başlatılan ülkeler arasındaydı.

Birleşik Krallık ve Sırbistan da dahil birçok devlet, sosyal güvenlik ve diğer sosyal koruma destekleriyle ilgili karar alma konusunda yapısal olarak ayrımcı eğilimler gösteren algoritmalar ve teknolojiler kullanmaya başladı veya mevcut olanları kullanmaya devam etti. Bunun sonucunda, ırksallaştırılan grupların, yabancı uyrukluların, bakım sorumluluğunu tek başına üstlenen annelerin ve Romanların orantısız temsil edildiği binlerce kişi, yararlandıkları sosyal yardımları kaybetti.

Devletler herkesin, ayrımcılıktan uzak bir şekilde ekonomik ve sosyal haklarından yararlanabilmesini sağlamak için yeterli kaynak tahsis etmek üzere acil adımlar atmalıdır. Sosyal güvenlik yardımlarına uygunluğun belirlenmesinde, yapısal olarak ayrımcı eğilimler gösteren algoritma temelli karar alma mekanizmalarını kaldırmalı, evrensel ve kapsamlı sosyal koruma sağlamalıdır.

AYRIMCILIK

Geniş kaynaklar aktarılan ve gitgide etkinleşen hak karşıtı ve toplumsal cinsiyet karşıtı ağlar, kadınların ve LGBTİ+'ların, özellikle de transların cinsel sağlık ve üreme sağlığı hakları ile diğer hakları konusunda zararlı söylemleri körükledi, bu hakları gerilettiler. Slovakya, LGBTİ+'ların haklarını daha da aşındırmak için anayasal değişiklik yaptı; Türkiye yetkilileri, LGBTİ+'ları ve LGBTİ+ haklarını savunanları kriminalize edebilecek yasa tekliflerini gündeme getirdi. Macaristan ve Türkiye, Onur Yürüyüşleri'ni yasakladı.

Çekya ve Slovakya okullarında Roman çocukların ırk ayrımcılığına maruz bırakılması devam etti. Ancak Kasım ayında Çekya, ırk ayrımcılığını sonlandırmayı ve Roman çocukların yalnızca toplumsal dezavantaj nedeniyle özel okullara yerleştirilmesini önlemeyi amaçlayan yeni tedbirleri yürürlüğe koydu. Slovenya hükümeti hızlı bir süreçle, yürütmenin ve polis teşkilatının yetkilerini genişleten olağanüstü hâl güvenlik mevzuatı çıkararak gözetimi artırdı ve sosyal yardımlara cezalandırma amaçlı kısıtlamalar getirdi. Bu girişimden Roman topluluklar orantısız etkilendi.

Bölge genelinde, ırksallaştırılan gruplara, Romanlara, LGBTİ+'lara ve Müslüman veya Yahudi olduğu varsayılan kişilere yönelik fiziksel ve sözlü saldırı bildirimlerinde kaygı verici bir artış yaşandı. İbadethanelere yönelik birçok saldırı kaydedildi. Birleşik Krallık'ta bir sinagoga yapılan saldırıda, içeride ibadetlerini gerçekleştiren iki kişi öldürüldü, Temmuz ve Ekim ayları arasında 27 cami hedef alındı. Bu dönem, hak karşıtı gruplarla ilişkilendirilen eylemlerin ve sığınmacıların yaşadığı düşünülen merkezlerin önündeki protestoların arttığı bir dönemdi. Avusturya, Hırvatistan, Almanya, Polonya ve Sırbistan'da LGBTİ+'lara yönelik saldırılar arttı.

Spor dallarında ve eğitimde Müslüman kadınlara ve kız çocuklara yönelik ayrımcılık devam etti. Fransa'da, tüm spor müsabakalarında dini kıyafetlerin yasaklanmasını öngören yasa teklifi görüşülmeyi beklerken, Avusturya parlamentosu okullarda 14 yaşın altındaki kız çocukların başörtüsü takmasını yasakladı. Portekiz parlamentosu, bazı Müslüman kadınların özgürlüğünü kısıtlayabilecek peçe yasağını tartışmaya başladı.

Devletler, insanların ayrımcılık ve şiddetten uzak yaşama haklarına saygı göstermeli bu hakları korumalı, desteklemeli ve güvence altına almalıdır. Yasa ve politika reformları

uygulamak üzere etkili tedbirlerin alınması da buna dahildir.

SAĞLIKLI BİR ÇEVREDE YAŞAMA HAKKI

İklim değişikliği insanların Avrupa'ya ulaşmaya çalışmasında itici bir etken olmakla kalmadı, aynı zamanda bölge genelinde çok ciddi tahribata yol açtı. Yunanistan, İspanya ve Portekiz gibi ülkelerde sıcaklık dalgalarını, orman yangınlarını ve selleri şiddetlendirerek, rekor sayıda ölümlere ve arazilerin ve mülklerin hasar görmesine neden oldu.

Avrupa devletleri, iklim değişikliğini engelleme adımlarında farklı tutumlar sergiledi. Az sayıda hükümet, güçlü iklim değişikliği azaltım politikaları izlerken diğerleri uluslararası emisyon hedeflerinde kaygı verici bir şekilde geride kaldı. Yenilenebilir enerjiye ve "yeşil" teknolojilere geçiş her zaman insan haklarıyla uyumlu değildi. İsveç, Finlandiya ve Norveç'te, arazi kullanım projelerinin başlamasından önce güvencelerin sağlanması ve anlamlı istişarelerin yürütülmesi konusundaki yetersizlik, Sami yerlilerinin geçim kaynaklarını ve kültürünü ciddi şekilde etkileme tehlikesine yol açtı. AB'nin Kritik Hammadeler Tüzüğü, geleneksel Sami topraklarında madencilik artırımını kolaylaştırarak, topluluğun haklarını daha da tehdit etti.

Devletler, iklim çöküşünü durdurmak için belirlenmiş uluslararası hedeflere riayet ederek, kişileri ve toplulukları iklim değişikliğinin ve aşırı hava koşullarının risklerine ve etkilerine karşı korumalıdır.

İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARI

İnsan hakları savunucuları, özellikle de kadın insan hakları savunucuları ve Avrupa'ya ulaşmak için güvenli olmayan yollara mecbur edilen mültecilerin ve göçmenlerin haklarını savunanlar, yıl boyunca özel olarak hedef alındı. Polonya'da aktivist Justina Vidzinska hakkında, gebe bir kadının kürtaj haplarına erişmesine yardım ettiği için tekrar dava açıldı. Yunanistan'da, mültecilere ve göçmenlere yardım eden 24 insani yardım çalışanı, 20 yıla kadar hapis cezası öngören suçlamalarla yargılanıyordu.

Türkiye, insan hakları savunucuları hakkındaki temelsiz soruşturmaları, davaları ve mahkumiyetleri artırdı ve Anayasa Mahkemesi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin düşünce mahkumlarının serbest bırakılması yönündeki bağlayıcı kararlarına meydan okumaya devam etti.

Devletler, insan hakları savunucularını yaftalamak ve faaliyetlerini suç saymak yerine onları korumalı ve üstlendikleri önemli rolü yerine getirmelerini kolaylaştırmalıdır.

ORTA DOĞU VE KUZAY AFRİKA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMESİ

Silahlı çatışmalar, otoriter uygulamaların gitgide daha fazla kullanılması, ekonomik, sosyal krizler ve iklim krizi ile İsrail'in işgal altındaki Gazze Şeridi'nde Filistinlilere yönelik soykırımı 2025 yılında bölge genelinde milyonlarca insanı, özellikle de ötekileştirilen toplulukları ağır etkiledi.

İsrail, Gazze'de Filistinlilere yönelik savaş suçları ve soykırım da dahil insanlığa karşı suçlar işledi. Soykırım, 9 Ekim ateşkesinden sonra da devam etti. İsrail Gazze'nin neredeyse tüm konutlarını, tarihi binalarını ve sivil altyapısını imha etti veya ağır hasara uğrattı, bu yolla kasıtlı olarak Gazze'de Filistinlilerin fiziksel varlığına son vermek için hesaplanmış yaşam koşulları oluşturdu. Filistinlilerin insani yardıma ve diğer temel malzeme ve hizmetlere erişimini sistematik olarak engellemek ve insani felaket ortaya çıkarmak için kullanılan 18 yıllık ablukanın sürdürülmesi ve sıkılaştırılması da buna dahildi. Gazze'deki iki milyon Filistinlinin büyük çoğunluğu hukuka aykırı olarak yerinden edildi, açlığa zorlandı ve yeterli sağlık hizmetleri ve barınma koşullarından yoksun bırakıldı.

İsrail aynı zamanda Lübnan, İran, Katar, Suriye ve Yemen'de askeri saldırılar düzenledi, bunların bazılarında siviller öldürüldü veya yaralandı. İsrail'in tüm Filistinlilere yönelik apartheid sistemi özellikle de Doğu Kudüs dahil işgal altındaki Batı Şeria'da yüksek yoğunluklu askeri operasyonlar ve devlet destekli yerleşimci şiddetindeki keskin artış nedeniyle korkunç bir tablo meydana getirdi.

İsrail'in soykırımına karşı kitlesel protestolar dünya geneline yayıldı. Çok çeşitli örgütler, uluslararası kuruluşlar ve devletler, İsrail'in soykırım suçu işlediğini kabul etti. Buna karşın, dünya hükümetleri soykırımı durdurmak veya İsrail'in hukuksuz işgaline son vermek için somut adımlar atmakta başarısız oldu.

Bölge genelinde devletler ve devlet dışı silahlı gruplar muhalefeti bastırdı, hükümetler bu amaçla artan bir biçimde otoriter uygulamalara başvurdu. Yetkililer, hükümeti eleştirenleri ve muhalifleri gözaltına aldı, işkenceye maruz bıraktı ve haksız davalarda yargıladı, bu kişileri ölümlü cezaları da dahil sert cezalara çarptırdı. Sıklıkla hedef alınanlar arasında gazeteciler, muhalifler, insan hakları savunucuları, kadın hakları aktivistleri ve sendikacılar vardı.

Suriye'de Esad hükümetinin 2024 yılı sonunda devrilmesi, sivil alan ve geçiş adaleti süreçleri için bir fırsat yarattı. Mezhep temelli öldürmelere ilişkin adaletin sağlanması ve sivil toplumun gelişebileceği elverişli bir ortamın oluşturulması gibi konularda ciddi zorluklar devam etti.

Toplumsal cinsiyet, ırk, uyruk, etnisite, din, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve ifadesi ve sınıf temelli ayrımcılık bölge genelinde milyonlarca kişinin hayatını karartmaya devam etti. Birçok ülke, mültecilere, sığınmacılara ve göçmenlere yönelik insan hakları suistimallerine hız verdi.

İklim krizinin gitgide daha vahim hale gelen sonuçlarına rağmen, bölgenin belli başlı fosil yakıt üreticisi devletleri üretim seviyelerini aynı tuttu veya artırdı.

SOYKIRIM

İsrail'in Gazze Şeridi'nde Filistinlilere yönelik soykırımı, neredeyse tüm nüfusun süregelen bir şekilde zorla yerinden edildiği, yıkıcı askeri bombardımanların devam ettiği, sivil mülklerin ve altyapının geniş çaplı olarak imha edildiği koşullarda yeterli insani yardım erişiminin de engellenmesiyle 2025 yılı boyunca da devam etti.

Mart'ta İsrail, 19 Ocak'ta yapılan ateşkesi tek taraflı olarak söze erdirdi ve hemen ardından Gazze'deki yoğun askeri saldırılarını artırdı. Ekim'de kabul edilen ateşkes anlaşması, Filistinli silahlı gruplar tarafından tutulan, hayattaki 20 rehinenin tamamı ile İsrail tarafından tutulan yaklaşık iki bin Filistinli mahpus ve tutuklunun serbest bırakılmasını sağladı. Ancak ateşkesin imzalanmasından yıl sonuna kadar İsrail'in askeri saldırıları devam etti ve bu süre içinde 415 Filistinli daha öldürüldü.

2025 yılında İsrail, Gazze'de 26 bin 791 Filistinliyi öldürdü, 64 bin 65 Filistinliyi yaraladı. Bu kişilerin %60'ı çocuklar, kadınlar ve yaşlılardan oluşuyordu. İsrail kafeler, yoğun pazar yerleri ve askeri operasyonlar nedeniyle zorla yerinden edilenlerin sığındığı okullar gibi kalabalık sivil yerlere yönelik saldırılarını sürdürdü.

Özellikle öldürücü bir gün olan 18 Mart'ta, İsrail'in Gazze Şeridi genelinde düzenlediği bir dizi hava saldırısında 174'ü çocuk, en az 414 Filistinli öldürüldü. 23 Mart'ta İsrail güçleri, beş ambulans da dahil, işaretli insani yardım araçlarına saldırarak Kızılay sağlık görevlilerinin de aralarında bulunduğu 15 yardım çalışanını öldürdü. 30 Haziran'da İsrail ordusu gelişigüzel bir saldırıda, popüler bir sivil mekan olan El Baka adlı kafeyi vurdu, çoğu sivil 32 kişiyi öldürdü.

İsrail'in tahliye emirleri veya mahalleleri bütünüyle imha etmesi sonucu Filistinlilerin toplu halde yerinden edilmesi ciddi fiziksel ve ruhsal hasara yol açtı. Mayıs'ta İsrail, Gazze Şeridi'nin güneyinde 11 bin Filistinlinin yaşadığı Huzaa beldesini askeri bir zorunluluk olmadan yerle bir etti. 5 Eylül'de İsrail, Gazze kenti genelinde çok katlı konutları ve ticari binaları yıkmaya operasyonu başlatarak 10 gün içinde en az 16 yüksek binayı yerle bir etti ve binaların civarındaki geçici kampları imha etti. Bu yıkımlar binlerce ailenin daha yerinden edilmesiyle sonuçlandı.

İsrail'in soykırımı, Gazze'de bir insani krizin kasıtlı olarak meydana getirilmesini de kapsıyordu. Ağustos ayı ortalarında, Gazze'de yarım milyonu aşkın Filistinli, felaket seviyesindeki açlığın en yüksek aşaması olan kıtlıkla karşı karşıya kaldı, 1,4 milyon Filistinli de ikinci veya üçüncü kritik aşamadaydı. BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHA), yalnızca Temmuz'da 13 bin çocuğun daha akut yetersiz beslenme nedeniyle hastanelerde tedavi altına alındığını raporladı. Art arda üçüncü yılda da İsrail, mahkemeye sunulan dilekçelere rağmen Gazze'den Batı Şeria'ya ve İsrail'e tüm tıbbi amaçlı tahliyeleri yasakladı ve üçüncü ülkelere tıbbi tahliyeleri sert bir biçimde kısıtlayarak önenebilir ölümlere neden oldu.

2 Mart ile 19 Mayıs arasında, İsrail Gazze'yi tam abluka altına aldı. 19 Mayıs'tan sonra abluhanın geçici olarak gevşetilmesiyle de yakıt ve mutfak gazı gibi bazı temel ihtiyaç ürünlerinin girişine izin verilmedi. 9 Mart'ta İsrail yetkilileri, Gazze'deki son tuzdan arıtma tesisinin de elektrikliğini kesti. Yakıt olmadığı için elektrik jeneratörleri hastane ekipmanlarına elektrik sağlayamadı. Ayrıca, Mayıs sonu ile Ağustos arasında en az 859 Filistinli, Gazze İnsani Yardım Vakfı'nın yürüttüğü askeri yardım dağıtım sisteminden yardım almaya çalışırken İsrail güçleri ve sözleşmeli güvenlik güçleri tarafından öldürüldü.

İsrail, Filistinlilere ait kültürel ve dini mekanlarda, sağlık ve eğitim merkezlerinde çok geniş çaplı bir tahribat yarattı. İsrail ordusu Gazze'nin tüm üniversite ve liselerini, yüzlerce camiye ve üç kiliseyi imha etti. Okulların çoğu, yerinden edilenler için sığınaklara dönüştü, ardından İsrail'in hava saldırıları ve insansız yıkım "robotları" tarafından hedef alındı. İsrail güçleri kadın sağlığı ve üreme sağlığı merkezlerini yıktı, üreme sağlığıyla ilgili yardımları engelledi.

2025 yılı sonunda, Gazze Şeridi'nin %58'inden fazlasında İsrail güçleri tam olarak konuşluydu. Uluslararası Af Örgütü, Ekim ayındaki ateşkesin ardından "Gazze'de yaşam normale dönüşmüş gibi tehlikeli bir yanılsama" olduğunu belirtti ve "(...) dünya yanılgıya düşmemeli. İsrail'in soykırımı sona ermedi" uyarısında bulundu.

İsrail Gazze'de Filistinlilere yönelik soykırımına son vermeli; bu kapsamda, engelsiz yardım erişimine izin vermek konusundaki yasal yükümlülüklerine uymalı, yasadışı abluhasını tamamen kaldırmalı ve Uluslararası Adalet Divanı'nın Tavsiye Görüşleri'nde ortaya koyduğu üzere, bölgedeki yasadışı askeri varlığını sonlandırmalıdır.

APARTHEID

İsrail, haklarını kontrol altında tuttuğu tüm Filistinlilere karşı baskı ve tahakküme dayalı bir apartheid sistemi uygulamaya devam etti. İsrail'in yasaları, politikaları ve uygulamaları Filistinlileri coğrafi ve siyasi olarak parçalı halde, genellikle yoksullaştırılmış durumda ve devamlı bir korku ve güvensizlik duygusu içinde tutmaya devam etti. 2025 yılında OCHA, Batı Şeria'da kapatılan yolların ve kontrol noktalarının sayısını 849 olarak açıkladı. Bu engeller, Filistinlilerin, Filistinli köyleri ve şehirleri arasında seyahat etmelerini olanaksız kıldı ve acil durum hizmetlerine erişimi geciktirdi.

İsrail yetkilileri binaları yıkmaya ve Filistinlileri kalıcı olarak yerinden etmeye devam etti. OCHA, 2009 yılından bu yana en yüksek yıllık yıkım ve yerinden etme sayılarını kaydetti. İsraili işgal karşıtı bir örgüt olan Yesh Din'in verilerine göre, mevcut 371 civarında yerleşim ve ileri karakola ek olarak 86 yeni yasadışı ileri karakol daha kuruldu, 54 yeni yasadışı yerleşim planı onaylandı.

İsrail'in ordu ve hükümet yetkilileri, yerleşimcilerin Filistinlilere cezasızlıkla saldırmasına ve onları teröriste etmesine gitgide daha fazla izin verdi veya bu eylemleri cesaretlendirdi. Bazı durumlarda askerler de sebepsiz şiddet eylemlerine katıldı ve yerleşimcileri korudu. İsraili insan hakları örgütü B'Tselem'in bildirdiğine göre, bu tür saldırılar sonucu Batı Şeria'da 19 köyden yaklaşık 220 aile yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kaldı. Hebron'un (El Halil) güneyinde Jinba ve Şibel Butum köyleri defalarca hedef alındı. OCHA, 2025 yılının ilk 10 ayı içinde bin 600'ün üzerinde şiddetli yerleşimci saldırısını kaydetti.

Yıl boyunca İsrail ordusu, Batı Şeria'nın kuzeyinde hava saldırıları da dahil yüksek yoğunluklu saldırılar düzenledi, ölümlere, evlerin ve altyapının ağır hasar görmesine ve halihazırda mülteci kamplarında yaşayanlar başta olmak üzere on binlerce Filistinlinin yerinden edilmesine yol açtı. Kasım ayı sonunda, İsrail askerlerinin Cenin'de teslim olduğu görülen iki Filistinli erkeği yargısız infaz ettiğini gösteren görüntüler ortaya çıktı.

İsrail hükümetinin önde gelen üyeleri, Filistinlilere yönelik keyfi tutukluluk ve İsrail cezaevlerinde tecavüz ve cinsel şiddet, gıda ve tıbbi tedavi gibi temel haklardan yoksun bırakma da dahil işkence ve diğer türde kötü muameleyi içeren şiddetli övmeye ve güzellemeye devam etti. İnsan Hakları İçin Doktorlar (PHR) İsrail Şubesi'nin açıkladığına göre, Ekim 2023 ile Kasım 2025 tarihleri arasında en az 98 Filistinli İsrail gözetiminde öldü.

İsrail güneyindeki Negev/Necef bölgesindeki Bedevi köylerinde, İsrail yetkilileri Yahudi yerleşimlerini genişletmek için yaklaşık beş bin evi yıktı. İsrail polisi, Filistinli Bedevi köyü El Sir'de 60'tan fazla evi ve yapıyı yıkarak bin 500 civarında kişiyi yerinden etti. Kasım'da Yüksek Mahkeme, İsrail'in kabul etmediği Filistinli Bedevi köyü Ras Cerabah'tan 500'ü aşkın kişinin daha tahliye edilmesini onayladı.

Uluslararası Af Örgütü devletleri, uluslararası toplumu ve şirketleri, İsrail'in haklarını kontrol altında tuttuğu tüm Filistinlilere yönelik apartheid sistemini ortadan kaldırmak konusundaki uluslararası yükümlülüklerine uyması ve İşgal Altındaki Filistin Toprağı'ndaki hukuksuz işgaline son vermesi için İsrail üzerindeki baskıyı artırmaya çağırmaktadır.

ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUK İHLALLERİ

İsrail, İşgal Altındaki Filistin Toprağı'ndaki askeri operasyonlarına ek olarak Lübnan, İran, Katar, Suriye ve Yemen'de de saldırılar düzenledi, bunların bazılarında siviller öldürüldü veya yaralandı.

İsrail 13 Haziran'da İran'a karşı 12 günlük bir saldırı başlattı, sivil altyapıya zarar verdi ve 45'i çocuk bin 100'den fazla kişiyi öldürdü. 23 Haziran'da İsrail güçleri, İran'ın başkenti Tahran'da Evin Cezaevi'ni hedef alarak en az 80 sivil öldürdü ve cezaevi kompleksinde geniş çaplı tahribata yol açtı. Saldırı, uluslararası insancıl hukukun, savaş suçu olarak soruşturulması

gereken ciddi bir ihlaliydi. İran İsrail'e misilleme amaçlı füzeler ve dronlar fırlattı, hukuka aykırı olarak msket bombaları kullandı ve çocuklar da dahil en az 29 kişiyi öldürdü.

9 Eylül'de İsrail'in, ateşkes müzakereleri devam ederken Katar'ın başkenti Doha'da bir yerleşim kompleksine düzenlediği hava saldırılarında altı kişi öldürüldü.

Kasım 2024'te İsrail ile Hizbullah silahlı grubu arasında kabul edilen ateşkesle rağmen, İsrail Lübnan'da düzenli olarak askeri saldırılar gerçekleştirmeye ve geniş çaplı tahribata yol açmaya devam etti. Kasım 2024 ile Eylül 2025 arasında, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (BMİHYK), Lübnan'da ateşkestten sonra 103 sivilin öldürüldüğünü doğruladı.

Uluslararası Af Örgütü'nün araştırması, İsrail ordusunun Ekim 2024 ile Ocak 2025 tarihleri arasında, ateşkesin yürürlüğe girmesinden hem önce hem de sonra Lübnan'ın güneyinde 10 binden fazla sivil yapıyı ve tarım arazilerini geniş çaplı olarak imha ettiğini veya tahrip ettiğini gösterdi.

18 Mart'ta, Yemen'deki Husi silahlı grubu, İsrail'e yönelik füze ve dron saldırılarını yeniden başlattı. Mayıs-Eylül ayları arasında İsrail, Yemen'in kuzeyinde temel altyapıya saldırılar düzenledi, saldırılarda yüzlerce sivilin öldürüldüğü veya yaralandığı bildirildi.

Yemen'de süregelen çatışmalar, yıkıcı ekonomik ve insani krizleri ağırlaştırmaya devam etti. Uluslararası Af Örgütü, ABD'nin, Yemen'in kuzeybatısındaki Saada kentinde bir göçmen gözaltı merkezine yönelik düzenlediği, savaş suçu olarak soruşturulması gereken hava saldırısını belgeledi. Saldırıda, Husi fiili yetkilileri tarafından alıkonulan onlarca Afrikalı göçmen öldürüldü veya yaralandı.

2025 yılında Suriye'de zaman zaman şiddetli silahlı çatışmalar meydana geldi. 6 Mart'ta, eski hükümetle bağlantılı silahlı gruplar, ağırlıklı olarak Alevilerin yaşadığı kıyı bölgelerinde güvenlik ve ordu merkezlerine saldırı düzenledi. Yanıt olarak, milislerin desteklediği hükümet bir karşı saldırı başlattı ve çoğu sivil yaklaşık bin 400 kişinin öldürüldüğü katliamlara yol açtı. Katliamlarda hükümet yanlısı güçler, Alevi toplumunun üyelerini mezhep temelli olarak öldürdü.

Temmuz'da, Suriye'nin güneyinde Dürzi ve Bedevi savaşçılar arasında çatışmalar yaşandı. Uluslararası Af Örgütü, hükümetin Süveyda iline müdahalesinin ardından, hükümet ve bağlı güçlerin Temmuz'da iki gün içinde 46 Dürzi kadın ve erkeği yargısız infaz ettiğini belgeledi. Aynı günlerde İsrail de bölgeye saldırılar düzenledi ve Uluslararası Af Örgütü, çatışmalara katılan diğer grupların ihaller işlediği yönünde güvenilir bilgiler aldı. Dürzi silahlı gruplarca bir insani yardım çalışanının kaçırılması da buna dahildi. Libya'da, 12 Mayıs'ta Trablus'un yoğun nüfuslu yerleşim bölgelerinde rakip milisler arasında silahlı çatışmalar meydana geldi. Çatışmalarda uçaksavar toplar da dahil büyük kalibreli silahlar uygunsuz bir şekilde ve hedef gözetmeden kullanıldı. Trablus merkezli bir sivil toplum örgütü, çatışmalarda 53 sivilin öldüğünü bildirdi.

Silahlı çatışmaların tüm tarafları, özellikle doğrudan sivilleri ve sivil altyapıyı hedef alan saldırılar ile gelişigüzel ve orantısız saldırılara son vererek uluslararası insancıl hukuka riayet etmelidir. Dış hükümetler, soykırım ve uluslararası insan hakları veya insancıl hukuk kapsamındaki diğer ciddi ihaller işlemek veya bunları kolaylaştırmak için kullanılmaları riski ağır basan silahların transferini durdurmalıdır.

İFADE, ÖRGÜTLENME VE TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Bölgedeki birçok devlet 2025 yılında otoriter uygulamalara gitgide daha fazla başvurarak çok çeşitli insan haklarını baskı altına aldı ve çevrimiçi platformlar da dahil muhalefete yönelik baskıların kapsamını genişletti.

Tunus'ta yetkililer, insan hakları örgütlerini, savunucularını ve sivil toplum örgütlerinin çalışanlarını hedef almak da dahil muhalefete yönelik baskılarını artırdı. Hükümete muhalif kişiler, terörle mücadele ve siber suçlar yasaları kapsamındaki siyasi güdümlü toplu yargılamaların ardından cezalandırma amaçlı yaptırımlara maruz kaldı. Kasım'da Tunus'ta Temyiz Mahkemesi, "Kompo Davası" olarak bilinen davada adil olmayan bir yargılama

sonucunda siyasi yelpazenin farklı kesimlerinden muhalif siyasetçiler, insan hakları savunucuları ve aktivistler hakkında verilen, 45 yıla kadar hapis cezalarını onadı. 54 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname gazetecileri, sosyal medya kullanıcılarını, avukatları, sanatçıları ve aktivistleri susturmak için kullanıldı. Mısır'da yetkililer, bağımsız sivil toplum örgütlerini ve medyayı baskı altında tutmaya devam etti ve hükümete dönük eleştirileri cezalandırdı. Güvenlik güçleri, gazetecileri, araştırmacıları ve muhalifleri keyfi olarak gözaltına aldı ve zorla kaybetmeye, hücre hapsine, işkence ve diğer türde kötü muameleye maruz bıraktı.

Korfez ülkelerinde muhalefete yönelik yaygın ve şiddetli baskılar devam etti. Suudi Arabistan ifade ve örgütlenme özgürlüğü haklarını sert şekilde kısıtladı, hükümeti eleştirenler ve insan hakları savunucuları uzun hapis cezaları, adil olmayan yargılamalar, keyfi seyahat yasakları ve artan ölüm cezası kullanımıyla karşı karşıya kaldı. Komşu ülke Umman, yetkililere Umman'ı veya Sultanı "kötüleyen" veya Umman'ın "çıkarlarına zarar veren" ilkeler benimseyen bir gruba, partiye veya örgüte üye olan kişileri vatandaşlıktan çıkarma yetkisi verdi. Basın özgürlüğü de daha fazla kısıtlandı.

Irak'ta yetkililer, hükümeti eleştirenleri, aktivistleri ve bağımsız medyayı hedef almak için "uygunsuz içerikleri" ve "genel ahlak" ihlallerini suç sayan muğlak yasal hükümleri kullandı. Mayıs'ta Ürdün Medya Komisyonu, "medyada zehirli içerik yaymak ve Ürdün'e ve milli sembollerine saldırmak" gerekçesiyle 12 yerli ve yabancı haber sitesini engelledi. Filistin Kalkınma ve Basın Özgürlüğü Merkezi'nin açıkladığına göre, 12 gazeteci Filistin polisi tarafından gözaltına alınarak, birkaç saat ile iki hafta arasında değişen sürelerle gözaltında tutuldu ve bu süre boyunca çalışmalarıyla ilgili sorgulandı.

Bölge genelinde yetkililer, barışçıl protestoları yasaklayarak veya güç kullanımıyla dağıtarak bastırdı.

Cezayir'de polis, Ocak ve Şubat aylarında işçi hakları için gerçekleştirilen boykotlar ve protestolar sırasında barışçıl protestocuları keyfi olarak gözaltına aldı. 28 Aralık'ta Tahran'da başlayan ve hızla ülke geneline yayılan protestolarda güvenlik güçleri, İslam Cumhuriyeti sistemine son verilmesini isteyen, büyük ölçüde barışçıl protestocuları dağıtmak için hukuka aykırı olarak demir bilye dolu tüfekler ve av tüfekleri kullandı, göz yaşartıcı gaz sıkı ve protestocuları darp etti, ölümlere ve korkunç yaralanmalara yol açtı. Filistin'de Hamas yönetimindeki güvenlik güçleri, Mart ve Nisan aylarında Beyt Lahya'da barışçıl protestoları düzenleyen protestocuları keyfi olarak gözaltına aldı ve işkenceye maruz bıraktı.

Devletler gazetecilerin, insan hakları savunucularının ve aktivistlerin taciz, şiddet ve yargılamaya maruz kalmadan haklarından yararlanmasını sağlamak ve haklarını kullandıkları için cezaevinde tutulan kişileri serbest bırakmak dahil ifade ve örgütlenme özgürlüğü haklarına saygı göstermelidir.

HAKSIZ YARGILAMALAR

Haksız yargılamalar ve diğer insan hakları ihlalleri bölge genelinde ceza adalet sistemlerine gölge düşürdü. Mısır ve Libya'da, uzun zamandır beklenen bazı tahliyelere rağmen binlerce kişi, hukuki dayanak olmadan ve haksız yargılamalar sonucunda keyfi olarak cezaevinde tutulmaya devam etti; zorla kaybetme, işkence ve diğer türde kötü muameleye ve hücre hapsine maruz bırakıldı. İran'da yargı erki bağımsız değildi, zorla kaybetme ve işkence vakalarında suç ortağıydı.

Tunus'ta yargı erki bağımsız değildi, mahkemeler adil olmayan toplu yargılamaların ardından ağır cezalara hükmetti. Şubat'ta Tunus Asliye Hukuk Mahkemesi, ilerleyen dönemlerde görülecek "terörizm" davalarının, sanıkların tutuklu olarak uzaktan katılmalarıyla görülmesine karar verdi. Siyasi muhalefet gruplarının üyelerini ve ihlallere maruz bırakılan kişileri temsil eden avukatlar, "gerçeğe aykırı bilgi yaymak" gibi mesnetsiz suçlamalarla açılan ceza davalarıyla hedef alındı.

Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nde önde gelen gazeteci Şervan Şervani, Ağustos ayında, tahliyesine az bir süre kala temelsiz suçlamalarla dört buçuk yıllık yeni bir hapis cezasına çarptırıldı. Şervani'nin tekrar mahkum edilmesi, gazetecilerin, aktivistlerin ve hükümeti eleştirenlerin tutukluluk sürelerinin yargı erki tarafından art arda yöneltilen suçlamalarla uzatılmasına dair belgelenmiş eğilimin bir parçasıydı.

Mısır'da yetkililer, uzun süre tutuklu yargılanan gazetecileri, avukatları, insan hakları savunucularını ve diğerlerini, genellikle yalnızca insan haklarının kullanılmasından kaynaklanan terör suçlamalarıyla ceza mahkemelerinin özel terörlü mücadele dairelerinde yargı önüne çıkarmaya devam etti. Bu mahkemeler adil yargılama standartlarını sistematik olarak ihlal etti.

Ürdün'de binlerce kişi, valiler tarafından "halka tehlike" olarak değerlendirilmelerinin ardından idari gözaltında tutulmaya devam etti. Bu kişiler herhangi bir suçlama ve gözaltında tutulmalarının hukuka uygunluğuna itiraz edebilecekleri herhangi bir yargı makamına başvurma olanakları olmadan alıkonuldu.

Cezayir'de yargı yetkilileri, kişileri gereksiz yere tutuklamak, sanıkları avukatlarını bilgilendirmeden mahkemeye çıkarmak ve hızla görülen davalarda yargılamak gibi uygulamalarla adil yargılanma hakkını devamlı ihlal etti.

İran'da yargılamalar sistematik olarak haksızdı, bu nedenle tutuklamalar ve infazlar da keyfiydi. Yeni Casusluk Yasası adil yargılanma haklarını daha da aşındırdı.

Yetkililer adil yargılanma haklarını güvence altına almalı, yargı bağımsızlığına saygı göstermeli ve yargı sistemini muhalefete zulmetmek için kötüye kullanmaktan kaçınmalıdır.

ÖLÜM CEZASI

Bölgedeki çoğu devlet 2025 yılında ölüm cezaları verdi.

İran, onlarca yılda kaydedilen en yüksek sayıda infaz uyguladı. Bu artışın nedeni, ölüm cezasının artan bir şekilde siyasi baskı aracı olarak kullanılması ve uyuşturucuyla mücadele konusundaki ölümcül politikaları. Toplu infazlar, barışçıl oturma eylemlerine ve açlık grevlerine yol açtı. "Zina", taşlayarak öldürme ile cezalandırılan bir suç olarak görülmeye devam etti. Etnik azınlıklar ölüm cezasına orantısız maruz kalmaya devam etti.

Suudi Arabistan, uyuşturucu ve "terörle" ilgili suçlar da dahil bir dizi suç nedeniyle yüzlerce kişiyi infaz etti. Uyuşturucuyla ilgili suçlar nedeniyle infaz edilenlerin çoğu, adil yargılamaya erişimde de ek zorluklarla karşılaşan yabancı uyruklu kişilerdi. "Terör" nedeniyle infaz edilenlerin önemli bir bölümü Şii'di. Birçok infaz, yasa dışı bir ceza tanımlanmayan, cezası takdire bağlı olan (*tazir*) suçlar nedeniyle gerçekleştirildi. Ürkütücü bir gelişme ile Suudi Arabistan en az iki erkeği çocuk yaşta işledikleri suçlar nedeniyle infaz etti.

Mısır, Irak, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde de infazlar uygulandı. Cezayir ve Kuveyt, ölüm cezasının kapsamını, uyuşturucuyla ilgili suçları da dahil edecek şekilde genişletti.

Devletler, ölüm cezasını kaldırmak amacıyla tüm infazları ertelemeye yönelik resmi bir moratoryum ilan etmelidir.

EKONOMİK VE SOSYAL HAKLAR

Bölge genelinde çatışmalardan, mali sıkıntılardan ve iklim değişikliğinden etkilenen ve evrensel bir sosyal koruma sisteminden yoksun olan insanlar sert ekonomik ve sosyal krizlerle de karşılaştı. En ağır etkilenen topluluklar, halihazırda yetersiz hizmet alan; sağlık, su, barınma ve yeterli yaşam standardı gibi ekonomik ve sosyal haklarını zayıflatan koşullarda yaşayanlardı. Sosyo-ekonomik hakları için protestolara katılanlar genellikle bastırıldı.

Mısır'da yoksulluk içinde yaşayan milyonlarca kişi yeni güçlüklerle karşılaştı. Ağustos'ta Mısır yetkilileri, uzun vadeli kira sözleşmelerini sona erdiren bir yasa çıkardı ve düşük geliri insanların konut erişimini tehdit eden yeni uygulamaları yürürlüğe koydu. Ocak'ta grev yapan tekstil işçileri gözaltına alındı ve ardından işten çıkarıldı.

Körfez ülkeleri de dahil birçok ülkede hükümetler, düşük ücretli göçmen işçileri aşırı emek sömürüsünden ve diğer suistimallerden korumakta yetersiz kaldı ve göçmen işçilerin bağımsız sendika kurma hakkını engelledi.

ABD hükümetinin yılın başlarında dış yardımları aniden ve sorumsuzca sonlandırması, bölgede insani yardıma bağlı olan milyonlarca kişinin sağlığını ve insan haklarını riske attı. Yemen'de insani yardım çalışanları, Uluslararası Af Örgütü'ne, ABD'nin yardım fonlarını kesme kararının nasıl çocuklar ile gebe ve emziren kadınlar için yetersiz beslenme tedavisi, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten hayatta kalanlar için güvenli sığınaklar, kolera ve diğer hastalıkları olan çocuklara yönelik tıbbi tedavi gibi hayat kurtarıcı yardımların ve koruma hizmetlerinin sonlanmasına yol açtığını anlattı.

Devletler, ötekileştirilen gruplar da dahil herkesin gıda, su ve barınma gibi yeterli yaşam standardına ve sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlere erişimini sağlayan evrensel sosyal koruma sistemleri kurmayı da içerir şekilde herkesin ekonomik ve sosyal haklarını korumalıdır. Devletler ayrıca işçilerin bağımsız sendikalara üye olma, sendika kurma ve grev yapma hakkına saygı göstermeli ve iş kanunu güvencelerini göçmen işçileri de kapsayacak şekilde genişletmelidir.

SAĞLIKLI BİR ÇEVREDE YAŞAMA HAKKI

Bölge, aşırı hava olayları ve su kıtlığı dahil iklim değişikliğinin zarar verici, genellikle de yaşamı tehdit eden sonuçlarıyla karşılaşmaya ve çevresel kötü yönetimin yükünü çekmeye devam etti. Ürdün, Lübnan, Fas ve Suriye, şiddetli su krizleri yaşayan ülkeler arasındaydı. Bu krizler su, sağlık ve yeterli yaşam standardı hakkını zayıflattı ve kırsal toplulukları, mültecileri ve düşük gelirli haneleri orantısız etkiledi.

İran'da yetkililer, ülkedeki ötekileştirilen toplulukları orantısız etkileyen çevresel tahribatı gidermekte başarısız oldu. Ekosistemlerin kaybı, yeraltı sularının tükenmesi, su kirliliği, ormansızlaşma, yer çökmesi, su rezervlerinin ve toprak sağlığının azalması ve hava kirliliği damga vurdu, bu olaylar binlerce ölüme yol açtı.

Ayrıca, bölgenin petrol ve doğalgaz zengini ülkelerindeki hükümetler, iklim değişikliğini durdurmak, etkilerini azaltmak veya en fazla etkilenen insanlara yeterli destek sağlamak konusunda yetersizdi. Bahreyn petrol ve doğalgaz üretimini artırdı, Kuveyt dünyanın kişi başına en yüksek sera gazı salımı olan ülkesi olmaya devam etti, Katar 2025 yılında da dünyanın önde gelen sıvılaştırılmış doğalgaz ihracatçılarından biriydi ve Suudi Arabistan kişi başına karbon salımı konusunda dünyanın ilk 10 ülkesi arasında yer almaya devam etti.

İsrail'in Gazze'deki yıkıcı su sistemlerine zehirli maddelerin karışmasına ve kalıcı kirliliğe yol açtı.

Devletler karbon salımlarını azaltmak ve fosil yakıt çıkarmaya ve kullanmaya son vermek de dahil iklim krizi bağlamında acilen azaltım tedbirleri almalıdır.

ÜLKE İÇİNDE YERİNDEN EDİLEN KİŞİLERİN, MÜLTECİLERİN VE GÖÇMENLERİN HAKLARI

2025 yılındaki yıkıcı siyasi, insani ve ekonomik krizler, güvenlik arayışıyla evlerini terk etmek zorunda kalan kişi sayısını artırdı, bu insanların çoğu süreç içinde insan hakları ihlallerine maruz kaldı. Irak, İsrail, Lübnan, Libya, Filistin, Suriye ve Yemen'de milyonlarca kişi ülke içinde yerinden edildi veya bu durumda yaşamaya devam etti. Birçok ülkede, devlet ve/veya devlet dışı aktörler, yerinden edilen insanların haklarını rutin olarak ihlal etti. Libya'da güvenlik güçleri, milisler, silahlı gruplar ve diğer devlet dışı aktörler, mültecilere ve göçmenlere karşı cezasızlıkla yaygın ve sistematik insan hakları ihlalleri ve suistimalleri işlemeyi sürdürdü. Yıl boyunca, Libya'nın batısında AB destekli sahil güvenlik güçleri ile doğusunda Libya Arap Silahlı Kuvvetleri

(LAAF) ile bağlantılı Libya Özel Deniz Kuvvetleri ve Tarık Bin Ziyad silahlı grupları 25 binden fazla kişiyi durdurdu ve zorla Libya'ya geri gönderdi. Bu sayı, durdurma ve zorla geri gönderme uygulamalarında önceki yıla göre artış yaşadığını gösterdi.

Irak'ta ülke içinde yerinden edilmiş bir milyondan fazla kişi, uzun süreli yerinden edilme durumunda gitgide kötüleşen koşullara maruz kalmaya devam etti; yerinden edilenlerin çoğu sağlık, su ve barınma gibi temel hizmetlere erişimde güçlük çekti. Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nde yerinden edilenlerin kaldığı kamplarda da yaşam koşulları kötüleşti.

Ailelerinden ayrılmış ve refakatsiz çocukların da aralarında bulunduğu 1,8 milyondan fazla Afgan, hukuka aykırı olarak Afganistan'a sınırdışı edildi veya geri dönmeye zorlandı. Toplu sınırdışı sürecinde şiddetli ev baskınları, durdurma ve arama uygulamaları ve keyfi gözaltılar da gerçekleştirildi. İran'da kalan Afganlar yaygın şiddet ve ayrımcılıkla karşılaştı.

Tunus'ta göç ve sığınma politikalarına, özellikle Siyah mültecileri, sığınmacıları ve göçmenleri etkileyen yaygın insan hakları ihlalleri damga vurdu. Milletvekillerinin ve hükümet yetkililerinin kamuya açık yorumları, Siyah mültecilere karşı ırkçı şiddeti körükledi. Yetkililer rutin bir biçimde, hayati tehlikelerine rağmen insanları toplu halde ve hukuka aykırı olarak Libya ve Cezayir'e sınırdışı etti. Sınırdışı işlemleri genellikle, sorumsuz deniz operasyonları ve ırkçı temelde düzenlenen hedefli gözaltıların ardından gerçekleştirildi ve sıklıkla insanlık dışı cinsel şiddet de dahil işkence ve diğer türde kötü muamele içerdi. Hükümetin sığınmaya erişimi durdurma kararını devam ettirmesi, sığınmacılara ve mültecilere yönelik ihlalleri ağırlaştırdı.

Nisan ayından sonra Cezayir güvenlik güçleri, Siyah ve ırk ayrımcılığına maruz bırakılan göçmenlere, sığınmacılara ve mültecilere yönelik toplu gözaltı ve sınırdışı uygulamalarını artırdı. Tunus ve Cezayir yetkilileri tarafından zorla ve toplu halde sınırdışı edilen yüzlerce mülteci ve göçmen Libya'da keyfi olarak gözaltına alındı. Bu kişiler ile Libya'daki diğer binlerce mülteci ve göçmen süresiz olarak acımasız ve insanlık dışı koşullarda alıkonuldu, işkence ve diğer türde kötü muameleyle maruz bırakıldı.

Yetkililer mültecilerin, sığınmacıların ve göçmenlerin hukuka aykırı olarak gözaltına alınmasına ve sınırdışı edilmesine son vermeli, geri gönderme ve ayrımcılık yasağına uymalı ve ülke içinde yerinden edilen kişilerin evlerine gönüllü ve güvenli geri dönüşünü kolaylaştırmalıdır.

AYRIMCILIK KADINLAR VE KIZ ÇOCUKLAR

Kadınlar ve kız çocuklar, seyahat özgürlüğü, ifade özgürlüğü, bedensel özerklik, miras, boşanma ve siyasi makamlarda çalışma hakları ile istihdam olanakları gibi birçok alanda, yasa ve uygulamada ayrımcılığa maruz kalmaya devam etti. Kadın cinayetleri de dahil toplumsal cinsiyete dayalı köklü şiddet yaygın olarak devam etti, yetkililer bu suçlara ilişkin cezasızlığa son vermekte başarısız oldu.

Irak parlamentosu bir dizi mezhebe, evlilik ve boşanma da dahil aile hukuku konusunda daha fazla yetki vererek, mezhep temelli ayrışmaları derinleştirdi ve kadın haklarına yönelik riskleri artırdı. Ayrıca, ev içi şiddetli suç kapsamına almadı ve Ceza Kanunu'nun, sözde "namus cinayetlerini" hafifletici sebep sayan ve bedensel cezalar öngören sorunlu ve ayrımcı maddelerini yürürlükten kaldırmadı. Ev içi şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı diğer şiddet türleri yaygın olarak devam etti.

İran'da yetkililer, kadınlara ve kız çocuklara ikinci sınıf vatandaş muamelesi yapmayı sürdürerek, onları evlilik, boşanma, çocuğun uyuşu ve velayeti, istihdam, miras ve siyasi makamlarda çalışma alanlarında eşit haklardan yoksun bıraktı. Kız çocuklar için yasal evlilik yaşı 13 olarak devam etti. Zorunlu başörtüsüne karşı yaygın direniş, yetkilileri önceki yıllarda gerçekleştirilen, kamusal alanda şiddetli toplu gözaltı uygulamalarına son vermeye ve yeni başörtüsü yasağının uygulanmasını durdurmaya zorladı. Buna rağmen, yetkililer işyerlerinde, üniversitelerde ve diğer kamu kurumlarında zorunlu başörtüsü kuralını uygulamak için mevcut

yasaları ve yönetmelikleri kullanmaya devam ederek, direnen kadınları ve kız çocukları devamlı taciz, saldırı, keyfi gözaltı, para cezası, iş ve eğitim sisteminden atılma riski altında bıraktı.

LGBTİ+'LAR

Bölge genelinde birçok ülkede insanlar, cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle gözaltına alınmaya ve yargılanmaya devam etti. Bazıları, onaya dayalı cinsel ilişki nedeniyle ağır cezalara çarptırıldı.

Yemen'de ceza kanunu, onaya dayalı eşcinsel ilişkiyi ve anal cinsel ilişkiyi suç kapsamına alarak, bu eylemler için hapis ve taşlayarak öldürme gibi cezalar getirdi. Cezayir ve Fas'ta yetkililer, yetişkinleri onaya dayalı eşcinsel ilişki nedeniyle yargılamaya devam etti. Tunus'ta bu tür kovuşturmalar arttı.

ETNİK VE DİNİ AZINLIKLAR

Bölge genelinde ulusal, etnik ve dini toplulukların ve azınlıkların üyeleri, yasada ve uygulamada köklü ayrımcılığa maruz kaldı. İbadet hakları ile zulümden ve diğer ciddi insan hakları suistimallerinden uzak yaşama hakları ayrımcılığın hedefi oldu.

İran'da etnik azınlıklar, eğitim, istihdam, yeterli barınma ve siyasi makamlara erişimde ayrımcılığa ve diğer insan hakları ihlallerine maruz kalmaya devam etti. İran'ın dini azınlıkları inançlarını ifade ettikleri veya inançlarının gereğini yerine getirdikleri için keyfi gözaltı, haksız yargılama, işkence ve diğer türde kötü muamele ile karşılaştı.

Libya'da Ağustos-Ekim ayları arasında, LAAF komutası altında bir silahlı grup olan Subul Selam Tugayı ile LAAF bağlantılı polis güçleri Küfre bölgesinde Tebu topluluğu üyelerini etnik kökenleri nedeniyle hukuk dışı bir biçimde öldürdü, keyfi olarak gözaltına aldı ve zorla kaybetti.

Devletler ırk, uyruk, etnisite, din, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve ifadesine dayalı ayrımcılığı ortadan kaldırmalıdır. Ayrım gözetmeksizin herkese eşit haklar tanımak ve düşünce, vicdan, din ve inanç özgürlüğü haklarını korumak, geliştirmek ve güvence altına almak üzere yasa ve politika reformları uygulamalıdır.

DÜNYADA

İNSAN HAKLARININ

DURUMU

ÜLKE BİLGİLERİ

TÜRKİYE

Türkiye Cumhuriyeti

İnsan hakları savunucuları, gazeteciler, muhalif siyasetçiler ve diğerleri hakkında temelsiz soruşturmalar, yargılamalar ve mahkumiyetler arttı. Yürütmenin yargıya müdahalesi daha da derinleşti. Emsal niteliğindeki birçok davada, bağlayıcı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının uygulanmaması devam etti. Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakları keyfi olarak kısıtlandı. Kolluk görevlileri barışçıl protestoculara karşı az öldürücü silahlar kullanarak yaralanmalara yol açtı. Ülke, yüksek sayıda mülteci ve göçmene ev sahipliği yapmayı sürdürdü, bu kişilerin bazıları hukuka aykırı olarak geri gönderilme riski altındaydı. Devlet yetkilileri tarafından işkence ve diğer türde kötü muamele iddiaları da dahil insan hakları ihlallerine maruz bırakılanlar, cezasızlık kültürüyle karşılaşmaya devam etti. Türkiye'nin genel iklim politikaları "son derece yetersiz" olarak değerlendirildi.

ARKA PLAN

Yıl sonunda genel enflasyonun %30'un, gıda enflasyonunun %28'in ve konut enflasyonunun %49'un üzerinde kaydedildiği Türkiye, büyüyen bir yaşam maliyeti krizi yaşamaya devam etti.

Yetkililer, ana muhalefet partisine yönelik yaygın baskılar kapsamında Türkiye genelinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) seçilmiş temsilcileri ve üyeleri hakkında ceza soruşturmaları başlattı ve davalar açtı. İstanbul Büyükşehir Belediye (İBB) Başkanı ve cumhurbaşkanı adayı Ekrem İmamoğlu gibi önemli isimler tutuklandı. İmamoğlu, yolsuzluk ve suç örgütü kurmak ve yönetmek de dahil birçok suçlamayla 2 bin 352 yıla kadar hapis cezasıyla karşı karşıya kaldı.

Devlet ile PKK arasında başlayan ve örgütün cezaevindeki lideri Abdullah Öcalan ile doğrudan görüşmeleri de içeren çözüm süreci, PKK tarafından silahların bırakılması ve meclisteki tüm partilerin katılımına açık bir

çözüm süreci komisyonunun kurulmasıyla sonuçlandı.

Orman Genel Müdürlüğü, Ocak-Ağustos ayları arasında 5 bin 200'den fazla yangında 16 bin 500 hektar ormanlık alanın yandığını açıkladı.

KEYFİ GÖZALTI VE HAKSIZ YARGILAMALAR

Ocak'ta, İstanbul Barosu Yönetim Kurulu Üyesi Fırat Epözdemir, Avrupa Konseyi kurumlarına yaptığı savunuculuk ziyareti dönüşünde keyfi olarak gözaltına alındı, "silahlı terör örgütüne üye olmak" ve "terör örgütü propagandası yapmak" suçlarından tutuklandı. Mayıs ayında adli kontrol şartıyla, tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı.

Şubat'ta, Gezi Davası sanıklarından Mücella Yapıcı, Hakan Altınay ve Yiğit Ekmeççi, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefet suçundan beraat etti. Yapıcı, Altınay ve Ekmeççi, 2013 yılındaki kitlesel protestolarla bağlantılı olarak Osman Kavala'ya isnat edilen (bkz. aşağıda) "hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüs" suçuna yardım ettikleri iddiasıyla haklarında verilen 18'er yıl hapis cezasının Eylül 2023'te Yargıtay 3. Ceza Dairesi tarafından bozulmasının ardından yeniden yargılanmışlardı.

Şubat'ta, 10 ilde, aralarında gazetecilerin, siyasi aktivistlerin, avukatların ve insan hakları savunucularının da bulunduğu en az 50 kişi, İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yürütülen bir soruşturma kapsamında gözaltına alındı. Gazeteciler Yıldız Tar, Elif Akgül ve Ercüment Akdeniz de dahil 30 kişi, "silahlı terör örgütü üyeliği" suçlamasıyla İstanbul'daki sulh ceza hakimlikleri tarafından tutuklandı. Bu kişilerin 2011 yılında kurulan, çeşitli muhalif siyasi partiler ile toplumsal cinsiyet, çevre ve dini azınlıkların hakları odaklı grupları içeren yasal bir platform olan Halkların Demokratik Kongresi ile bağlantılı oldukları iddia edildi. Yargılananların en az üçü suçlu bulundu, biri beraat etti. Diğerleri hakkındaki dava yıl sonunda devam ediyordu.

Haziran'da, tutuklu İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun avukatı Mehmet Pehlivan, avukatlara yönelik misillemelerin arttığı bir

dönemde “suç örgütüne üye olmak” suçlamasıyla keyfi olarak tutuklandı.¹

Ekim’de, Anayasa Mahkemesi (AYM), düşünce mahkumu Tayfun Kahrmanın 2013 yılındaki Gezi Parkı protestolarıyla ilgili olarak 2022 yılındaki mahkumiyetinin Kahrmanın adil yargılanma hakkını ihlal ettiğine hükmetti. Kahrmanın, kararın ardından yaptığı tahliye başvurusu Kasım ayında reddedildi.

Düşünce mahkumu Osman Kavala, serbest bırakılması yönündeki iki bağlayıcı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararına ve Avrupa Konseyi’nin 2022 yılında Türkiye hakkında ihlal prosedürü başlatmasına rağmen cezaevinden serbest bırakılmadı. Osman Kavala’nın 2022 yılındaki mahkumiyetine itiraz eden iki AYM başvurusu ve mahkumiyeti onayan 2023 yılındaki Yargıtay kararına itirazı hâlâ sonuçlanmadı.

Halkların Demokratik Partisi’nin önceki eş başkanları Selahattin Demirtaş ve Figen Yüksekdağ da derhal serbest bırakılmaları yönündeki AİHM kararlarına rağmen cezaevinde tutulmaya devam etti. AİHM Temmuz’da açıkladığı yeni bir kararda, Selahattin Demirtaş’ın devam eden tutukluluğunun “yetersiz muhakemeye dayandığına ve asıl amacının başvuru sahibinin siyasi faaliyetini engellemek olduğuna” hükmetti.

BARIŞÇIL TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Şubat’ta, Van Büyükşehir Belediyesi’nin seçilmiş başkanı Abdullah Zeydan’ın yargılandığı bir davada hapis cezası alması üzerine hükümet tarafından yerine kayyım atandı ve 15 gün süreyle kent genelinde tüm toplantı ve gösteri yürüyüşleri yasaklandı. Kolluk görevlileri, belediye binası önünde toplanan barışçıl protestocuları dağıtmak için darp, göz yaşartıcı gaz ve plastik mermiler de dahil hukuka aykırı güç kullandı. 70 çocuk ve altı gazetecinin aralarında bulunduğu en az 348 kişi gözaltına alındı. Yine Şubat’ta, polis, Van’da Özgür Kadın Hareketi (TJA) tarafından düzenlenen bir protestoyu dağıtmak için biber gazı ve hukuka aykırı güç kullandı, 18 kişiyi gözaltına aldı.

İstanbul’da Beyoğlu Valiliği, 8 Mart Dünya Kadınlar Gününde gerçekleştirilmek istenen

protestoları yasakladı. 100’ün üzerinde barışçıl protestocu, 2911 Sayılı Kanunu ihlal ettikleri gerekçesiyle gözaltına alındı. Bir kişi hakkında “cumhurbaşkanına hakaret” suçundan da dava açıldı.

İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu’nun üniversite diplomasının iptal edilmesi ve sonrasında tutuklanmasının ardından, 19-26 Mart tarihleri arasında ülke genelinde, çoğunlukla üniversite öğrencilerinin katıldığı kitlesel protesto hareketleri gerçekleşti.² Kasım’da mahkemenin, İstanbul Valiliği tarafından çıkarılan toplantı ve gösteri yürüyüşü yasağını “orantısız” ve “hukuka aykırı” olduğu gerekçesiyle iptal etmesine rağmen en az dört valilik genel protesto yasağı ilan etti. Kolluk görevlileri barışçıl protestoculara karşı, zaman zaman kötü muamele kapsamına giren hukuka aykırı güç kullandı. Ankara İl Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü’nde gözaltında tutuldukları sırada çıplak aramaya maruz bırakıldıklarını ve darp edildiklerini bildiren yedi kadın da buna dahildi. Barışçıl protestoculara karşı az öldürücü silahların hukuka aykırı kullanımını çok sayıda yaralanmaya yol açtı. İçişleri Bakanlığı, bu süre içinde en az bin 879 kişinin protesto alanlarında veya evlerinde gözaltına alındığını açıkladı.

Yetkililer, AYM’nin 2023 yılında, Taksim Meydanı’ndaki 1 Mayıs protestolarının yasaklanmasının barışçıl toplanma hakkının ihlali olduğuna hükmeden kararına rağmen meydana gelen protestoları yasakladı. Yetkililer, 1 Mayıs’ta çok sayıda metro istasyonu ve diğer toplu taşıma hatlarının yanı sıra İstanbul genelinde onlarca yolu kapattı. 29 ve 30 Nisan’da en az 111 kişi ev baskınlarında, önleyici olarak gözaltına alındı. 1 Mayıs’ta toplanmak isteyen, aralarında 11 avukatın da bulunduğu 430’dan fazla kişi hukuka aykırı güç kullanımına maruz bırakılarak gözaltına alındı. Öte yandan, resmi makamlarca izin verilen protestolar için binlerce kişinin İstanbul’un Kadıköy ve Kartal ilçelerinde toplanmasına izin verildi.

Haziran’da, İstanbul’daki LGBTI+ ve Trans Onur Yürüyüşleri’ne yönelik genel yasaklar getirildi ve barışçıl protestocular polis tarafından hukuka aykırı güç kullanımına maruz kaldı. 90’dan fazla kişi keyfi olarak

gözüaltına alındı. 29 Haziran'da üç aktivist, 2911 Sayılı Kanuna muhalefet suçlamasıyla tutuklandı, 8 Ağustos'ta tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı. Onur Yürüyüşleri'ne katıldıkları için haklarında dava açılan 92 kişinin davaları yıl sonunda devam ediyordu.

Eylül'de, İstanbul 45. Asliye Hukuk Mahkemesi, CHP'nin il kongresinde seçilen yönetiminin görevden uzaklaştırılmasına karar verdi. Karar protestolara yol açtı ve polis protestolara müdahalede hukuka aykırı güç kullandı.³

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

Ocak'ta, İstanbul Barosu Başkanı İbrahim Kaboğlu ve 10 yönetim kurulu üyesi hakkında, “terör örgütü propagandası yapmak” ve “yanıltıcı bilgiyi alenen yaymak” suçlarından iddianame hazırlandı. Baro yönetimi Aralık 2024'te bir basın açıklaması yaparak, Türkiye vatandaşı olan iki gazetecinin Suriye'de ölümüne ilişkin bağımsız bir soruşturma yürütülmesi çağrısında bulunmuştu.⁴ Dava, yıl sonunda devam ediyordu.

Mart'ta, Britanyalı gazeteci Mark Lowen, İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun tutuklanmasının ardından başlayan protestoları haber yaptığı için gözüaltına alındı ve sınır dışı edildi. İsveçli gazeteci Joakim Medin, Mart'ta Türkiye'ye dönüşünde, “cumhurbaşkanına hakaret” ve “silahlı terör örgütüne üye olmak” suçlamalarıyla gözüaltına alındı. “Cumhurbaşkanına hakaret” suçundan 11 ay hapis cezasına çarptırıldı, Mayıs'ta serbest bırakıldı, diğer suçtan yargılaması ise tutuksuz olarak devam ediyordu.

Haziran'da, mizah dergisi LeMan'da yayımlanan bir karikatür nedeniyle, çizer Doğan Pehlevan, müessese müdürü Ali Yavuz, yazı işleri müdürü Zafer Aknar, grafiker Cebirail Okçu ve yazı işleri müdürü Aslan Özdemir, “halkı kin ve düşmanlığa tahrik” suçu işledikleri iddiasıyla tutuklandı.⁵

Ağustos'ta insan hakları savunucusu Enes Hocaoğulları, Avrupa Konseyi'ndeki bir konferanstan Türkiye'ye dönüşünde tutuklandı ve Eylül'de tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı.⁶ Konferansta konuğuşmasında, İBB Başkanı Ekrem

İmamoğlu'nun tutuklanmasının ardından düzenlenen protestolar sırasında işlenen insan hakları ihallerinden söz eden Hocaoğulları'na, bu sözleri nedeniyle “halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yaymak” ve “halkı kin ve düşmanlığa tahrik” suçları isnat edildi.

Şarkıcı Mabel Matiz hakkında “Perperişan” adlı şarkısında geçen, Ceza Kanunu'nun 226/1-b ve 226/2 Maddeleri uyarınca genel ahlaka aykırı olarak değerlendirilen sözler nedeniyle dava açıldı. Matiz, üç yıla kadar hapis cezasıyla karşı karşıya kaldı.

Ekim'de, bağımsız bir televizyon kanalı olan Tele 1'e devlet tarafından el konuldu ve genel yayın yönetmeni Merdan Yanardağ, casusluk suçlamalarıyla tutuklandı.

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

Mart'ta, İstanbul 2. Asliye Hukuk Mahkemesi, İstanbul Barosu Yönetim Kurulu'nun görevine son verdi. Ardından, yönetim kurulu üyelerinin yasal yetkilerini aşmaları gerekçesiyle görevden alınmaları istemiyle bir hukuk davası açıldı.

Mart'ta, Bakırköy 15. Asliye Hukuk Mahkemesi, Göç İzleme Derneği hakkında “silahlı terör örgütünün amaç ve hedefleri doğrultusunda faaliyet gösterdiği” iddiasıyla 2024 yılında verilen kapatma kararının gerekçesini açıkladı. Derneğin karara itirazı yıl sonunda hâlâ sonuçlanmamıştı.

Aralık'ta, İzmir 3. Asliye Hukuk Mahkemesi, Genç LGBTİ+ Derneği'nin beyan ettiği amacın dışında faaliyetlerde bulunduğu ve sosyal medya hesaplarında “toplumun ahlaki değerlerine” uyumlu sayılamayacak, LGBTİ+ kimliklerini “özendirebilecek veya teşvik edebilecek” nitelikte “müstehcen” görseller paylaştığı gerekçesiyle feshedilmesine karar verdi.

2022 yılında İstanbul'daki Tarlabası Toplu Merkezi'ne (TTM), “derneğin amacına, kanuna ve ahlaka aykırı faaliyetlerde” bulunduğu gerekçesiyle açılan kapatma davası yıl sonunda hâlâ devam ediyordu. TTM'ye “toplumda LGBTİ olarak bilinen kişilerin cinsel eğilimlerini normalleştirmek sureti ile çocukların cinsel yönelimini ve algılarını etkilemeye çalışmak” suçu isnat edildi.

İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARI

Şubat'ta, mülteci hakları avukatı ve Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi'nin eski onursal başkanı Taner Kılıç, Haziran 2017'de gözaltına alınmasından yaklaşık sekiz yıl sonra beraat etti. Kılıç, 14 ayı aşkın süre cezaevinde tutulmuştu. 2020 yılında, inandırıcı hiçbir kanıt olmamasına rağmen "terör örgütü üyeliği"nden suçlu bulundu ve altı yıl üç ay hapis cezasına mahkum edildi. Yargıtay 2022 yılında "eksik soruşturma" yürütüldüğü gerekçesiyle kararı bozdu. 2023'te yeniden görülen davada İstanbul 35. Ağır Ceza Mahkemesi, Yargıtay kararına katılarak beraat kararı verdi. Karar, 2025 yılında Yargıtay'ın savcılığın itirazını reddetmesi sonucu kesinleşti.

Şubat'ta, Prof. Dr. Şebnem Korur Fincancı, işkence iddialarıyla ilgili katıldığı bir televizyon yayınında adli tıp uzmanı olarak yaptığı yorumlar nedeniyle "Türk Milletini aşağılama" suçundan hakkında açılan davada beraat etti. 2023 yılında "terör örgütü propagandası yapmak" suçundan verilen mahkumiyet kararına itirazı yıl sonunda sonuçlanmamıştı.

Nimet Tanrıkulu dört ayı aşkın süre tutuklu kaldıktan sonra, Mart ayında İstanbul 24. Ağır Ceza Mahkemesi'nde "terör örgütü üyeliği" suçundan görülen davanın ilk duruşmasında, mahkemenin verdiği ara kararlar serbest bırakıldı.

Mart'ta, 1980'li ve 1990'lı yıllarda zorla kaybedilen kişilerin yakınlarından oluşan Cumartesi Anneleri/İnsanları'nın 45 üyesi, 2018 yılındaki 700. hafta protestosunun ardından açılan ceza davasında beraat etti.⁷ Cumartesi Anneleri/İnsanları'nın İstanbul'daki haftalık barışçıl protestolarına yönelik kısıtlamalar, Galatasaray Meydanı'ndaki polis ablukası da dahil devam etti.

LGBTİ+ HAKLARI

Üst düzey kamu görevlileri, toplumsal cinsiyetle ilgili zararlı kalıp yargıları ve kurumsal homofobi ve transfobiye köklü hale getiren ayrımcı söylemlerde bulunmaya devam etti.

Haziran'da, Sağlık Bakanlığı'na bağlı Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu (TİTCK), cinsiyet uyum sürecinde kullanılan belirli hormonların 21 yaşın altındaki kişilere reçete

edilmesini ve satışını yasakladı. Kurumun iddiasına göre, bu hormonların "kasıtlı olarak amaç dışı" kullanılmasını engellemeyi amaçlayan bu girişim, 18 yaşın üzerindeki kişilerin erişimine izin veren yürürlükteki yasayı ihlal etti.

Yıl boyunca, LGBTİ+'ları hedef alan üç yasa teklifi taslağı kamuoyunun gündemine geldi. Bu girişimler, LGBTİ+'ların ve onlarla dayanışan kişilerin insan haklarına yönelik daha önce benzeri görülmemiş bir saldırı niteliğindeydi. LGBTİ+ kimliklerinin her türde ifadesini ve onaya dayalı eşcinsel ilişkiyi suç kapsamına almayı ve nüfus sicilinde cinsiyet kimliği değişikliğini neredeyse imkansız hale getirmeyi öngören bu teklifler, sonuçta meclise sunulmadı.⁸

KADINLARIN VE KIZ ÇOCUKLARIN HAKLARI

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu verilerine göre, 2025 yılında erkekler 294 kadın cinayeti işledi, 297 kadın ise şüpheli koşullarda ölü bulundu.

MÜLTECİLERİN VE GÖÇMENLERİN HAKLARI

Nisan'da, Türkmenistanlı blogger ve aktivistler Alisher Sakhatov ve Abdulla Orusov gözaltına alındı ve bir geri gönderme merkezine götürüldü. Haziran'da kendilerinden haber alınamamaya başladı. Aktivistlerin Türkmenistan'a sınırdışı edilmiş olabileceklerinden kaygı duyuluyordu. Türkiye ve Türkmenistan yıl sonunda akıbetleri ve nerede tutulduklarını hâlâ açıklamamıştı.

Şubat'ta, Bursa Göç İdaresi Başkanlığı, Afgan sığınmacı Tabriz Saifi'nin uluslararası koruma başvurusunu reddederek, temel tıbbi tedaviye erişimini aniden sonlandırdı. Mayıs'ta, Saifi tekrar sığınmacı statüsüne alındı ve sağlık hizmetlerine eksiksiz erişimi sağlandı.⁹ Tabriz Saifi Eylül'de sağlık sorunları nedeniyle hayatını kaybetti.

İŞKENCE VE DİĞER TÜRDE KÖTÜ MUAMELE

Eylül'de, 2023 yılındaki depremlerin ardından hırsızlık yaptıkları iddiasıyla gözaltına alınan iki kardeşten, Ahmet Güreşçi'nin gözaltında ölümü ve Sabri Güreşçi'ye işkenceyle suçlanan 13 jandarma görevlisi hakkındaki dava başladı. Görevlilerin tamamı tutuksuz yargılandı.

SAĞLIKLI BİR ÇEVREDE YAŞAMA HAKKI

Climate Action Tracker, Türkiye'nin genel iklim politikalarını ve eylemlerini "son derece yetersiz" olarak değerlendirdi ve ülkenin fosil yakıtlara bağlılığını eleştirdi.

1. "Avukat Mehmet Pehlivan'ın hukuka aykırı olarak tutuklanması ve Türkiye'de avukatlık mesleğine yönelik artan baskılar", 1 Temmuz. †
2. "Türkiye: "Nefes Alamıyorum" 19-26 Mart Arasındaki Kitlesel Protestolar Bağlamında İşkence ve Diğer Türde Kötü Muamele İddiaları Soruşturulmalı, 19 Haziran. †
3. "Türkiye: İfade ve toplanma özgürlüğüne yönelik baskılar, polis şiddetinin endişe verici sistematik eğilimini ortaya koyuyor", 10 Eylül. †
4. *Türkiye: Amicus Curiae Brief in Legal Proceedings Against the Istanbul Bar Association Executive Board* [Türkiye: İstanbul Barosu Yönetim Kurulu Hakkındaki Davaya İlişkin Üçüncü Taraf Görüşü], 9 Eylül. †
5. "Türkiye: Tutuklu mizah dergisi çalışanları serbest bırakılmalı", 21 Temmuz. †
6. "Keyfi olarak tutuklanan aktivist Enes Hocaoğulları serbest bırakılmalı, 19 Ağustos. †
7. "Türkiye: Cumartesi Anneleri/İnsanları protestocularının beraat etmesiyle yaklaşık yedi yıldır süren eziyet sona erdi", 14 Mart. †
8. "Türkiye'de LGBTI+ Haklarına Karşı Basına Sızan Yasa Tekliflerine İlişkin Bilgi Formu", 25 Kasım. †
9. "Türkiye: Afgan Sığınmacı Tabriz Saifi Ciddi Sağlık Riski Altında", 11 Mart. †

DÜNYADA

İNSAN HAKLARININ

DURUMU

NİSAN 2026

Geçtiğimiz yıl, aynı insan hakları suistimallerinin daha fazla işlendiği bir yıl olarak görünebilir. Otoriter uygulamalar dünya genelinde yoğunlaştı. Hak karşıtı söylemler ve dezavantajlı gruplara yönelik ayrımcılık yükseliyor. Mevcut insan hakları korumaları daha da kenara itilecek mi?

Uluslararası Af Örgütü'nün Dünyada İnsan Haklarının Durumu başlıklı yıllık raporunun 2026 yılı edisyonu, çok çeşitli insan hakları konularına ilişkin ulusal, bölgesel ve küresel gelişmeleri değerlendiriyor. Rapor, devletlerin nasıl uluslararası kural esaslı düzeni zayıflatarak milyonlarca insanın hayatını etkileyen sorunların çözümünü engellediklerine dikkat çekmektedir. Ayrıca, silahlı çatışmalar, muhalefetin bastırılması, ayrımcılık, ekonomik ve iklimsel adaletsizlikler, insani yardımların aniden durdurulması ve teknolojinin kötüye kullanımıyla ilgili eğilimleri ortaya koymaktadır. Bu eğilimlerin birçoğu, 2026 yılı ve sonrasında devam etme riski taşıyan gerilemeleri temsil etmektedir.

Rapor, 2025 yılında 144 ülkedeki insan hakları sorunlarını belgeleyerek küresel ve bölgesel çaplı sorunları birbiriyle ilişkili olarak inceliyor ve geleceğe bakıyor. İnsanların yaşamlarının iyileştirilmesi için devletlere ve ilgili diğer kurumlara yönelik eylem çağrılarını içeriyor. Rapor, devlet liderleri, politika yapıcılar, savunucular, aktivistler ve insan haklarıyla ilgilenen herkes için temel okuma niteliğindedir.

[amnesty.org](https://www.amnesty.org)

AMNESTY
INTERNATIONAL

